

Vastse-Kuuste mõisa pargi hoolduskava

Vastse-Kuuste alevik, Põlvamaa

Vastse-Kuuste mõisa park KLO1200103

Koostajad: volitatud maastikuarhitekt Sulev Nurme, Tiina Laineste
Tellija: Põlva vallavalitsus

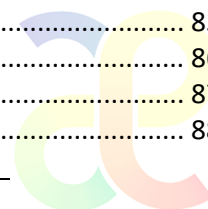
Töö nr: 22106HK2

Esikaane illustratsioon: vaade Vastse-Kuuste pargi aasale kagust oktoobris 2022, autor Sulev Nurme.

©AB Artes Terrae OÜ 2022-2023

SELETUSKIRI.....	5
1 Sissejuhatus.....	5
1.1 Hoolduskava koostamise alus.....	5
1.2 Metoodilised lähtekohad.....	6
1.3 Vastse-Kuuste mõisa pargi iseloomustus	6
1.3.1 Asukoht ja pindala	6
1.3.2 Kaitsestaatus.....	8
1.3.3 Pärandkultuuriobjektid.....	9
1.3.4 Maastikuline ja bioloogiline iseloomustus	10
1.4 Kaitsekord	14
1.5 Maakasutus.....	15
1.6 Huvigrupid.....	16
1.7 Riiklik seire	17
1.8 Inventuurid ja uuringud	17
1.8.1 Botaaniline inventuur	17
1.8.2 Dendroloogiline inventuur.....	20
1.8.3 Ornitoloogiline uuring.....	27
1.8.4 Ekspertarvamus Vastse-Kuuste mõisapargi tiigi kohta.....	28
1.9 Ajalooline lühiülevaade.....	33
1.9.1 Vastse-Kuuste mõis.....	33
1.9.2 Peahoone, mõisaansambel.....	34
1.9.3 Vastse-Kuuste mõisa park.....	43
1.9.4 Tuulemägi	49
2 Vastse-Kuuste mõisa pargi seniste kaitsekorralduslike tööde analüüs	51
2.1 Vastse-Kuuste mõisa pargi kasutamise ja hooldamise probleemistik.....	51
2.2 Vastse-Kuuste mõisa pargi MKA kaitsekorraldust ja välispiiri puudutavad tegevused	57
3 Väärtused ja kaitse-eesmärgid	60
3.1 Vastse-Kuuste mõisa pargi väärtuste defineerimise lähtekohad	60
3.2 Elustik.....	60
3.2.1 Kaitsealune linnustik.....	60
3.2.2 Kaitsealused taimed.....	61
3.3 Vastse-Kuuste mõisa pargi kui ajalooline park	61
3.3.1 Pargiruum ja kompositsioon, vaated.....	61
3.3.2 Veekogud	63
3.3.3 Pargi muru- ja niidualad.....	64
3.3.4 Pargipuistu	65
3.3.5 Teed	67
3.3.6 Arhitektuursed väikevormid ja kasutustaristu	68
3.4 Vastse-Kuuste mõisa pargi väärtuste koondtabel	70
4 Kaitseala ja selle väärtuste tutvustamine ning külastuskorraldus	77
4.1 Visioon ja eesmärk.....	77
4.2 Loodusõpe	78
5 Kavandatavad kaitsekorralduslikud tegevused ja eelarve	80
5.1 Kavandatud hooldustöödest üldiselt.....	80
5.2 Inventuurid, seired, uuringud	80
5.2.1 Riiklik seire.....	80
5.2.2 Täiendavad inventuurid ja uuringud	80
5.3 Taimestiku hooldus.....	81
5.3.1 Puistu hooldus	81
5.3.2 Asendusistutused.....	85
5.3.3 Muru ja aastataimestiku hooldus, Tuulemäe avatud alade hooldus	86
5.3.4 Tiigi hooldamine, truupide hooldamine	87
5.3.5 Vaatekoridoride hooldus	88

5.4	Taristu	88
5.4.1	Pargi tähistamine	88
5.4.2	Teede hooldamine ja rekonstrueerimine	89
5.4.3	Arhitektuursete väikevormide ja inventari hooldamine ja rekonstrueerimine	91
5.5	Kava vahehindamine ja uuendamine	92
5.6	Tegevuskava	94
6	Kaitsekorralduse tulemuslikkuse hindamine	100
7	Kasutatud allikmaterjalid	103

LISAD /digiversioonis esitatud eraldi failidena/

Lisa 1. KOV lähteülesanne

Lisa 2 KeA lähteülesanne

Lisa 3 . Botaaniline inventuur. Liiginimekiri

Lisa 4. Dendroloogiline inventuur. Puistu inventeerimisandmete koondtabelid

Lisa 5. KeA kiri 17.03.2023 nr 7-16/23/4469-2

Lisa 6. Kogukonna tagasiside

JOONISED /digiversioonis esitatud eraldi failidena/

Joonis 1. Puistu plaan Kesktänav 20

Joonis 2. Puistu plaan Pargi 4

Joonis 3. Hooldustööde plaan Kesktänav 20

Joonis 4. Hooldustööde plaan Pargi 4

SELETUSKIRI

1 Sissejuhatus

1.1 Hoolduskava koostamise alus

Vastse-Kuuste mõisa pargi hoolduskava on koostatud Põlva vallavalitsuse tellimusel (tellija esindaja: Põlva vallavalitsuse keskkonnaspetsialist Birgit Purga, tel: 5332 3061, e-post: birgit.purga@polva.ee) Vastse-Kuuste mõisa pargi (Põlva maakond, Põlva vald, Vastse-Kuuste alevik) kohta (Skeem 1). Töö on algselt vastavalt lähteülesandele (lähteülesanne vt lisa 1) koostatud ja menetletud kaitsekorralduskavana, kuid vastavalt Keskkonnaameti (edaspidi KeA) seisukohtadele (KeA kiri 17.03.2023 nr 7-16/23/4469-2, vt lisa 5) on töö vormistatud hoolduskavaks. Hoolduskava sisu on korrigeeritud vastavalt eelviidatud KeA ettepanekutele ja märkustele ning kohaliku kogukonna tagasisidele (lisa 6).

Hoolduskava on kaitstavas pargis tehtavate hooldustööde aluseks. Käesoleva Vastse-Kuuste mõisa pargi hoolduskava (edaspidi ka HK) eesmärk on:

- anda lühike ülevaade kaitstavast alast (edaspidi *ala*)- selle kaitsekorrast, kaitse-eesmärkidest, maakasutusest, huvigruppidest ning alal läbiviidavast riiklikust seirest;
- analüüsida ala kaitse-eesmärke ning anda hinnang kaitseväärtuste seisundile;
- arvestades alale seatud eesmärke määrata mõõdetavad kaitse-eesmärgid ja hoolduskavaga kohaste tööde oodatavad tulemused HK perioodi lõpuks;
- anda ülevaade peamistest väärtusi mõjutavatest teguritest, kirjeldada kaitseks vajalikke meetmeid koos oodatavate tulemustega;
- määrata põhiväärtuste säilimisele, taastamisele ja tutvustamisele suunatud pargi väärtusi säilitavate hooldustegevuste plaan koos tööde mahu, koha ja ulatuse kirjeldusega;
- luua alusdokument pargi hooldustööde elluviimiseks ja rahastamiseks.

Seoses maailmamajanduse ebastabiilsusega ei ole HK-le lisatud hooldustööde maksumusi, mida 2023. kevade seisuga ei ole võimalik HK perioodiks (2023-2033) tõepäraselt prognoosida.

HK koostaja on AB Artes Terrae OÜ. Info ja kontakt tel 742 0218, e-post: artes@artes.ee, vastutav spetsialist Sulev Nurme (tel: 5340 1464, e-post: sulev@artes.ee).

HK koostamisel osalenud eksperdid: botaanik Anneli Palo PhD, ornitoloogid Hannes Pehlak MSc ja Lisell Toomla, hüdroinsener Meelis Viirma, geodeet Ingo Konts, metsaspetsialist Janika Lill, maastikuarhitektid Tiina Laineste MSc, Sulev Nurme PhD.

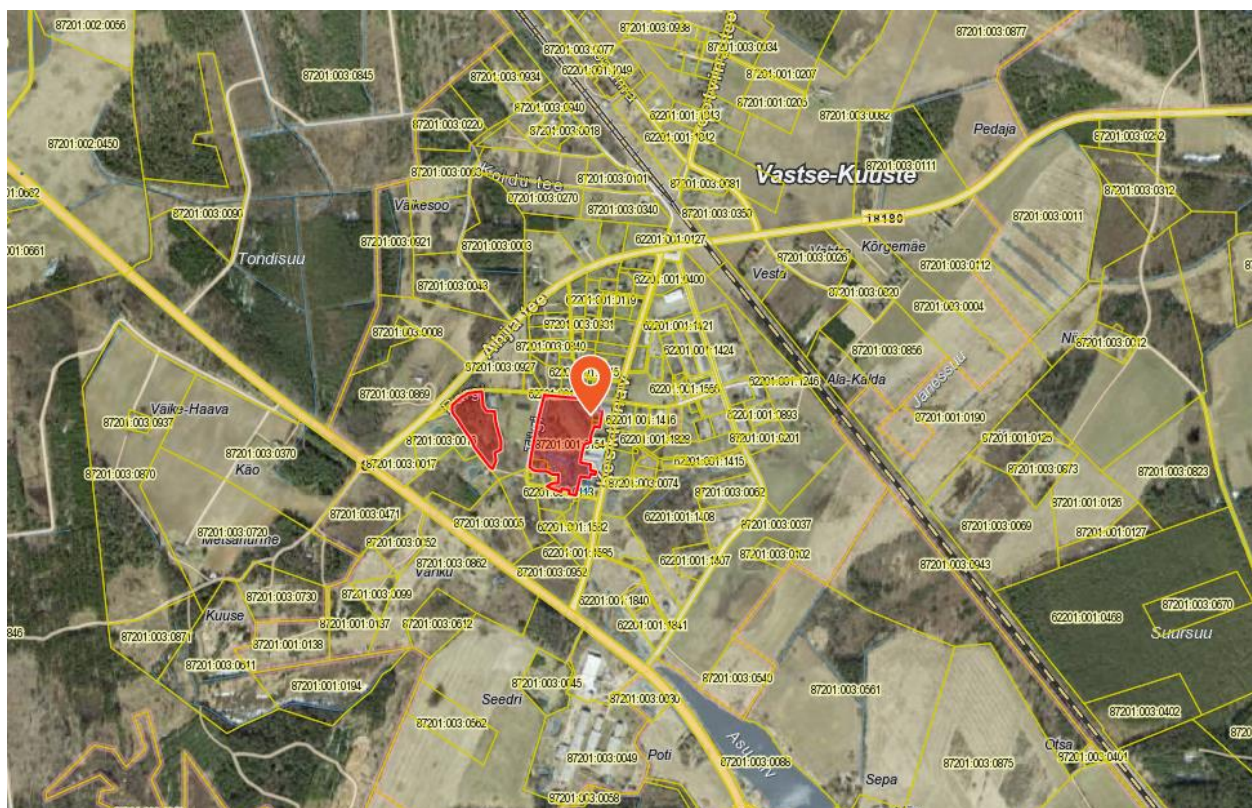
1.2 Metoodilised lähtekohad

Hoolduskava koostamisel on lähtutud Põlva vallavalitsuse lähteülesandest (vt lisa 1), Keskkonnaameti lähtetingimustest (vt lisa 2), Looduskaitseeadusest¹, kehtivast kaitse-eeskirjast² ning „Pargi hoolduskava koostamise juhendist“³. HK koosseisus tehtud uuringute metoodilised aspektid on täpsustatud igat konkreetset uuringut puudutava peatüki osas.

1.3 Vastse-Kuuste mõisa pargi iseloomustus

1.3.1 Asukoht ja pindala

Vastse-Kuuste kaitsealune mõisapark asub Põlva maakonnas, Põlva vallas, Vastse-Kuuste alevikus ning on jaotunud kahe lahustükina järgnevatele katastriüksusele (Skeem 2): Kesktänav 20, Kesktänav 16, Kesktänav 18, Tiigi tn 2, Tiigi tn 4, Tiigi tn 6, Tiigi tn, Pargi tn L1, Pargi tn 4.

Skeem 1. Asukohaskeem (aluskaart: Maa-ameti kaardiserver, 2023).

¹ Looduskaitseeadus; <https://www.riigiteataja.ee/akt/129062022007>

² Kaitsealuste parkide, arboreetumite ja puistute kaitse-eeskiri; <https://www.riigiteataja.ee/akt/1001100>

³ Nutt, N. 2011. Pargi hoolduskava koostamise juhend. Keskkonnaamet

Skeem 2. Kaitseala asendiskeem (aluskaart: Maa-ameti kaardiserver, 2023).

Kaitseala kogu pindala on 4,6 ha⁴, sellest Tuulemägi moodustab ligikaudu 1,35 ha suuruse osa. Eraldi lahustükina paiknev Tuulemägi asub tervikuna Pargi tn 4 kinnistul, moodustades kinnistust ligikaudu 36%. Kaitseala pindala ligikaudne jaotumus erinevatel kinnistutel on esitatud alljärgnevas tabelis.

Tabel 1. Kaitseala pindala ligikaudne jaotumus kinnistute kaupa.

Kinnistu aadress	Kaitseala pindala kinnistul (m ²)	Katastriüksuse tunnus	Omandivorm
Kesktänav 20	28583,4	87201:001:0154	Munitsipaalomand
Kesktänav 18	631	87201:003:0048	Eraomand
Kesktänav 16	1118	87201:003:0042	Eraomand
Pargi tänav L1	99,6	62201:001:0116	Munitsipaalomand
Tiigi tn 6	1318	87201:003:0065	Eraomand
Tiigi tn 4	377,7	87201:001:0202	Eraomand
Tiigi tn 2	481,4	87201:001:0203	Munitsipaalomand
Tiigi tn	16,5	62201:001:0113	Munitsipaalomand
Pargi tn 4	13466,7	87201:003:0079	Munitsipaalomand

Kesktänav 16, 18, 20 ja Tiigi tn 2, 4, 6 territooriumitel asub suurem osa kunagisest Vastse-Kuuste mõisakompleksist, mida tänapäeval kasutatakse kooli ja raamatukoguna. Läänepoolne osa Pargi tn 4 kinnistust on looduslikust metsast kujunenud parkmets - tundub ka kui Tuulemägi. Üle poole Pargi tn alast on kasutusel staadionina. Mõisapark asub Vastse-Kuuste aleviku edelapoolisel neljandikul. Sellest põhja

⁴ Keskkonnaportaal, Vastse-Kuuste mõisa park (<https://register.keskkonnaportaal.ee/register/protected-nature-object/7352568>)

suunas asuvad elumumaad, enamasti eramajad hoovidega, idaküljes asub Vastse-Kuuste kauplus ning kortermajad, lõuna ja lääneküljest on park ümbritsetud eramajade, hoovide ja puudegruppidega.

1.3.2 Kaitsestaatus

Vastse-Kuuste mõisa park (KLO1200103) suurusega 4,6 ha on alates 29. märts 1972. aastast looduskaitsealune objekt⁵, mille piir on kehtestatud 30.04.2007. a VV valitsuse määrusega nr 107 „Põlva maakonna kaitsealuste parkide ja puistute piirid“⁶. Pargi valitseja on Keskkonnaamet.

Kaitsealal paikneb II maailmasõjas hukkunute ühishaud, mis on 2023. a 25. jaanuari seisuga muinsuskaitse all (km reg nr 4211; Skeem 4)⁷. Muinsuskaitseamet on algatanud 22.07.2022. a eelnõu mälestise kaitse alt maha arvamiseks⁸. ICOMOS Eesti⁹ seisukoht on, et mälestise kaitsestaatus muutmine peab toimuma vastavate eeluuringute alusel¹⁰.

Skeem 3. Kaitseala asendiskeem (aluskaart: Maa-ameti kaardiserver, 2023).

⁵ Keskkonnaportaali Vastse-Kuuste mõisa park (<https://register.keskkonnaportaali.ee/register/protected-nature-object/7352568>)

⁶ RT I 2007, 34, 213, <https://www.riigiteataja.ee/akt/12818992>

⁷ Kultuurimälestiste register, 4211 II maailmasõjas hukkunute ühishaud (<https://register.muinas.ee/public.php?menuID=monument&action=view&id=4211>)

⁸ Muinsuskaitseameti koduleht, Sõjahaudade topeltkaitse lõpetamise eelnõu (<https://www.muinsuskaitseamet.ee/et/sojahaudade-topeltkaitse-lopetamise-eelnou>)

⁹ ICOMOS – International Council On Monuments and Sites

¹⁰ ICOMOS Eesti seisukoht Muinsuskaitseameti 13. juulil avaldatud käskkirja eelnõule, mis käsitleb 275 ajaloo- ja kunstimälestise kaitse lõpetamist; <https://estonia.icomos.org/index.php/2022/08/08/275malestist/>

Skeem 4. Muinsuskaitse objektid kaitsealal (aluskaart: Maa-ameti kaardiserver, 2023).

1.3.3 Pärandkultuuriobjektid

Parki jäävad alljärgnevad pärandkultuuri objektid (vastavalt Maa-ameti pärandkultuuri rakendusele), millest enamus (va Vastse-Kuuste algkool) on seotud endisaegse Vastse-Kuuste mõisaga (Skeem 5):

1. Mõisa ait, reg nr 872:MOA:006;
2. Mõisa kuivati; reg nr 872:MOA:007;
3. Vastse-Kuuste mõis (mõisa peahoone); reg nr 872:MOA:009;
4. Vastse-Kuuste algkool; reg nr 872:KOO:003;
5. Mõisa viinaköök; reg nr 872:MOA:005.

Pärandkultuuriobjektid on otseselt seotud kaitseala olemuse ja põhiväärtuste (mõisa park, ajaloolise mõisa pargi kompositsioon) tajumise, mõtestamisega.

Skeem 5. Pargi kompositsiooni seisukohalt olulised kaitseala piirisse jäävad pärandkultuuri objektid (aluskaart: Keskkonnaportaal, 2023).

1.3.4 Maastikuline ja bioloogiline iseloomustus

Kaitsealuse pargi suurem lahustükk on rajatud Vastse-Kuuste mõisapargina. Tuulemäe taimeestik on tekkinud-kujundatud looduslikust metsast (vt ajalooline ülevaade ptk 1.9).

Kaitseala pinnakate pärineb põhiliselt viimase jäätumise lõpul liustikust väljasulanud ja sulamisvee poolt ümberasetatud moreenist¹¹. Reljeef kaitsealal pargi lahustüki piires on väga tasane, nõrga kaldega edela suunas. Kaitseala teise lahustüki reljeef on oluliselt aktiivsem, selle kõrgeim punkt on Tuulemägi, mille kõrgem punkt on pargi keskosast ligikaudu 15 m kõrgem. Pargi ja Tuulemäe vahele on rajatud staadion, mille piires looduslik reljeef on muudetud.

Pargi lääneserva on pargi rajamise ajal rajatud ka tiik, mis on paisutatud Vastse-Kuuste ojale. Tiigiga on olnud oletatavasti ühenduses kaks mõisaaegset viinavabrikuga seotud jahutustiiki, mis suure tiigi veetaset ei mõjuta.

¹¹ Vastse-Kuuste valla ÜP KSH aruanne. Hendrikson&Ko, Tartu 2009

Foto 1. Tuulemägi pargi poolt vaates novembris 2022 (Sulev Nurme foto).

Foto 2. Pargiaas ja tammeallee oktoobris 2022 (Sulev Nurme foto).

Pargiala mullastiku moodustavad Maa-ameti mullakaardi andmetel gleistunud kahkjad leetunud mullad (LPg). Tuulemäe osa enamuse põhja- ja idaosas moodustavad nõrgalt erodeeritud nõrgalt leetunud mullad (Lkl) ja künka tugevasti erodeeritud näivleetunud ja leetunud mullad (E3I).

Pargiala taimestik on kujunenud pargi rajamise järgselt, selle moodustab lehtpuuenamusega istutatud puistu ja järjepidevalt niidetavad pargiaasad. Puittaimestiku liigirikkus on väljaande Eesti pargid 2 ja HK koostamise käigus teostatud dendroloogilise uuringu põhjal keskmine¹². Valdava osa puittaimestikust moodustavad kohalikud liigid, enamus võõrliike on istutatud üksikpuudena või väikesearvuliste puudegruppidega keske tammeallee ja tiigi vahelisele pargialale ning tammeallee ja Kesktänav 16, Kesktänav 18 vahelisele alale. Pargi lõunaosas, oja kaldal on pargiala osaliselt hooldamata, mistõttu rohuringes domineerib pioneertaimede enamusega rohttaimestik. Pargiala lõunapiiril kasvab üksik aleesse istutatud künnapuu, mis on looduskaitsealune III kaitsekategooria liik. Tähelepanuväärsemateks dendroloogilisteks väärtusteks on mandžuuria pähklipuu (*Juglans mandschrica*) esiväljaku ääres, pargi idaosas, seedermand (*Pinus sibirica*) II ilmasõja mälestusmärgi lähedal ning serbia kuuse grupp (*Picea omorika*) tiigi kaldal. Pargiala rohttaimestik on suhteliselt liigirikas (leiti 96 taksonit). Muuseas leiti käesoleva kava koostamise käigus LK III kaitsekategooria taimeliik - harilik sügisliil (*Colchicum autumnale*).

Pargist leitud kaks kaitsealust taimeliiki – künnapuu ja sügisliil, on mõlemad inimtekkelised, mistõttu need ei vaja otseselt ka kaitse-eesmärgiks seadmist. Künnapuu samas pargi normaalse hoolduse korral ei vaja kaitset, sügisliil on kohapeal metsistunud, kasvukoht sobib, mistõttu selle säilitamine (mitte pargist välja niitmine) on siiski oluline.

Tuulemäe metsapark on valdavalt loodusliku puistu, mille keskosa ja juurdepääsuteed on olnud parkmetsalaadselt avatud. Tuulemäe puistu võib olla olnud minevikus harvendatud männienamusega looduslikust metsast, mis on hoolduse lakkamisel omandanud taas loodusliku ilme. Puistu moodustab täna lehtpuuenamusega mets, milles jäänukina keskosas leidub üksikuid vanu mände ja kuuski. Taimestik kuulub ala idaosas sinilille kasvukohatüüpi lõunaosas naadi kasvukohatüüpi. Taimestikust on tähelepanuväärsemad Tuulemäe keskosas kasvavad üksikud vanad, üle 150-ne aastased, männid.

Pargialal elab looduskaitsealune III kaitsekategooria tamme-kirjurähn (*Dendrocytes medius*; KLO9128054)¹³. Rähni pesitsemine leidis käesoleva HK koostamise ajal kinnitust. Tuulemäel on täheldatud III kaitsekategooria liiki, hallpea-rähni (*Picus canus*).

Arvatavasti elab püsivalt pargialal ka sinikael-part (*Anas platyrhynchos*) ning eeldatavasti pakuvad nii Tuulemägi kui pargiala elupaiku veel mitmetele linnuliikidele. PlutoF andmebaasi andmetel¹⁴ on kaitsealal ja selle lähiümbruses täheldatud loodusvaatlustel 38 liiki linde ja 14 liiki putukaid. HK koostamise ajal nähti Tuulemäel oravapaari (*Sciurus vulgaris*). Tiigist tulenevalt võib oletada pargialal kahepaiksete esinemist.

¹² Abner, O. jt. 2012. Eesti pargid 2. Keskkonnaministeerium, Muinsuskaitseamet; 235

¹³ KLO9128054

¹⁴ <https://plutof.ut.ee/>, vaadatud 20.01.2023

Selline kooslus (tiigid, vanad lehtpuud) sobib ka käsitiivaliste elupaigaks, kuid alal ei ole käsitiivaliste liike inventeeritud.

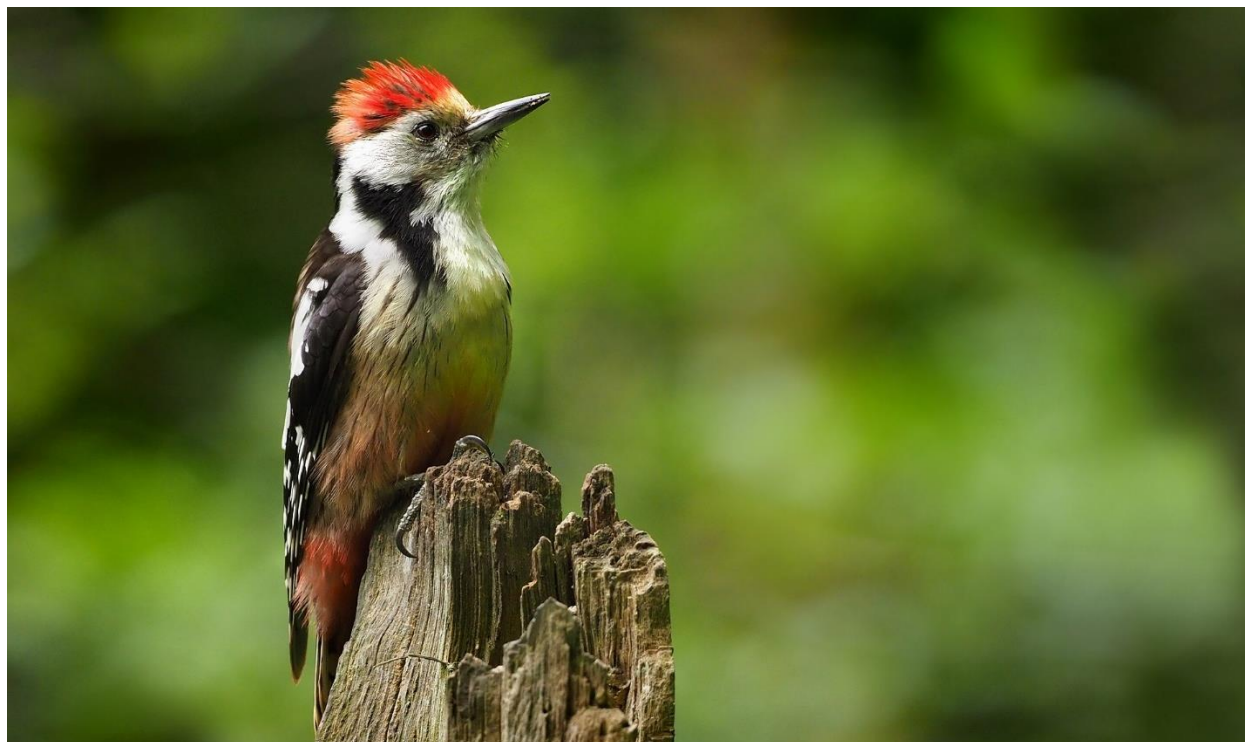

Foto 3. Tamme-kirjurähn. Foto Frank Vassen (Wikimedia).

Foto 4. Orav. Pildistatud 13.11.2022 Tuulemäe lõunaosas. Sulev Nurme foto.

1.4 Kaitsekord

Pargi kaitsekord tuleneb Eesti Vabariigis kehtivast seadusandlusest, eeskätt Looduskaitseseadusest. Kaitsekorraldust reguleerib „Kaitsealuste parkide, arboreetumite ja puistute kaitse-eeskiri“¹⁵, mis sätestab kaitse-eesmärgid ning lubatud ja keelatud tegevused pargis. Kaitseala kuulub vastavalt kaitsekorra eripärale ja majandustegevuse piiramise astmele piiranguvööndisse. Piiranguvööndi piir on kehtestatud 30.04.2007. a EV valitsuse määrusega nr 107 „Põlva maakonna kaitsealuste parkide ja puistute piirid“ (RT I 2007, 34, 213)¹⁶.

Vastavalt kehtiva kaitse-eeskirja §3-le¹⁷ on kaitseala (park) avalikult kasutatav ning valdajal ei ole õigust keelata pargi maa-alal erateede ja radade avalikku kasutamist päikesetõusust päikeseloojanguni. Pargi piiresse jäävate õuemaadel (Tiigi 4, Tiigi 6, Kesktänav 16, Kesktänav 18) on lubatud viibimine valdaja loal. Jalgrattaga sõitmine on lubatud selleks määratud teedel ja radadel. Sõidukiga sõitmine on lubatud selleks määratud teedel ja sõiduki parkimine on lubatud parklates. Maastikusõidukiga sõitmine on lubatud pargi valitseja nõusolekul. Sõidukiga sõitmine väljaspool teid ja maastikusõidukiga sõitmine pargi valitseja nõusolekuta on lubatud hooldus-, järelevalve- ja päästetöödel, samuti liinirajatiste hooldamiseks vajalikel töödel.

Vastavalt kehtiva kaitse-eeskirja §4-le on telkimine ja lõkke tegemine pargis lubatud ainult pargi valitseja nõusolekul selleks ettevalmistatud ja tähistatud kohtades. Vastse-Kuuste pargis vastavad alad puuduvad, seega ei ole pargis lubatud telkida ega lõket teha.

Vastavalt kehtiva kaitse-eeskirja §5-le on lubatud kuni 50 osalejaga rahvaürituste korraldamine selleks ettevalmistamata ja pargi valitseja poolt tähistamata kohtades. Rohkem kui 50 osalejaga rahvaürituste korraldamine selleks ettevalmistamata ja pargi valitseja poolt tähistamata kohtades on lubatud üksnes pargi valitseja nõusolekul.

Vastavalt kehtiva kaitse-eeskirja §7-le on lubatud pargi ilme ja liigikoosseisu säilimise tagamiseks vajalikud tööd nagu niitmine ning puu- ja põõsarinde kujundamine, sama paragrahvi põhjal on keelatud ka maavara kaevandamine. Ilma Keskkonnaameti nõusolekuta pargis keelatud:

- puuvõrade või põõsaste kujundamine ja puittaimestiku raie;
- ehitise, kaasa arvatud ajutise ehitise püstitamine;
- projekteerimistingimuste andmine;
- detail- ja üldplaneeringu kehtestamine;
- nõusoleku andmine väikeehitise, sealhulgas lautri või paadisilla ehitamiseks;
- ehitusloa andmine;

¹⁵ RT I 2006, 12, 89, <https://www.riigiteataja.ee/akt/1001100?leiaKehtiv>

¹⁶ RT I 2007, 34, 213, <https://www.riigiteataja.ee/akt/12818992>

¹⁷ Kaitsealuste parkide, arboreetumite ja puistute kaitse-eeskiri, <https://www.riigiteataja.ee/akt/1001100?leiaKehtiv>

- veekogude veetaseme ja kaldajoone muutmine ning uute veekogude rajamine;
- katastriüksuse kõlvikute piiride ja sihtotstarbe muutmine;
- maakorralduskava koostamine ja maakorraldustoimingute teostamine;
- metsamajandamiskava väljastamine ja metsateatise kinnitamine;
- puhtpuistute kujundamine;
- uuendusraie;
- biotsiidi ja taimekaitsevahendi kasutamine;
- uue maaparandussüsteemi rajamine.

Looduskaitseeaduse 31. paragrahvi¹⁸ alusel võib piiranguvööndis kaitse-eeskirjaga seada tingimusi maastikuilme ning koosluse loodusliku tasakaalu, liikide ja vanuse mitmekesisuse säilitamiseks.

Vastse-Kuuste mõisa pargile ei ole varasemalt hoolduskava koostatud.

1.5 Maakasutus

Vastse-Kuuste mõisa park on munitsipaalomandis, kaitsealuse pindala on 4,6 ha. Valdav maa sihtotstarve on ühiskondlike ehitiste maa ning 15% ulatuses on ka veekogude maa (5334,6 m², 0,53 ha). Pargi tn 4 lahustükk on 100% ühiskondlike ehitiste maa. Maakasutus täpsemalt on esitatud alljärgnevas tabelis.

Tabel 2. Maakasutus (Maa-ameti kaardirakenduse andmetel 20.01.2023. a seisuga).

Krundi aadress	Pindala (m ²)	Kaitseala pindala krundil (m ²)	Metsamaa**	Looduslik rohumaa**	Õue-maa**	Muu maa**	Omandivorm*	Maakasutuse otstarve
Kesktänav 20	35564	28583,4	8976	744	2571	23273	M	Ühiskondlike ehitiste maa 85%; veekogude maa 15%
Kesktänav 18	2969	631	-	2969	-	-	E	Tootmismaa 100%
Kesktänav 16	2690	1118	-	-	-	2690	E	Tootmismaa 50%; ärimaa 50%
Pargi tänav L1	3579	99,6	277	267	358	2677	M	Transpordimaa 100%
Tiigi tn 6	3350	1318	-	865	1941	544	E	Elamumaa 100%
Tiigi tn 4	666	377,7	36	35	595	-	E	Elamumaa 100%
Tiigi tn 2	662	481,4	166	463	33	-	M	Ühiskondlike ehitiste maa 100%
Tiigi tn	1804	16,5	-	319	469	1016	M	Transpordimaa 100%
Pargi tn 4	37322	13466,7	14201	5910	35	17176	M	Ühiskondlike ehitiste maa 100%

* M – munitsipaalomand; E – eraomand

** Pindala näitab kõlviku osakaalu kogu kinnistu, mitte kaitsealuse osa suhtes.

¹⁸ Looduskaitseeadus, <https://www.riigiteataja.ee/akt/129062022007?leiaKehtiv#para31>

1.7 Riiklik seire

Keskkonnaagentuuri kaardiloo andmetel¹⁹ Vastse-Kuuste mõisa pargis riiklikku seiret ei teostata.

1.8 Inventuurid ja uuringud

1.8.1 Botaaniline inventuur

1.8.1.1 Välitööd ja metoodika

Välitööd viidi läbi 16.09.2022. Selleks kasutati talvelarvutit Samsung, kus Maaameti XGIS looduskaitse rakendusest kontrolliti kaitseala piiri sees viibimist, arvutisse sisestati leitud taimeliikide nimed ja üldised märkused ala kohta. Ala käsitleti kahe lahustükina: Tuulemägi ja mõisapark.

Botaanilise inventuuri tegi botaanik Anneli Palo PhD (maastikuökoloogia ja keskkonnakaitse). Botaanilise uuringu liiginimekirjad on esitatud lisas 3.

1.8.1.2 Tuulemägi

Tuulemägi asub pargist loodes, piirneb põhjast ja läänest tänavatega. Uuringualalt leiti 86 rohttaime- ja puhmataksonit, kuid ilmselt on rohustu liigirikkam ning puuduvad mõned kevadised liigid ja lühiealised ruderaalid. Taimharuldusi ei leitud ning suurt tõenäosust nende leidumiseks ei ole.

Põhjaotsas on olnud kruusa- või liivavõtuauk, mis nüüdseks on võsastunud. Kaevandis ja sellest ida ning lõunakaares kasvab kuuski, mis on kannatanud üraskirüüste all. Vajadusel võib kuused eemaldada, olulist looduskaitse väärtust need tüved antud kohas ei oma. Jämedad lehtpuud ja nende surnud puit tuleks võimalusel säilitada, sest kaitstavate liikide substraadiks osutumise tõenäosus on kõrge. Taimkate on selles osas sekundaarne. Põhja- ja idanõlv on looduslikult vähem valgust saavad ja niiskemad, seetõttu on seal eelistatud tihedama puistu ja põõsastiku säilitamine koos lamapuiduga. Samas taimestikulisi piiranguid endise kaevekoha kasutuselvõtuks vabaajategevusteks ei ole.

Lehtpuude ja kuusega osades on järsemal nõlval sinilille kasvukohatüüp (idaosa) ja laugemal osal naadi kasvukohatüüp (lõunasse laskuvad alad). Potentsiaalne taimkate oleks nendes kasvukohtades laialehine lehtmets, seega kujundavatel raietel soosida tamme, pärna, vahtrat, jalakat, samuti jätta kohati kasvama pihlakaid, sarapuud ja ka halli leppa, sest viimased kuuluvad salumetsa alumiste rinnete koosseisu. Vanad kased ja haavad võimalusel säilitada, jalalt langenud ka lamapuiduna. Sobiv kasutusviis on vähe hooldatud metsapark. Soovitav on säilitada senised niidulaigud neid korrapäraselt niites. Võsastumise vältimiseks on piisav ala trimmerdamine üks kord juuli lõpus või augustis või osade kaupa erinevatel aegadel nii, et eri aastatel alustataks eri kohtadest, s.t. sama kohta niidetaks aastati erinevatel aegadel. See tagab erinevate taimeliikide säilimise ja rohustu liigirikkuse suurenemise, sealhulgas praeguste dominantide ohtruse vähenemise (nt jäneskastik, angervaks, kõrvenõges, naat).

¹⁹ <https://keskkonnaagentuur.ee/keskkonnaseire-ja-analuusid/keskkonnaseire>; <https://storymaps.arcgis.com/stories/2fc7f74485ca45858dabd933ffc6443e>

Kõige väärtuslikum metsaosa asub Tuulemäe loodenurgas, kus on säilinud väga vanu mände ja nende all ka tüüpilist kserofiilset ja termofiilset taimkatet. Vanu mände peaks eelisjärjekorras säilitama (nii elusad kui surnud, jalal kuivanud püstiseisvaid puid ei tohiks langetada), sest need on siin kõige vanemad puud ja omavad ka pärandväärtust, peegeldades varasemat, ilmselt karjamaana kasutamist. Mändide vahelt võib eemaldada pihlakavõsa ja osa sarapuid, eelkõige seal, kus nõlv on veel valgusele avatud. Võsa tuleks eemaldada rohttaimestikku ja maapinda kahjustamata (erosioonioht) ja ära viia. Niita mändide vahel ei tohiks (või ainult jäneskastiku levialal, rohi kindlasti eemaldada pärast niitmist), korrata võsaraiet vastavalt vajadusele. Niisugune kuum kuiv nõlv võsastub üldiselt aeglaselt, looduses olid kooslusele omased rohupõlengud. Mändide all on säilinud palu- ja sürjaniitude fragmente, kasvukohatüüp on pohla-jänesekapsa - sinilille.

Tuulemäe mets siiski ei vasta ühelegi VEP-tüübile ega loodusdirektiivi metsaelupaigatüübile. Ala niite võiks veidi rohkem hooldada, mets olulist ümberkujundamist ei vaja, otseseid vastunäidustusi aga kujundustegevusele ei ole. Soovitatav on jätta kõige jämedamad tüveosad puistusse elurikkuse substraadiks, seejuures on soovitatav tüvesid mitte tükeldada pakkudeks, vaid säilitada võimalikult pika tüvena. Peenemad oksad võib eemaldada või tuleks need laduda jämedast tüvest eemale kuhja, kus nad pakuvad pikka aega pesitsusvarjet paljudele lindudele ning elupaika looduslikele mesilase- ja herilaseliikidele, kõdutoitelistele tigudele, talvevarju siilidele jne.

1.1.1.1 Mõisapark

Leiti 96 rohttaimetaksonit, kuid ilmselt on ala liigirikkam ning puuduvad mõned kevadised liigid ja lühiealised ruderaalid, ilmselt ka kõrrelisteliigid. Alal ei leidu VEP-e ega Loodusdirektiivi elupaiku.

Taimharuldustest leiti LK III kaitsekategooria taimeliik harilik sügisliil (*Colchicum autumnale* L., Foto 5), mis kasvas tiigi kaldal lehiste all paigas koordinaatidel 58,166195; 26,929988. Arvatavasti on tegu kultuurist metsistunud kasvukohaga. Liigi säilitamiseks tuleb jälgida, et seda kohta ei kahjustataks kaevetöödega, ehitistega ega niidetaks liiga sageli. Ilmselt liik ongi säilinud lehiste all seetõttu, et seal on madal taimestu, mida ei niideta. Õitseajaks on taimel lehed kõdunenud, kuid ta vajab neid toitainete ammutamiseks varasudel. Varasuvest kesksuveni mitmeid kordi üleniidetataval aladel liik ei naturaliseeru.

Tiigikaldal nähti paljusid looduslikke taimeliike, mis on omased looduslikele ojadele ja soodele, mis viitab suhtelisele happelisusele (soovesi) ja puhtusele. Kuna tegu on maa-asula looduslähedase pargiga, ei tohiks tiiki korrastades tekitada sellest steriilset tuletõrje veevõtukohta, vaid tuleks säilitada osa looduslikust kaldataimestikust. Kahtlemata võib osades paikades niita kuni tiigini ja ka süvendamine-puhastamine pole välistatud, kuid soovitatav on jätta looduslikult tihedama puistuga või märja kaldaalaga paikadesse kasvama praegune looduslik taimkate, s.t. mitte täita kaldaid ega niita-raiuda igal pool. Siinsed taimeliigid on Eestile omased ja mujal Euroopas isegi haruldased nagu harilik soovõhk või harilik kalmus. Taimeliikide säilimise ja liigirikkuse kasvatamise seisukohalt tuleks tiigi puhastamine planeerida staadionipoolselt küljelt, säilitades kohati või kogu ulatuses pargipoolsel kaldal praegust taimkatet (mitte teisaldada pinnast kaldalt). Kaldajoone korrastamine toimuks pargipoolses osas põhiliselt niites ja vajadusel võsa eemaldades. Ojade kaldaid võiks ka suhteliselt harva niita, kindlasti mitte nii sagedasti kui pargi muru.

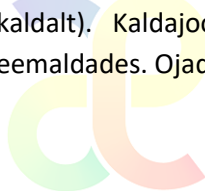
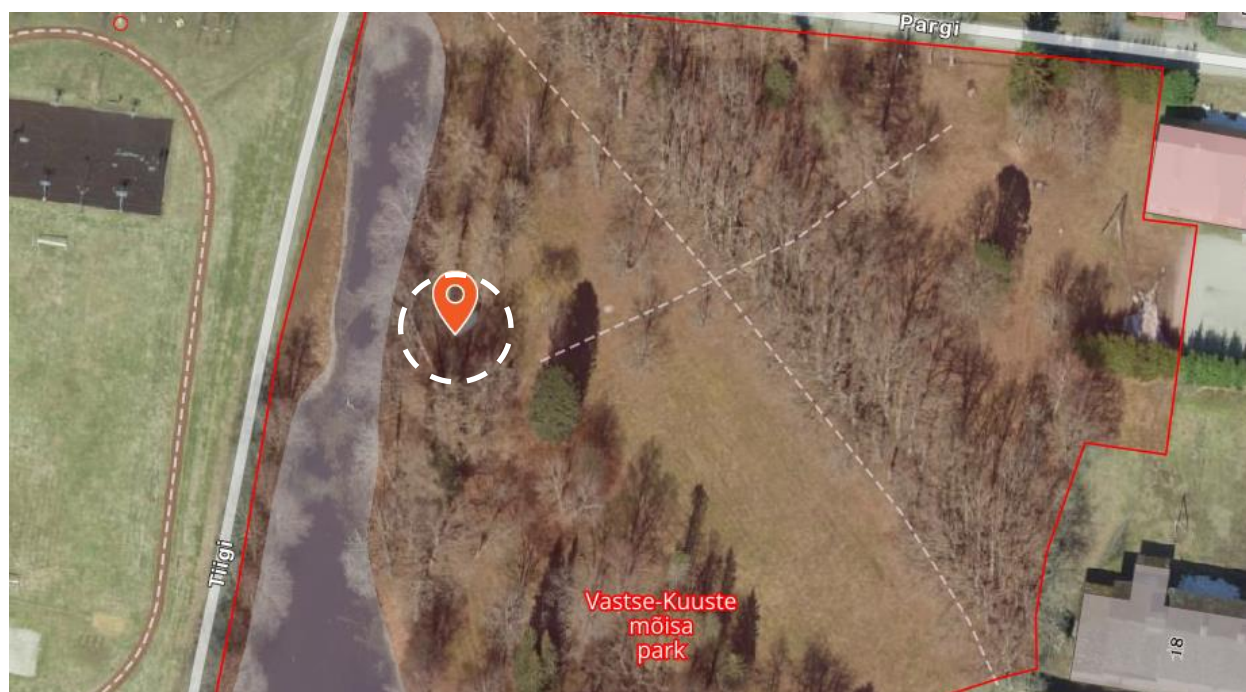

Foto 5. Harilik sügislill Vastse-Kuuste pargis (Anneli Palo foto).

Skeem 7. Kaitsealuse hariliku sügislille leiukoht (aluskaart: Maa-ameti kaardiserver, 2023).

Ehitistepoolse muruala ja alleede hooldamiseks või ümberkujundamiseks botaanilisi piiranguid ei ole. Enamus pargialast on normaalselt hooldatud, võib-olla saaks niitmissetust isegi vähendada, see võimaldaks enamate õitsvate taimeliikide leidumist ja suuremat tolmeldajate elurikkust. Kindlasti tuleks säilitada vanu puid ning nende surnud oksi ja alla kukkunud suuri oksi paikades, kus see on sobilik, näiteks

oja ja tiigi kaldal. Kui mõni vana puu tuleb ohutuskaalutlustel eemaldada, oleks soovitatav tema järkamata pikk tüvi (soovitatavalt koos vähemalt osade okstega) säilitada võradest varjutatud kohas elurikkusele substraadiks.

1.8.2 Dendroloogiline inventuur

1.8.2.1 Välitööd ja meetodika

Vastse-Kuuste mõisapargis tehti puistu dendroloogiline uuring HK koostamise raames pargiosas 13.10.2022 ja 30.10.2022, Tuulemäe puistu hinnati 13.11.2022 ja kontrolliti 18.11.2022. Pargiosa inventuuri teostasid Sulev Nurme ja Janika Lill, Tuulemäe osa inventuuri teostasid Sulev Nurme ja Tiina Laineste.

Puistu hindamisel hinnati üksikpuude seisukorda²⁰. Puittaimede tervislik seisukord (seisundiklass) on dendroloogilisel plaanil (joonis 1, joonis 2; lisa 4) ära toodud vastavate värvidega:

5. klass – tumerohelise värviga (terve puu);
4. klass – helerohelise värviga (kergelt kahjustatud puu);
3. klass – kollase värviga (kahjustatud kui elujõuline puu);
2. klass – oranži värviga (tugevalt kahjustatud, vähenenud elujõuga puu);
1. klass – punase värviga (jalal kuivanud või kuivav puu).

Puittaimede hindamisel arvestati sellega, et tegemist on kultuuriväärtusliku ja looduskaitsealuse objektiga, mistõttu hindamise eelduseks oli, et puistu igal juhul praeguses ruumilises konfiguratsioonis on väärtuslik. Puittaimede seisund peegeldab puude tegelikku olukorda ja hooldusvajadust.

Pargiosa puud hinnati üksikpuudena, Tuulemäe puud puistueraldistena. Puistueraldised moodustati vastavalt looduses loetavatele füüsilistele piiridele (joonised 1, 2; lisa 4).

Inventuuril ei määratud üldjuhul puittaimede patogeensete kahjustajate (valdavalt seened) liiki.

1.1.1.2 Mõisapark

Uuringuala pargiosas (Kesktänav 20; joonis 1; lisa 4) hinnati 492 takseerühikut. Inventeeritud puistus leidub kokku 51 liiki, vormi ja teisendit puid ja põõsaid. Kuna inventeerimisel ei määratud dekoratiivvorme, võib taksonite arv, arvestades vorme ja teisendeid, olla suurem.

Üksikisenditena käsitletud puittaimedest arvukamalt on esindatud harilik vaher (*Acer platanoides*) 17,3%, harilik tamm (*Quercus robur*) 15,6% (valdavalt kasvavad keskses pargiallees), harilik saar (*Fraxinus excelsior*) 13,8%, must lepp (*Alnus glutinosa*) 9,3%.

²⁰ Puistu tervislik seisukord (seisundiklass) hinnati vastavalt Nurme, S. 2008. Ajaloolise haljasala puistu iinventeerimine. *Parkide restaureerimine* (Nutt, N, toim) TTÜ Tartu Kolledž, Tartu; 285-306.

Foto 6. Üks pargi tähelepanuväärsemaid puid: mandžuuria pähklipuu endise peahoone lähedal.

Uuringualal hinnatud puudest moodustavad üle 60 cm jämedused puud (kokku 99) ligikaudu 20% puustust. Arvestades pargipuude põhiliikide parameetreid võib eeldada, et üle 60 cm jämedused tammed, saared, vahtrad, jalakad võivad olla üldjuhul vanemad kui 100 a²¹, millest tulenevalt võivad oletatavasti 20% Vastse-Kuuste puudest võib pärineda vähemalt 1900-te alguses või varem tehtud istutustest (siia hulka ei ole arvestatud sangleppasid, harilikku haaba ja pappeid).

Eelpoolviidatud üle 60 cm jämedustest puudest on 67 puud (67,7%) rahuldavas kuni heas seisundis, istõttu võib öelda, et hinnatud pargi vanemate puud olukord on rahuldav. Ka tervikuna on pargipuistu üldseisund rahuldav kuni hea: kõigist inventeeritud ühikutest 55,9% on heas kuni väga heas seisundis ja 25,4% rahuldavas seisundis. Arvestades puistu rekonstrueerimisvajadust tulenevalt seisukorrast²² võib öelda, et Vastse-Kuuste pargis on vajalik tagada puistu jooksev hooldus ning võimalusel välja langevate puude asendamine jooksvalt või elementide kaupa. Arvestades ka seda, et ligikaudu 20% puustust moodustavad alla 20 cm diameetriga noored heas kuni väga heas seisukorras puud, on täiendavate puittaimede juurde

²¹ Nutt, N; Nume, S; Hiob, M; Salmistu, S; Kotval, Z. 2013. Restoring manor parks: exploring and specifying original design and character through the study of dendrological plants in Estonian historical manor park. *Baltic Forestry*, 1 - 16.

²² Tappo, E. 1967. Pargimetsad ja nende kujundamine raietega. Tehnilise Ökonoomika Uurimise Laboratoorium. Tallinn

istutamine lähiaastatel puistu seisundi hoidmiseks vajalik üldjuhul jooksvalt välja langevate vanade puude asendamiseks ning vähesel määral juba välja langenud puude asendamiseks. Arvestades pargiruumi visuaalse rütmi hoidmise vajadust ning põõsarinde osakaalu suurendamist elurikkuse toetamiseks on otstarbekas üksikuid puid ja põõsagruppe pargi põhja- ja keskossa juurde istutada. Samas tuleb arvestada seda, et ligikaudu 24% puudest (115 puud), eriti vanematel puudel on seenhaiguste otseseid või kaudseid tunnuseid, mistõttu nii 2. kui 3. seisundiklassi puude seisukorda on soovitatav iga-aastaselt kontrollida.

Tabel 3. Vastse-Kuuste pargiosa inventeeritud jämedamad puud.

Nr plaanil	Liigilühend (vt lisa 4)	Diameeter	Seisundiklass
22	LhE	84	4
68	Ta	84	3
82	Ta	85	3
95	Ta	89	3
112	Ta	94	3
257	Pä	97	4
259	Pä	89	3
265	PhM	86	3
288	Ta	99	2
293	Ta	85	2
344	Pp	106	3
345	Pp	111	3
403	Sa	94	3
458	Sa	89	2
483	Lm	91	3

Võrahooldus tuleb teha vähemalt 158 puule (vt täpsemalt joonis 1; lisa 4). Neist 5 puud tuleb ohutustada, vähemalt 16 puud vajavad erihooldust (Tabel 4). Kui tabelis 4 näidatud puid arboristi hinnangul ei ole võimalik ohutustada, siis tuleb puud raiuda; ohutuks tehtud tüved võib säilitada elustikupuudena.

4 puud (vt täpsemalt joonis 1; lisa 4) tuleb raiuda seisundist tulenevalt (kuivanud ja kuivavad puud) ning 56 isetekkelist, valdavalt peenikest, deformeerunud võraga puud tuleb raiuda perspektiivsemate (noorte ja keskealiste) puude kasvuruumi tagamiseks.

29 puul tuleb raiuda/eemaldada võra alla kasvanud kiirekasvuliste lehtpuude looduslik uuendus. 6 puul tuleb eemaldada juurevõsu.

Seoses tiigi puhastamisega on vajalik eemaldada 2 puud (vähemalt), kuid nende puude eemaldamine on tingimuslik, raie teha talvel vahetult enne seda, kui tiiki puhastatakse. Tiigi veepeeglis kasvavad alla 8 cm jämedused mustad lepad jt lehtpuud võib eemaldada jooksva hoolduse käigus.

Kõik põõsagrupid tuleb üle vaadata ja eemaldada neist sinna sisse kasvanud lehtpuude uuendus (kogu uuendus diameetriga alla 8 cm). Samuti tuleb põõsagrupidest eemaldada sinna kukkunud oksad ja muu praht.

Tabel 4. Erihooldust või arboristi hinnangut seisukindluse tagamise kohta vajavad puud.

Nr plaanil	Liigi lühend	Dia-meeter	Seisundi-klass	Erihooldustegevus
6	Va	54	3	harude vahel lõhe, haru võib olla murdumisohtlik, kaaluda võra vähendamist ja tasakaalustamist, kui arboristi hinnangul ei ole võimalik puud ohutustada, siis raiuda
11	Va	74	3	lõhed, seen, harude vahel lõhe, haru võib olla murdumisohtlik, kaaluda võra vähendamist ja tasakaalustamist
25	Sa	81	2	õõnes, õõnsus, seen, kuivanud oksad kogu võras, juurdekasvud vähenenud, võra ohutustamine, eemaldada jalal kasvav võsu
46	Va	58	2	lõhe, seen, õõnes, murdunud latv, tüükad, teha võra vähendamine ja puu ohutustamine
88	Ta	42	3	tugevalt viltune, kõver, allajäänud, säilitada olemasoleval kujul, vajadusel panna oksa alla tugi
206	Va	50	2	seen (taelik), õõnes?, võra vähendamine, all kasvava loodusliku lehtpuu uuenduse eemaldamine
211	Ja	53	2	kuivanud oksad võra alaosas, seen, lõhed, jalakasurm?, hoida kuivamiseni, eemaldada jalal kasvav vahter
213	Ja	48	2	kuivanud oksad võra alaosas, seen, tüükad, harude vahel lõhe, võib olla tulevikus murdumisohtlik
215	MäS	37	2	kuivanud oksad kogu võras, juurdekasvud lühenenud, seisundi halvenemisel puu raiuda, jalal kasvab kikkapuu
262	Va	68	2	õõnes, õõnsus, viltune, võib olla murdumisohtlik, vajalik võra vähendamine, kui arboristi hinnangul ei ole võimalik puud ohutustada, siis raiuda
315	Va	30	3	ühepoolse viltuse võraga, juurepall kerkinud, võib olla murdumisohtlik
341	Va	43	2	viltune, seen, tüükad, tugevalt ühepoolne, võib olla murdumisohtlik, vähendada võra ja tasakaalustada
358	Ja	63	2	2,5 m pealt kaheharuline, harude vahel lõhe, seen, võib olla murdumisohtlik
404	Va	52	2	murdunud haru, seen, rippes oks, võib olla murdumisohtlik, kui arboristi hinnangul ei ole võimalik puud ohutustada, siis raiuda
437	Va	60	2	5 m pealt kaheharuline, harude vahel kinnine lõhe, seen, murdumisohtlik, kui arboristi hinnangul ei ole võimalik puud ohutustada, siis raiuda
445	Sa	75	1	kuivanud oksad kogu võras, tüükad, ulatuslik tüvevigastus, juuremädanik, ohutustada ja säilitada elustikupuuna

1.8.2.2 Tuulemägi

Tuulemäel inventeeriti 28 üksikpuud ja puudegruppi (lisa 4; joonis 2), puistu tervikuna kirjeldati 7 eraldisena. Üksikpuudena hinnati silmapaistvad üle 60 cm jämedusega puud ja puudegrupid. Eraldiste piirid määrati vastavalt looduslikele piiritlejatele ja I rinde peapuuliigi muutumisele. Eraldistes ei kirjeldatud-hinnatud metsanduslikke puiduproduktiooniga seotud näitajaid nagu boniteet, tagavara jm.

Puistu on varieeruva tiheduse ja liigilise koosseisuga. Ülepinnaliselt leidub üksikult ja grupiti üldisest puistust põlvkond vanemaid üksikuid puud. Mändide vanus Tuulemäe keskel võib olla 120-150 a, vanemad lehtpuud (eeskätt harilikud saared ja harilikud vahtrad) eraldistes 3, 4 ja 6 võivad samuti olla vanemad kui 100 a. Ülepinnaliselt on tekkinud valdavalt lehtpuude uuendusena lehtpuude enamusega 40...50 aastane puistu. Ülepinnaliselt on järelkasvuna tekkimas tihe 3...4m lehtpuude rinne arukase, hariliku vahtra, hariliku haava, hariliku toominga uuendusest. Tuulemäe lõunapoolsel osal kasvab gruppidega harilikku sarapuud, eraldises 2 leidub üksikuid türnpuud. Lõunapoolses osas, eraldises 4 leidub ka ca 2...4m remmelgaid ja pajusid, eraldises 6 arukaske ja halli leppa.

Alusmetsas leidub rikkalikult pihlaka, kase, vahtra, toominga uuendust, leidub üksikuid tammesid (h 1 m).

Probleemne on harilike kuuskede kuuse-kooreüraski kahjustusena kolletena tekkinud kuuskede jalal kuivamine eraldises 1 ja 2. Samuti on kahjustatud väga tugevalt vanemad vahtrad eraldises 4, kus enamus vanematest puudest võivad olla murdumisohtlikud. Seenhaigustest on kahjustatud ka saared eraldises 5 ning 6. Eraldises 2 on u kolmandik haabadest kahjustatud haavataelikust. Ülepinnaliselt on harilikud männid ja nooremad lehtpuud (eelkõige Va, KsA, Hb) samas väga heas seisukorras.

Tabel 5. Eraldiste seisund I rinde liike arvestades.

Eraldise nr	Seisukord	Koosseis	Märkused I rinde liikidele
1	3	60Mä 35Ku 5KsA + Ta, Sa, Va	Ku - väga halb (1)
2	4	40Hb 20Mä 10Ku 10KsA	
3	5	90Sa10Va+Lv, KsA, Va	Hb - rahuldav (3)
4	2	70Va 30Sa	Va - väga halb (1)
5	4	100Sa	
6	3	80Sa 10 Lv 10Va + KsA	Sa - halb kuni rahuldav (2-3)
7	5	100KsA	

Arvestades seda, et kuusk on levinud üksikute gruppidega, üraseki kahjustus suurt mõju ei avalda. Samuti on ülejäänud eraldistes va eraldis 4, üldseisund rahuldav kuni väga hea, mis tähendab seda, et piisab jooksvast hooldusest. Eraldis 4 vajab siiski erihooldust, kahjustatud vahtrad tuleb varem või hiljem raiuda ühes etapis või jooksvalt vastavalt hääbumisele. Arvestades samas piisavalt tiheda loodusliku uuenduse olemasolu, pole vajalik eraldises 4 (ega ka mujal Tuulemäel) täiendistutuste tegemine, vaid elujõulisemate noorte puude kasvama jätmisega (eeldusel, et kasvama jäetavad puud ei ole tekkinud seenhaigustest nakatunud kännu juurevõsust, puudel on normaalne tüvi, võra ja juurestik ning tagatud kasvuruum) saab edendada vajalikku uuendust.

Puistu on muutunud kohati ürgmetsailmeliseks: palju leidub lamapuitu, perifeersed osad on tänu sellele, tänu tihedale puistule ja tänu keerulisele reljeefile raskesti läbitavad. Tänu sellele, et leidub vanu jalal püsivaid lehtpuid, tihedat noort lehtpuuvõsa, lamapuitu ja lagedaid alasid, pakub Tuulemägi erinevaid elupaiku lindudele ja väikeloomadele. Seetõttu ei ole mõistlik Tuulemäel suuri muudatusi puistus ette võtta, soovitatav on teha järgmised tööd:

1. eemaldada eraldisest 1 (ja vajadusel ka mujalt) ürasekikahjustusena tekkinud kuivanud ja kuivavad kuused;
2. hoida avatuna praegused avatud alad, sh vanad radade koridorid ja Tuulemäe keskosas asuv ringikujuline plats, samuti diskgolfiga seotud mänguväljade piirkonnad;
3. eemaldada jalal kuivanud ja kuivavad vm põhjustel ohtlikud lehtpuud, eeskätt avatud ala piiril kasvavad murdumisohtlikud vahtrad ja saared, mis võivad langedes ohustada diskgolfigimängijaid või alal liikujaid;
4. avatud alade piirilt eemaldada 1...2 m ulatuses peen (kuni 8 cm) lehtpuude looduslik uuendus, mis või kasvades ulatuda radade kohale, säilitada sarapuud;
5. ülepinnaliselt on soovitatav harvendada eraldistes 1, 2, 3 peent järelkasvu kuni 50% ulatuses, säilitades okaspuud, sarapuud, noored tammed ja vahtrad, millel on kasvuruum;

6. säilitada ülepinnaalset lamapuit va arvatud kohtades, kus see otseselt segab ala kasutamist ja hooldamist;
7. eraldi 6 ja 7 säilitada "ürgmetsailmelisena", sinna töid mitte ette näha.

Foto 7. Vaade Tuulemäele lõunast (Sulev Nurme foto).

Foto 8. Vahtraenamusega eraldis 4 (Sulev Nurme foto).

Foto 9. Eraldis 5 (Sulev Nurme foto).

Foto 10. Eraldis 6 (Sulev Nurme foto).

1.8.3 Ornitoloogiline uuring

1.8.3.1 Materjal ja meetodika

Eksperdi hinnangu eesmärgiks on koondada andmed Vastse-Kuuste mõisa pargi linnukaitselistest väärtusest ning anda sisend koostatavale hoolduskavale nende väärtuste säilitamiseks. Hinnang põhineb varasemast teadaolevatel vaatlustel ja pargi külastusel. Hinnangu andmisel koondati varasemad kaitsealuste linnuliikide vaatlused andmebaasidest EELIS, PlutoF ja observation.org. Pargis ja selle vahetus lähikonnas leiduvate elupaikadega tutvumiseks külastati parki 5.11.2022, vaatlejad olid Hannes Pehlak ja Lisell Toomla. Külastuse käigus registreeriti GPSseadmega märgatud õõnsustega puud (puude asukohad on näidatud joonistel 3 ja 4) ja rähnide tegevusjäljed. Külastus väljaspool pesitsusaega ja seda ei saa käsitleda haudelinnustiku inventuurina.

Uuringu teostas OÜ Xenus.

1.8.3.2 Tulemused

Kaitsealustest linnuliikidest esinevad Vastse-Kuuste mõisa pargis kolm rähniliiki, mis kõik kuuluvad III kaitsekategooriasse.

- Tamme-kirjurähn – 29.03.2016 (pesitsusajal) vaatles Margus Ots tamme-kirjurähni pargi lõunaosas, sama vaatluse alusel on EELISse kantud liigi elupaik KLO9128054. Samuti pesitsusaegsel külastusel 1.04.2019 liiki ei kohatud (Kaspar Kolk).
- Hallpea-rähn – 11.04.2020 (pesitsusajal) vaatles Kaspar Kolk hallpea-rähni pargi lääneosas Tuulemäel. Väljaspool pesitsusaega on liiki kohatud ka 2021. aasta talvel (Janek Loog).

- Musträhn – Liigi vaatlusi pargist ja selle vahetust lähikonnast teada pole. Pargi lääneosas Tuulemäel kasvavad mõned väga tõenäoliselt musträhni rajatud õõnsustega männid. Tõenäoliselt liik seal enam ei pesitse või polegi pesitsenud – häälekas ja hästi märgatav liik, ka pole elupaik talle tüüpiline.

Vastse-Kuuste mõisa park on tamme kirjurähnile väga tüüpiline elupaik. Isegi kui liik pargis ajutiselt ei pesitse, on pargi taastasustamine lähitulevikus väga tõenäoline. Hallpea- või musträhni pesitsemine pargis on pigem vähetõenäoline.

Kaitsekorralduslikult olulistest linnuliikidest kohati 5.11 külastusel pargitiigi 9 sinikael-parti, 1.04.2019 loendas Kaspar Kolk samas 14 sinikael-parti. Tõenäoliselt pesitseb liik pargis või selle vahetus läheduses.

1.8.3.3 Soovitused linnustiku kaitseks Vastse-Kuuste mõisa pargis

Linnustikku mõjutab kuivanud ja kuivavate puude eemaldamine ning tiigi puhastamine. Kaitsealustele linnuliikidele avalduva võimaliku negatiivse mõju ära hoidmiseks või leevendamiseks on vajalik:

- Teostada raie- ja võrade hooldustööd ajavahemikus 15. juulist 30. märtsini, st väljaspool rähnide pesitsusaega. Tööde ajastamine on soodne ka teistele suluspesitsejatele peale kaitsealuste rähniliikide.
- Säilitada võimalikult palju õõnsustega ja (osaliselt) kuivanud puid. Lindude toitumis- ja pesitsustingimuste seisukohalt on sobiv, kui eemaldatakse vaid ohtlikud oksad või tüveosa. Pargi linnukaitseline väärtus ega tõenäoliselt ka kavandatavate tööde ulatus pole selline, et oleks vajalik seada numbrilisi või protsentuaalseid piiranguid ohtlike puude eemaldamisele.
- Tiigi puhastamise kavandamisel pole linnukaitselised kaalutlused esmatähtsad, ent nii sinikael-partide kui muu vee-elustiku seisukohalt on sobivam aeg töödeks suve teine pool.

Lisaks nii lindude kui üldise elurikkuse seisukohalt soovitav majandada (osa) pargi haljaspindadest niiduna, mida niidetakse 2-3x aastas, mitte muruna. Kui parki kavandatakse uute puude ja põõsaste istutamist, võiks kaaluda söödavate marjadega liikide (nt pihlakas, kibuvits, aroonia, punane sõstar) kasutamist.

Vastse-Kuuste mõisa pargi lõunaosas leiti 2011. aastal vahtra võras kasvamas puuvõõrik (Toomas Kuk, Peedu Saar), isend oli alles ka 2022. aasta külastusel. Puuvõõrik on Kesk-Euroopas tavaline taim, Eestis oma levila põhjapiiril (ca 7 leidu) ning võiks edaspidigi parki kaunistada.

1.8.4 Ekspertarvamus Vastse-Kuuste mõisapargi tiigi kohta

1.8.4.1 Olemasolevad tiigi puudutavad uuringud ja projektid

Vastse-Kuuste tiigi seisundi eksperthinnangu koostas Meelis Viirma, hüdrotehnikainsener tase 8. Tiigi välisvaatlused tehti 15.09.2022.

Lähiminevikus on Kesktänav 20 (87201:001:0154) katastriüksusel asuva tiigi alal koostatud kaks topogeodeetilist mõõdistust. Vastse-Kuuste aleviku tuletõrjerveevarustuse ehitusprojekti koostamiseks on alusplaani koostanud FIE Tiit Ploompuu (2021 aasta töö nr G-21-11) ja ehitusprojekti on koostanud Safest OÜ (2021 aasta töö nr 2101). Safest OÜ töös on tiigi veetaseme kõrguseks mõõdetud 72.10 (10.09.2021)

ja tiigi põhja kõrguseks väljavoolupoolses otsas ca 72.00. Ehitusprojektis on märgitud, et uuritud tiigi osas oli setteid 0.4 m (hõljum, muda). Töö käsitleb ainult tiigi väljavoolupoolset otsa.

Vastse-Kuuste mõisa pargi hoolduskava koostamiseks on alusplaani koostanud OÜ GeoTerra (2022 aasta töö nr 480-2022). Mõõdistus katab kogu tiigi ala ja valdavalt on tiigi põhja kõrgus 71.70...71.90 ning veepinna kõrguseks on märgitud 72.65. OÜ Geoterra töös on mõõdistatud ka Tiigi 6 (87201:003:0065) kinnistul asuvad kaks tiiki, millest ühe veepinna kõrguseks mõõdeti 71.48 (põhja kõrgus ca 70.50) ja teisel 70.35 (põhja kõrgus ca 69.30). Veetasemete mõõtmise kuupäevade ja sette paksuse kohta info puudub.

1.8.4.2 Hinnang olukorrale

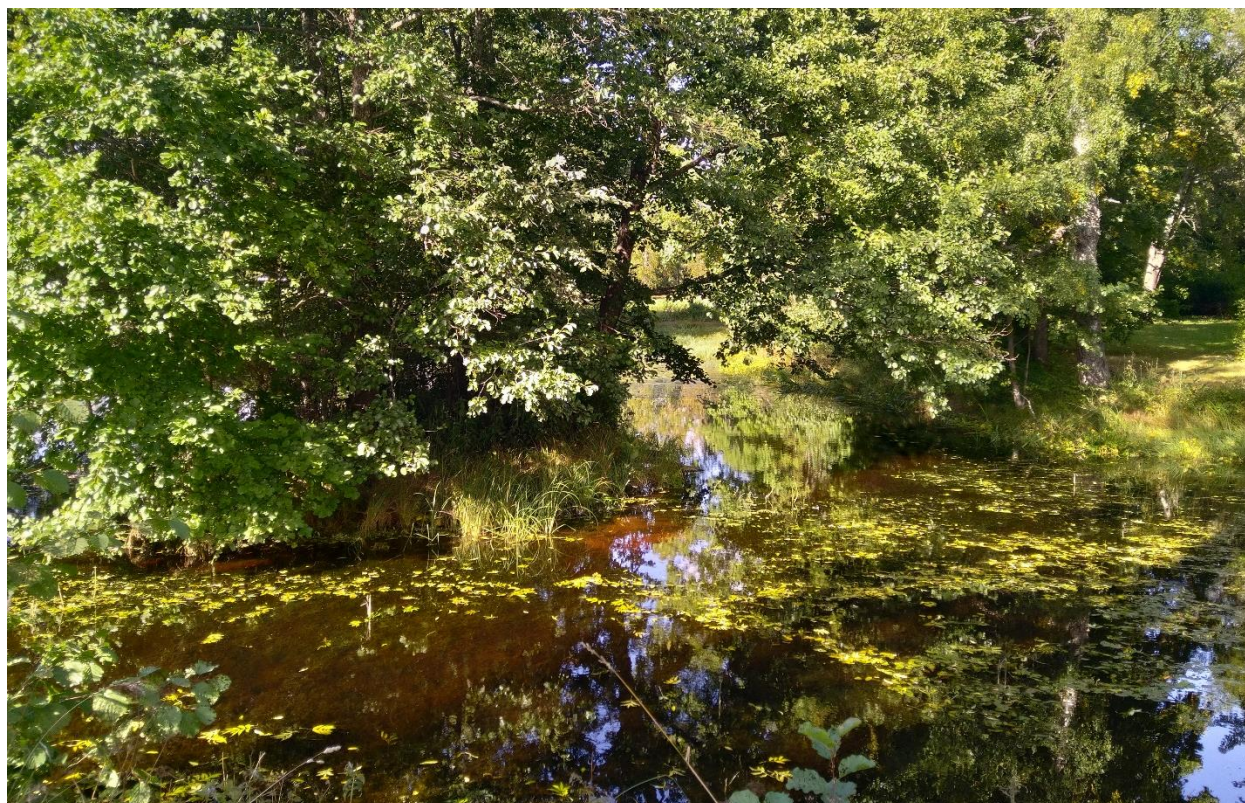

Foto 11. Vaade tiigisaarele läänest. Vee pinnalt on näha u 50...70 cm sügavusel paistvat mudakihti (foto: Sulev Nurme).

Tuginedes 15.09.2022 tehtud ülevaatuslele (ja ka 2021 aastal tehtud mõõdistusele) on tiikides sete. Sette paksuse kohta info puudub. Võttes arvesse tiikide asukohta pargis, on sete moodustunud nii vooluveega kaasa kantud materjali väljasettinud materjalist kui pargipuude lehtedest. Lehtede lagunemisel tekkinud materjal moodustab senise kogemuse kohaselt heljuva kihi, mis aja jooksul kandub Kesktänav 20 tiigi väljavoolule rajatud tuletõrje veevõtukoha süvendisse.

Nii truup tiiki sissevoolaval ojasuudmel, kui väljavoolule rajatud truup-sild vajavad puhastamist ja võimalusel rekonstrueerimist. Mõlema truubi otsade oletatavad kividest laotud kindlustused on varisenud, kivid asuvad voolusängi põhjas.

Tiigi 4 ja 6 kinnistutega seostud endised viinaköögi jahutusvee tiigid on arvatavasti olnud seostud peatiigiga, kuid praegu need ühendused on teadmata ja oletatavasti ei tööta, jahutustiikide vahele on rajatud elanike poolt ülevool. Tiigid on mudastunud ja vajavad puhastamist.

Foto 12. Tiiki suubuva ojasuudme truup tiigi põhjaotsas. Vaade truubi lõunaotsale (Sulev Nurme foto).

Foto 13. Truup sild tiigi väljavoolul tiigi kagunurgas (Sulev Nurme foto).

Foto 14. Mudaga täitunud jahutusvee tiik (idapoolne) Tiigi 6 kinnistul (Sulev Nurme foto).

Foto 15. Tiigi 6 kohalik elanik näitab mullatöödel välja kaevatud mõisaaegset puidust veesüsteemi toru. Toru oleks mõistlik säilitada ja eksponeerida koolihoones või mõnes piirkondlikus muuseumis (Sulev Nurme fotod).

Foto 16. Truubitoru (Sulev Nurme foto).

1.8.4.3 Soovitused tiigi edasiseks haldamiseks

Soovitatav on mõõdistada tiikides sette paksus ja sette kasutatavuse hindamiseks määrata laboratoorselt sette koostis. Lähtuvalt uuringutulemustest on soovitatav koostada tiigi puhastamise ehitusprojekt, mis sisaldab ka puhastamise tehnoloogilist lahendust ja tehnoloogia rakendamiseks vajalikke ajutisi ehitisi (setteväljak, tõkkesammid, veetõrje jms). Juhul kui puuduvad varasemad uuringuandmed, tuleks kindlasti uuringutega selgitada ka tiigi põhja ehitus (sh kas tiigi põhja on paigaldatud savist isolatsioonikiht).

Enne töö tellimist on soovitatav koostöös Keskkonnaameti ja Muinsuskaitseametiga läbi mõelda (soovitatavalt Muinsuskaitse eritingimuste vormis), millistel tingimustel või kas üldse on sette tahendamine lubatav pargi alal. Niisugune info on oluliseks töö maksumust mõjutavaks sisendiks enne uurimisprojekteerimistööde tellimist.

Võimalusel on soovitatav tiik mudast puhastada kaldajoont muutmata. Tiikide sisse- ja väljavoolul paiknevad truubid ja kindlustised on soovitatav rekonstrueerida. Samuti on soovitatav puhastada väljavoolult edasi kuni Tiigi tänava truubini kulgev ojasäng ja kontrollida (ning vajadusel puhastada) Tiigi tn truup.

Kuniks tiiki ei ole puhastatud, tuleks jälgida tuletõrje veehaarde ees oleva süviku settega täitumise kiirust ja vajadusel setet eemaldada. Samuti tuleb vastavalt vajadusele regulaarselt puhastada tiigiga seotud truubid.

Regulaarsel taimestiku hooldusel vältida niite ja okste sattumist vette. Vette kukkunud oksad ja tüved tuleb jooksvalt eemaldada. Eemaldada tuleb ka tiigi kaldast sisse poole kasvav lehtpuude uuendus, mis soodustab muda kuhjumist ning lisab lehevarisega orgaanilist ainet, mis omakorda soodustab mudastumist.

1.9 Ajalooline lühiülevaade

1.9.1 Vastse-Kuuste mõis

Vastse-Kuuste mõis (saksa keeles *Neu-Kusthof*) oli rüütlimõis ajaloolise haldusjaotuse järgi Võnnu kihelkonnas Tartumaal. L. ja I. Rootsmäe andmeil²³ rajati mõis praeguses asukohas Kuuste abimõisana 1750. a-tel endise Mustamõisa küla asemele (1774. aastal koosnes Mustamõisa küla neljast talust, mis lõhuti uue mõisa ehitamise ajal²⁴), kus arvatavasti asus juba 17. sajandist karjamõis. Kuna mõisat hakati kutsuma Vastse-Kuusteks, muutus ka Kuuste mõis Vana-Kuusteks²⁵. Vastse-Kuuste mõisa eraldas Kuuste mõisast (praegune Vana-Kuuste) 1789. a parun Otto Reinhold Ludwig von Ungern-Sternberg Vastse-Kuuste ning pantis selle 50000 hõberubla eest Otto Magnus von Richterile. Vastse - Kuuste mõisa

²³ <http://www.eki.ee/dict/knr/index.cgi?Q=kuuste>

²⁴ <https://www.vkuuste.edu.ee/et/kooli-ajalugu/>

²⁵ <http://www.eki.ee/dict/knr/index.cgi?Q=kuuste>

suuruseks määrati 12 16/20 adramaad²⁶. Viimane sai 1807. a mõisa pärusomanikuks^{27, 28}. Otto v. Richter on teadusajaloos üks egüptoloogia pioneere kogu maailmas²⁹.

1844. a müüs Otto poeg Gustav Eduard, Räpina mõisa omanik³⁰, mõisa Alexander von Rennenkampffile, kes müüs mõisa 1850. a Carl von Belovile. 1872.a müüsid Karl von Belovi naine ja tema lapsed mõisa 186 000 rubla eest kihelkonnakohtunik Karl von Cossart'ile, kes pantis valduse Liivimaa Mõisnikkude Maakrediitseltsile³¹. Cossartite kätte jäi mõis kuni 1916. a-ni, mil selle ostis Vidrike mõisa omanik Johann Peet, kes oli ka mõisa viimane omanik enne võõrandamist³². 1914. a oli mõisamaade suuruseks u 6194 ha, mõisal oli kaks kõrvalmõisa: Lootvina ja Leevi karjamõisad³³.

Pärast riigistamist 1919. a asus peahoones rahvamaja, alates 1942. a-st (peale toonase koolimaja, endise valitsejamaja, põlemist) kool³⁴.

1.9.2 Peahoone, mõisaansambel

Vastse-Kuuste mõisaansambli ruumiline ülesehitus on ebatüüpiline: tulenevalt sellest, et peahoone ehitati tagafassaadiga ajalooliselt mööduva tee kõrvale, puudub Eesti mõisatele tüüpiline ruumijaotus esiväljakuks ja tagaväljakuks. Esiväljak asus peahoone ees, kuid liitus ebatüüpiliselt pargiga. Esiväljakule võis ajalooliselt olla paraadne juurdepääs tõllaga mööda praegust Tiigi tänavat ja sellelt peahoone suunas hargnevat teed – viide sellele on loetav üheverstasel kaardil (Skeem 9). Härrastemaja on seotud pargiga diagonaalse alleega. Sarnases võtmes on näiteks lahendatud ka Triigi mõis Kose vallas. Mõisasüdame selline planeering viitab 1800-1820-ndate stilistikale, kus mõisasüda ehitati üles mitte vana mõisasüdant ümberehitades või kohandades, vaid toonast inglise pargile iseloomulikku ruumiparadigmat jälgides. Samas mõisa peahoone paigutamine tee äärde ilma eraldiseisva esindusväljaku või pargipuhvri rajamiseta (nt nagu samaaegses Saku või Ervita mõisas) on siiski pigem erandlik.

Praegune mõisa varaklassitsistlik peahoone ehitati arvatavasti Otto Magnus von Richteri ajal 19. sajandi algul³⁵. Arvatavasti hoonet täiendati mitmes ehitusjärgus 19. sajandil ning viimased mõisaegsed lisandused tehti isegi 20. sajandi esikümnenditel^{36, 37}.

1960. aastatel ehitati peahoone ümber, mille käigus hävis hoone ajalooline ilme. Ümberehitamise käigus muutusid fassaadid, muuhulgas lammutati esifassaadi sammastportikus. 1970. aastal ehitati hoonele

²⁶ http://www.moisakoolid.ee/et/manor_schools/vastse-kuuste-kool

²⁷ http://www.eha.ee/fondiloend/frames/fond_prop.php?id=3143

²⁸ Abner, O. jt. 2012. Eesti pargid 2. Keskkonnaministeerium, Muinsuskaitseamet; 235

²⁹ Praust, V. 2008. Tartumaa mõisad. Tänapäev, Tallinn; 314-315

³⁰ Maiste, J. 2005. Eesti mõisad. Kust, Tallinn; 299

³¹ http://www.moisakoolid.ee/et/manor_schools/vastse-kuuste-kool

³² http://www.eha.ee/fondiloend/frames/fond_prop.php?id=3143

³³ Feldmann, H. 1985. Baltisches historisches Ortslexikon: Estland (einschliesslich Nordlivland), Böhlau Verlag, Köln; 279

³⁴ http://www.moisakoolid.ee/et/manor_schools/vastse-kuuste-kool

³⁵ Maiste, J. 2005. Eesti mõisad. Kust, Tallinn; 165

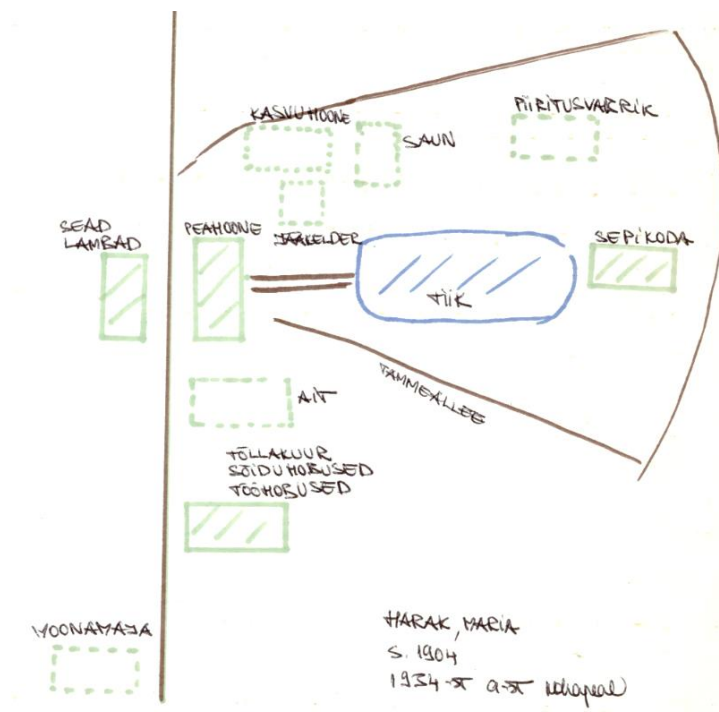
³⁶ Praust, V. 2008. Tartumaa mõisad. Tänapäev, Tallinn; 314-315

³⁷ Ranniku, V. 1978. Eesti NSV mõisate esialgne ülevaade. Põlva rajoon. V. Ranniku. Tallinn 1977. P-3267; ERA.T-76.1.3141

juurde uus korpus³⁸ klassiruumidega, mille arhitektuurne lahendus ei arvesta ansambli ajaloolise kompositsiooniga.

Vaste-Kuuste mõisas on olnud palju hooned – koguarv ulatub ligi viiekümne hooneni³⁹. Mõisasüdame moodustab maantee serva joondunud peahoone ja majandushoonete rühmad peahoonest põhja- ja lõuna suunas. Peahoone vastu jääva tiigi läänepoolses osas asub kolmas majandushoonete rühm. Majandushooned ei moodusta peahoonega tugevalt geomeetriliselt seotud kooslust, pigem on neid 19. sajandi jooksul lisandunud vastavalt vajadusele pragmaatilistel kaalutustel. Peahoonega sidusama terviku moodustavad – asuvad ajaloolise tee (praegune Kesktänav) suhtes ühel ehitusjoonel - tall-tõllakuur ja ait-kuivati. Mõisasüdame tähtsamad kõrvalhoonete (Skeem 5, Skeem 9, Skeem 10) funktsioonide osas annavad erinevad allikad erinevat teavet⁴⁰. Mõisasüdames on asunud tall (tall-tõllakuur), aidad (sh ait-kuivati), viinavabrik, laudad, jääkelder, kasvuhoone ja sepikoda. Hooned on olnud maakivist, poolkelpkatustega, mis on 20. sajandil tugevalt ümber ehitatud või hävinud.

Kaitsealuse pargiga piirnevad peahoone, ait-kuivati, oletatav jääkelder, viinavabrik ja tall. Pargi lõunaosas on aimatav oletatav kasvuhoone vare, pargi edelaosas asub oletatav aidahoone vare. 1970-tel pildistatud sepikoja vare tiigi kaldal, pargi läänepiiril, on hävinenud. Kaitsealuse pargiga seotud hoonete ajaloolisi fotosid vt Foto 17 ... Foto 24.

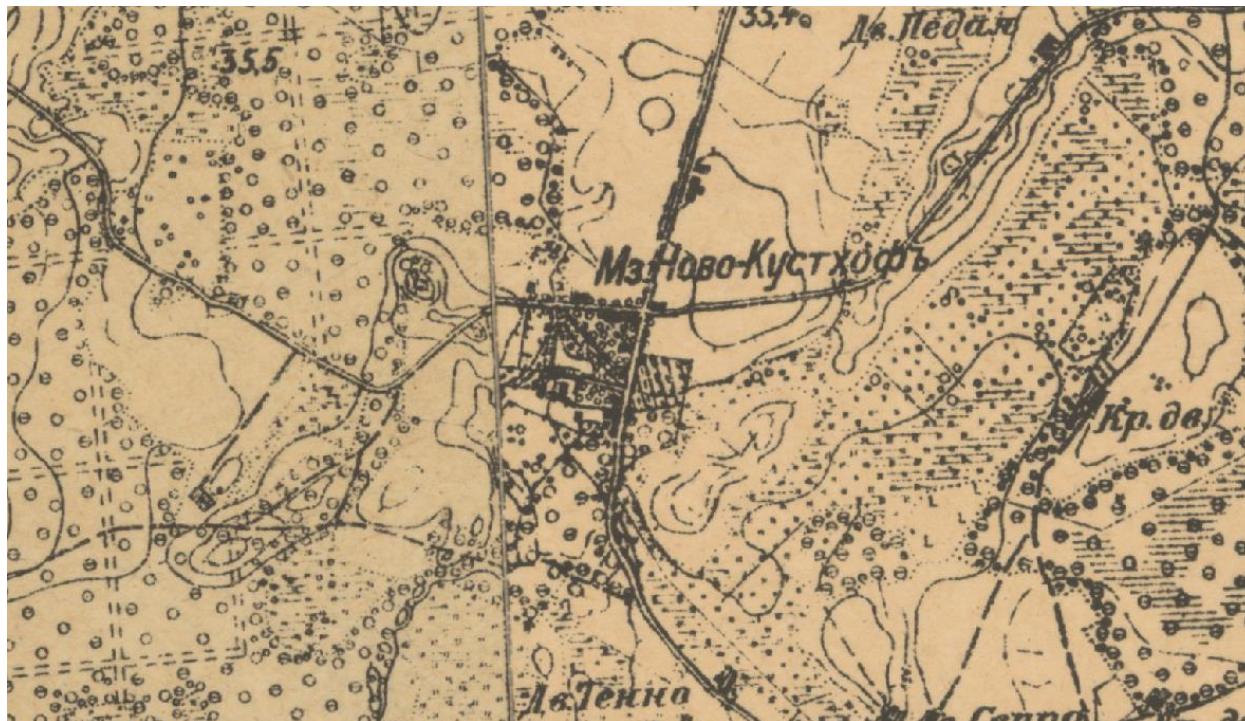

Skeem 8. Vastse-Kuuste mõissüdame hoonete skeem (Vastse-Kuuste mõis. Inventariseerimine; ERA.T-76.1.15781).

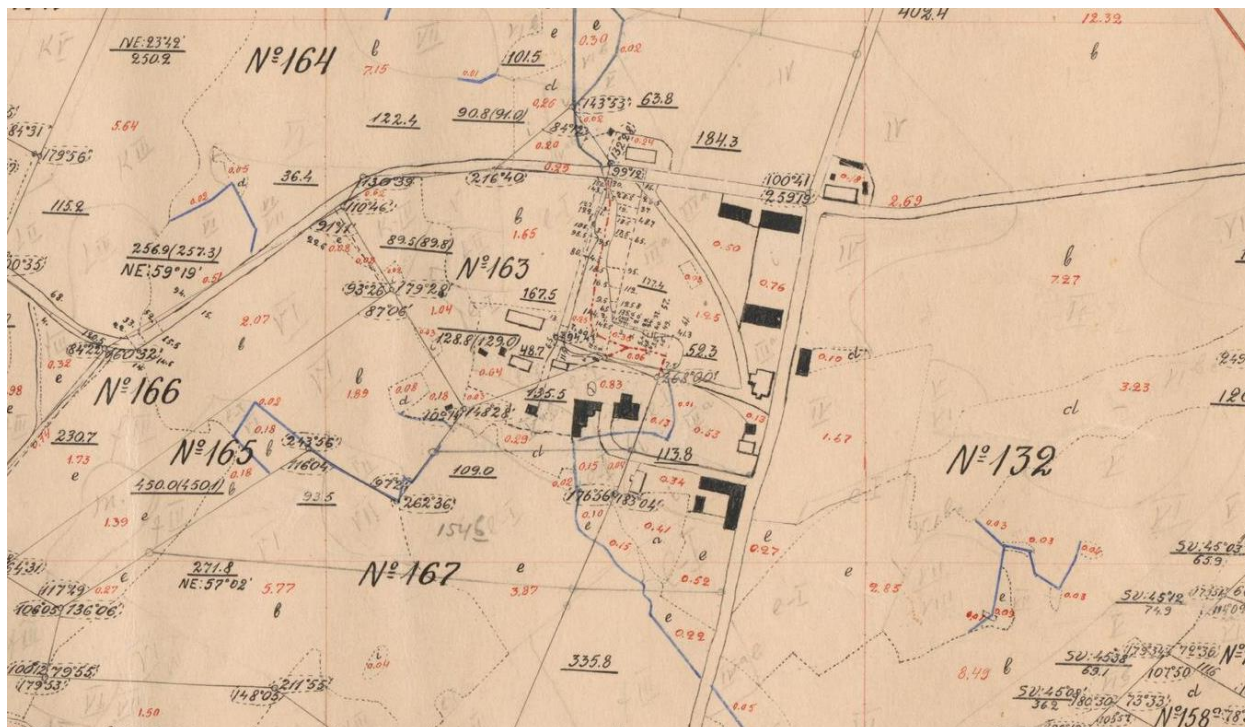
³⁸ <https://www.vkuuste.edu.ee/et/kooli-ajalugu/>

³⁹ <https://www.vkuuste.edu.ee/et/kooli-ajalugu/>

⁴⁰ Külm, L. 1977. Vastse-Kuuste mõis. Inventariseerimine; ERA.T-76.1.15781; Ranniku, V. 1978. Eesti NSV mõisate esialgne ülevaade. Põlva rajoon. V. Ranniku. Tallinn 1977. P-3267; ERA.T-76.1.3141; Maa-ameti pärandkultuuri kaardirakendus

Skeem 9. Vastse-Kuuste mõisasüda Vene üheverstasel kaardil (1904) (aluskaart: Maa-amet, 2023).

Skeem 10. Vastse-Kuuste mõisa plaan 1930. a. ERA.T-3.2.197 leht 1.

Foto 17. Vaade peahoone esifassaadile üle tiigi oletatavasti 1900...1920. a (foto allikas: <https://www.osta.ee/vastse-kuuste-koolimaja-mois-63765375.html>)

Foto 18. Mõisa peahoone fassaad u 1920-tel (foto Fragment raamatust Praust, V. 2008. Tartumaa mõisad).

Foto 19. Vaade peahoone esifassaadile üle tiigi oletatavasti 1920-ndate paiku. (Jaan Vali fotokogu/foto raamatust Eesti pargid 2).

Foto 20. Vaade peahoonele Kesktänavalt 1971. a (foto: Veljo Ranniku fotokogu; <https://register.muinas.ee/>).

Foto 21. Laut, vaade Kesktänavalt, taamal peahoone 1977. a (foto: Külm, L. 1977. Vastse-Kuuste mõis. Inventariseerimine; ERA.T-76.1.15781).

Foto 22. Ait-kuivati (?) (foto: Külm, L. 1977. Vastse-Kuuste mõis. Inventariseerimine; ERA.T-76.1.15781).

Foto 23. Tall (tall-tõllakuur) (foto: Külm, L. 1977. Vastse-Kuuste mõis. Inventariseerimine; ERA.T-76.1.15781).

Foto 24. Tänapäevaks hävinud sepikoda 1977. a (foto: Külm, L. 1977. Vastse-Kuuste mõis. Inventariseerimine; ERA.T-76.1.15781).

Foto 25. Vaade peahoonele pargi poolt. Esiplaanil peahoone juurdeehitus (Sulev Nurme foto).

Foto 26. Peahoone tagafassaad novembris 2022. Paremal ümber ehitatud mõisaaegne kõrvalhoone (Sulev Nurme foto).

Foto 27. Tall-tõllakuur novembris 2022 (Sulev Nurme foto).

Foto 28. Vaade pargiaasalt tammealleele, peahoone ja sellest põhja poole jäävate majandushoonete suunas. Esiplaanil punane tamm (Sulev Nurme foto).

1.9.3 Vastse-Kuuste mõisa park

Vaste-Kuuste mõisa pargiruumi kohta võib mõningaid viiteid leida vene üheverstaselt plaanilt, mis näitab pargi ruumilist situatsiooni vahetult 20. sajandi algul (Skeem 9). Arvatavasti sarnaselt peahoonega rajati ja täiendati ka parki jooksvalt 19. sajandi jooksul ning 20. sajandi algul. Diagonaalne, peahoone juurest algav tammeallee ja pargiala nelinurkne piiritlemine maastikus viitab pigem klassitsistlikule kujundusele 19. sajandi alguses. Viimasele viitab samuti peahoone portikusele üle tiigi suunatud vaade (Foto 17, Foto 18, Foto 19), millist motiivi on kasutatud paljudes varaklassitsistlikes-klassitsistlikes mõisakompleksides. Klassitsistlikku ideed toetab ka vabakujuline tiik ning 2-3 pargiaasaga liigendatud pargiruum.

19. sajandi lõpu - 20. sajandi alguse ümberkujundusi pargis võidi alustada Cossartite ajal. Peamiselt liigendati pargiaasade perimetraalne osa kontrastsete okaspuugruppidega (Foto 29), mis on iseloomulik 19.- 20—nda sajandi vahetusele. Ilmselt sellel perioodil istutati parki ka eksootilisi lehtpuuliike⁴¹.

20. sajandi I poolel hooldati parki ilmselt hädapäraselt. Pärast peahoonesse kooli loomist võeti suurem pargiaas kasutusele staadionina (Foto 29), mida kasutati sportimiseks ka veel 1970-ndatel (Skeem 11, Foto 19). Kooli ajal rajati pargiaasa peahoone poolsesse külge ringpeenar lipumastiga (Foto 30), mis on tüüpiline 1930-1940-ndate kujundusvõtte koolidena kasutatud mõisaansamblites – nt Vasta, Puurmani jpt. Pargiaasa servaaladele rajati kooliaed peenardega (Foto 29).

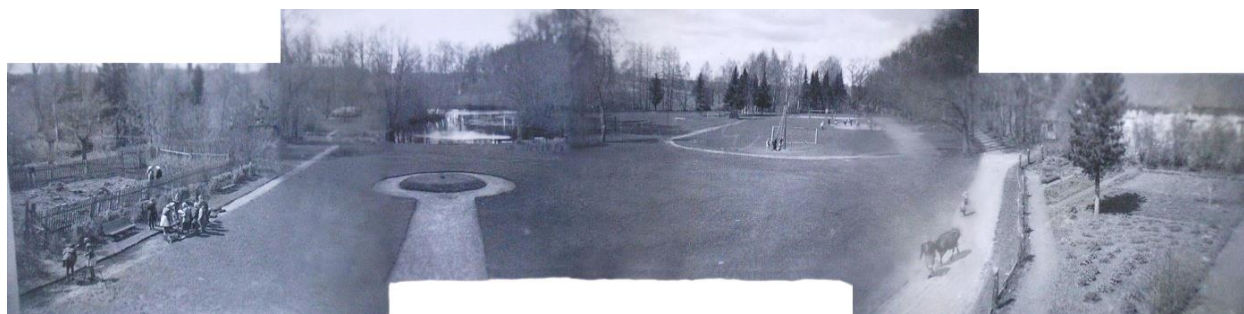

Foto 29. Panoraamvaade peahoone juurest pargile 1947. a (foto: Vastse-Kuuste kooli arhiiv).

⁴¹ Abner, O. jt. 2012. Eesti pargid 2. Keskkonnaministeerium, Muinsuskaitseamet; 235

Foto 30. Vaade peahoonest tiigile – fragment ülalolevast fotost (foto: Vastse-Kuuste kooli arhiiv).

1940.-ndatel (1944) maeti pargi suurema aasa tiigipoolsesse külge 115 nõukogude sõdurit. Ühishauda maeti ka 10. juunil 1948. aastal langenud Kõlleste valla partorg Nikolai Lumi abikaasa ja tütrega⁴². 1975. aastal püstitati ühishauale monument „Lõhestatud elu“⁴³, mille autoriks on Endel Taniloo (Foto 36). Monumendi püstitamisega rajati koos betoonplaatidest tee mälestusmärgini ning istutati arvatavasti põõsaid.

Hilisematel aastatel on parki regulaarselt hooldatud. Peahoone lähedale on istutatud ilutaimi. 2021. a rajati tiigi kooli poolsesse ossa tuletõrje veevõtukoht⁴⁴.

⁴² <https://register.muinasa.ee/public.php?menuID=monument&action=view&id=4211>

⁴³ <https://register.muinasa.ee/public.php?menuID=monument&action=view&id=4211>

⁴⁴ Ploompuu, T. 2021. Vastse-Kuuste tuletõrjeveevarustuse ehitusprojekt. Safest, Tallinn; töö nr 2101

Foto 31. Vaade tiigi lääneservalt mööda ajaloolist sihti peahoonele septembris 2022 (Sulev Nurme foto).

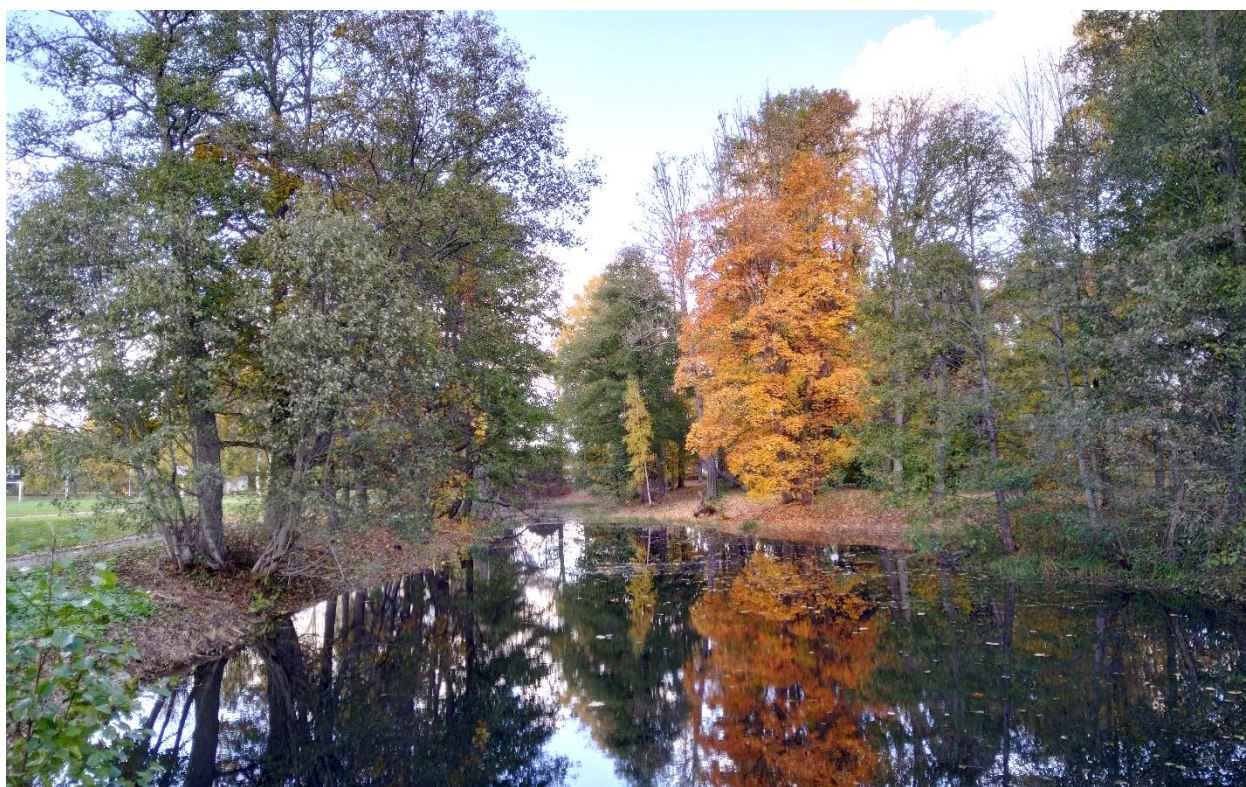

Foto 32. Vaade piki tiiki tiigi lääneservast ida poole oktoobris 2022. Ees paremal tiigisaar (Sulev Nurme foto).

Foto 33. Pargi keskne aas, paremal tammeallee (Sulev Nurme foto).

Foto 34. Tüüpiline kontrastne serbia kuuse grupp viitab 20. sajandi alguse pargikujundusele (Sulev Nurme foto).

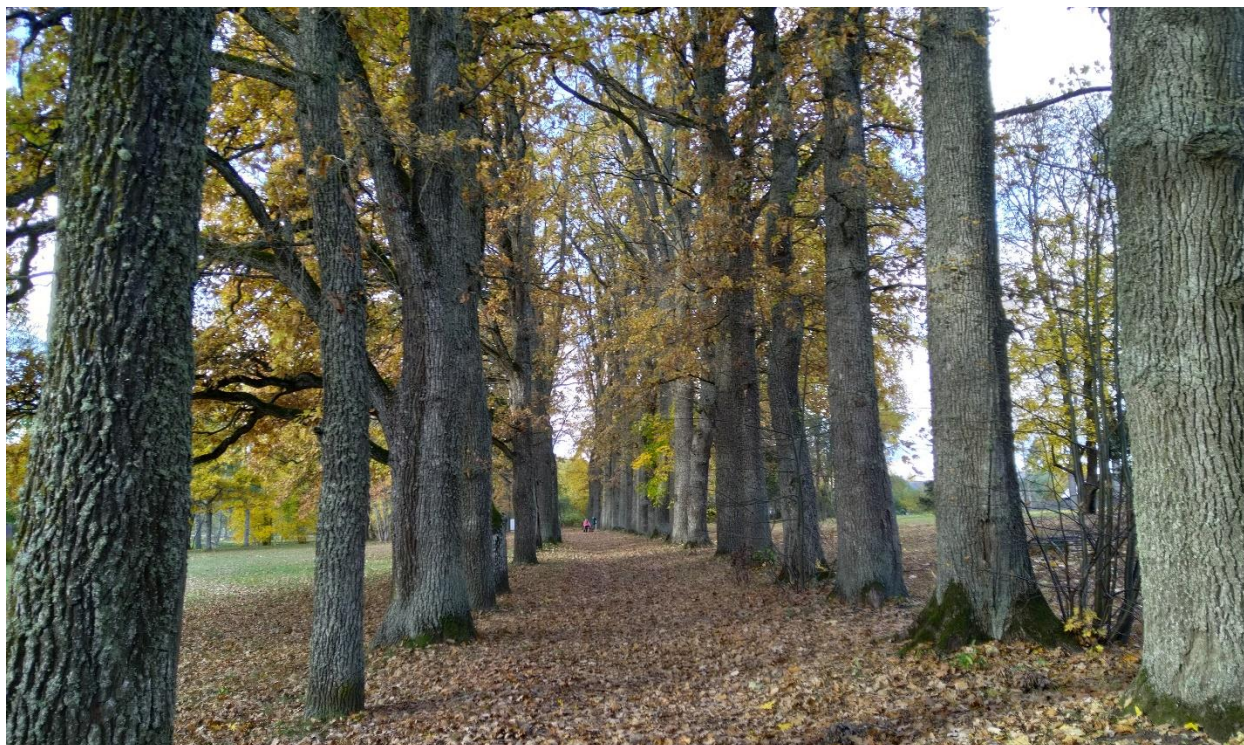

Foto 35. Tammeallee, vaade peahoone poolt (Sulev Nurme foto).

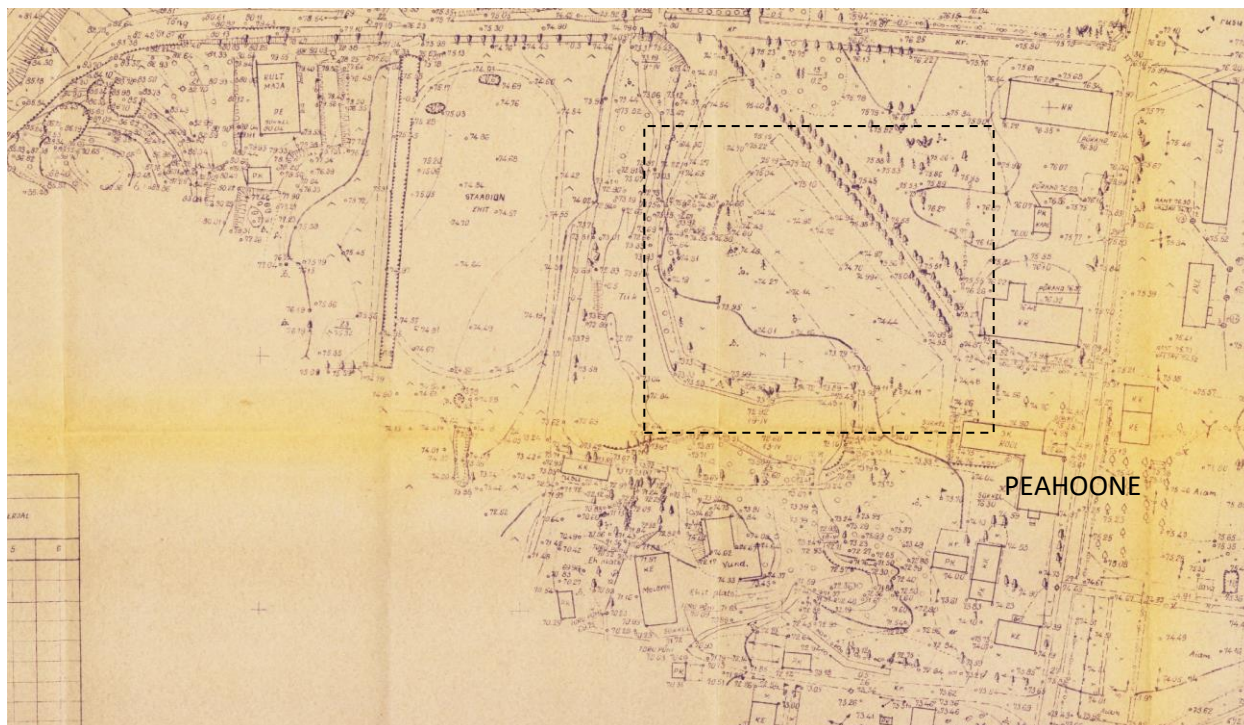

Foto 36. Punaväelaste miiting mälestusmärgi juures 1986. a (foto: PTMF54_8-F11-57_1).

Foto 37. Mälestusmärk oktoobris 2022 (Sulev Nurme foto).

Skem 11. Fragment 1973. a Vastse-Kuuste asendiplaanist⁴⁵. Punktiiriga on näidatud koolistaadioni asukoht (Maa-amet).

⁴⁵ Lutsar, B. 1973. Põlva Rahu kolhoosi keskasula 8-krt. elamu project nr. 72057-D köide III. Ehitusgeoloogilised uurimustööd. <https://www.maaamet.ee/egf/index.php?lht=aru&id=7497>

1.9.4 Tuulemägi

Raamatu „Eesti pargid 2“, andmetel asus Tuulemäel võimalik, et 19. sajandi viimasel veerandil rajatud parkmets⁴⁶. Vene üheverstaselt kaardilt seda välja ei loe. Samas ei ole viidatud ajaloolise kaardi täpsusaste selline, mille järgi saaks pargikujundust täpsemalt määratleda. Tuulemägi ilmselt tänu oma reljeefile võis olla metsapark, aga võis olla ka rahva seas kasutusel varem lustimäena või pühapaigana, millest mõisa ajal vormiti parkmets. Viimasele võib viidata mäega seotud legend nõiast ja Kalevipojast⁴⁷. Metsa keskel asuva kõrgema künka serva on kunagi istutatud ringikujuliselt harilikke mände. Säilinud puude vanus võib olla 150 a ja enam, mis klapib nii ühe kui teise teooriaga. Parkmets võis olla ühendatud mõisapargiga alleega, kuid see on oletus, praegune kaseallee pärineb nõukogude ajast. Üheverstase kaardi järgi Tuulemägi ja mõisapark üheselt mõistetavalt ei näi seotud olevat. Parkmetsa ideed toetab ringikujuline välu ja sellest kolmes suunas kulgevad teesihid, millest kagusuunaline võib olla olnud suunatud praeguse Tiigi tn peahoone poole keeravale teesihile (Skeem 12).

Võimalik, et Tuulemäelt on avanenud vaade piki tiigi sihti peahoonele.

II ilmasõja ajal olevat kohalike inimeste sõnul Tuulemäel asunud saksa poole kindlustused. Arvestades segipaisatud reljeefi ja arusaamatuid lohke nõlvades, võivad need olla II maailmasõja käigus tekkinud.

Skeem 12. Võimalik hüpoteetiline Tuulemägi pargiga ühendav teekoridor (aluskaart: Maa-ameti kaardiserver, 2023).

⁴⁶ Abner, O. jt. 2012. Eesti pargid 2. Keskkonnaministeerium, Muinsuskaitseamet; 235

⁴⁷ <http://galerii.kirmus.ee/koobas/index.php?id=34068&jrk=267&module=300&op=2>

Foto 38. Vaade esiväljakult üle tiigi Tuulemäe suunas (Sulev Nurme foto).

Foto 39. Vaade Tuulemäe tipult peahoone sihis (Sulev Nurme foto).

Foto 40. Üle 150 a vanune mänd Tuulemäe tipul (Sulev Nurme foto).

2 Vastse-Kuuste mõisa pargi seniste kaitsekorralduslike tööde analüüs

2.1 Vastse-Kuuste mõisa pargi kasutamise ja hooldamise probleemistik

Vastse-Kuuste mõisapargi pargiosa on hästi hooldatud ja pidevas avalikus kasutuses. Hooldust korraldab Põlva vallavalitsus. Senised jooksvad hooldustööd on tehtud üldjoontes pädevalt ja pargi väärtusi arvestades. Pargiosa seisundi ja hooldusega on HK tegemise ajal üles kerkinud siiski alljärgnev probleemistik.

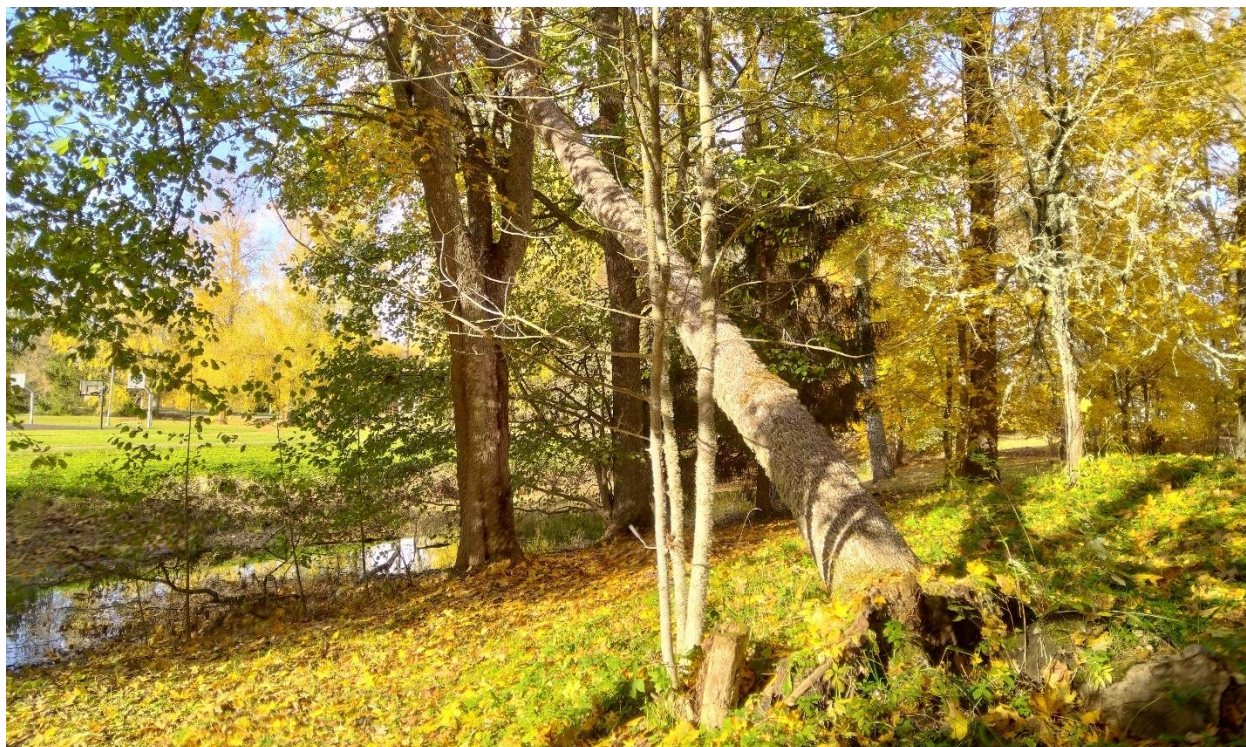
1. Kuigi pargi noorte ja keskealiste puude osakaal on ligikaudu ; elujõulise pargipuistu huvides, pargiruumide säilitamise huvides ja elupaikade loomiseks-parendamiseks lindudele, kahepaiksetele ja väikeloomadele oleks otstarbekas väikses mahus teha taastamis- ja täiendamisistutusi (vt ka ptk 1.1.1.2).
2. Pargiala hooldus on hetkeseisus peaaegu kõikidel aladel sarnane, elustiku huvides (sh kaitsealused liigid) oleks mõistlik hooldustihedust ja spetsiifikat pargi erinevatel aladel diferentseerida.
3. Pargi lõunaosa on võsastunud (eelkõige Tiigi 2, Tiigi 4 ja Tiigi 6 piirkond ning nendega piirnev Kesktänav 20 pargi servaosa).
4. Pargi keskosas, tammeallee ümbruses võib 2022. a sügiseste vaatluste põhjal olla niitmiskõrgus liiga madal, mille tõttu kahjustuvad väljaulatuvad juured ja rohukamar.
5. Pargi lõunaossa on lohkudesse võsastuval pargialal ladustatud puulehti ja niidet, mis antud tingimustes ja kontekstis ei komposteeru, vaid moodustavad raskesti hooldatavad ning raskesti läbitavad (teatud tingimustel ka ohtlikud) kohad pargis.

6. Pargi tiigid on mudastunud ja vajavad puhastamist. Pargi suurema tiigi peale- ja äravoolutruubid ning truupide kaldakindlustused vajavad rekonstrueerimist. Tiigist väljuv ojasäng vajab puhastamist. Peahoone eest üle kraavi minev sild vajaks pargiruumi sobivamat ja esteetilisemat lahendust.
7. Pargis puudub praktiliselt kasutustaristu (pingid, rattahoidjad, loodus- ja õuesõpe koolilastele jms), mis, arvestades pargi põhiist kasutamist koolipargina, aitaks reguleerida ja kanaliseerida kasutuskoozumust. Koondada ja parendada tuleks ka koolimaja prügikonteinerite ladustamiskoht; prügikonteinerid oleks vajalik kaitsealalt välja viia ning neile rajada omaette aiaga piiratud ala või varjualune.
8. Pargialalt on vajalik eemaldada kasutusest väljas amortiseerunud taristuelemendid ja II ilmasõja mälestusmärgini viiv tsementplaatidest teerada, mis ei sobi pargikompositsiooniga.
9. Tuulemägi on muutunud tänu vähesele hooldusele omamoodi ürglooduse oasiks, mistõttu elustiku mitmekesisuse säilitamiseks tuleb hoiduda selle võimalikust üle hooldamisest tulevikus ning tegevuste kanaliseerimisest avatud aladele.
10. Tuulemäel kasvavad kuused on enamuses kuuse-kooreüraski rüüste tagajärjel jalal kuivanud ja moodustavad 2...3 mitmest jalal kuivanud kuusest kahjustuskollet. Jalal kuivanud ohtlikud kuused tuleb eemaldada. Üraskist kahjustamata elavaid kuuski preventiivselt mitte eemaldada.
11. Tuulemäe ja pargi vahel ei ole hetkeseisus head kergliikluse ühendust (eelkõige koolilastele, jalakäijatele ja diskgolfi huvilistele mõeldes), mistõttu tuleks kaaluda raja loomist pargist Tuulemäele staadionist lõunast läbi Pargi tn 4 kinnistu.
12. Parki ja Tuulemäele rajatud diskgolfirada⁴⁸ on kohalike kinnitusel aktiivselt kasutusel, kuid sellega kaasnevaid olulisi probleeme nagu korviümbruste mudastumine ja kettapõrkekahjustused puutüvedel, sügisel 2022. ei täheldatud. Deformeerunud ja loetamatud on osad rajamärgid.

---

⁴⁸ <https://www.dgcoursereview.com/mobile/media.php?id=9456&mode=media>

Foto 41. Juuremädaniku tõttu murdunud puu pargiala lääneosas (Sulev Nurme foto).

Foto 42. Kasutustaristu pargis praktiliselt puudub; olemasolev on amortiseerunud (Sulev Nurme foto).

Foto 43. Peahoonest lõunapoolne pargiala on võsastumas. Esiplaanil: tiigi väljavoolutruubi sild vajaks uuendamist (Sulev Nurme foto).

Foto 44. Pargikompositsiooni ja stiliga mittesobiv tsementbetoonplaatidest rada (Sulev Nurme foto).

Foto 45. Tuulemäe puistu on muutunud tihedaks ja ürgmetsailmeliseks, vanad teekoridoriid hakkavad võsastuma (Sulev Nurme foto).

Foto 46. Tuulemäel Pargi tn pool servas koldeliselt kuuse-kooreüraski rüüste tagajärjel kuivanud kuused (Sulev Nurme foto).

Foto 47. Väga madala niitmise tõttu paljastunud muld pargi põhjaosas (Sulev Nurme foto).

Foto 48. Amortiseerunud diskgolfi rajamärk Tuulemäel (vasakul) ja diskgolfi korv Tuulemäel (Sulev Nurme foto).

Foto 49. Esiplaanil amortiseerunud mänguvahend pargiosas, tammeallee kõrval ja taustal diskgolfi korv. Diskgolfi korvide ümber murukahjustusi ei täheldatud või on need minimaalsed.

2.2 Vastse-Kuuste mõisa pargi MKA kaitsekorraldust ja välispiiri puudutavad tegevused

Arvestades ajaloolise pargiala säilivust, pargielementide paiknemist, kaitsealuse liigi (tamme-kirjurähn) võimalike pesitsuskohti ning tänast maakasutust on otstarbekas muuta kaitsealuse pargi piire (Skeem 13). Piiri muutmiseks antakse HK-s kolm erinevat valikut, mis puudutavad eelkõige piiri muutmist Tiigi 6 kinnistul ning kahe kaitsealuse lahustüki käsitlust Pargi tn 4 kinnistul.

Alternatiiv A. Pargiosa. Alustades Tiigi-Pargi tn nurgalt mööda asfaltkatte lõunapiiri kulgeb idasuunas kuni Kesktänav 16 kinnistu piirini, pöörab sealt lõunasse ja kulgeb kuni Kesktänav 18 kinnistu piirini ja sealt mööda piiri kuni orienteeruvalt Kesktänav 18 läänepiiri keskkohani, kust pöörab paralleelselt tammealleega kagu suunas ning kulge kuni Kesktänav 18 hoone otsaseinani. Edasi kulgeb piki otsaseina mõttelist joont lõunasse kuni koolimaja põhjaküljel oleva teeni ning sealt edasi lõunasse mööda tee pargipoolset serva (äärekivi/asfaldiserv) järgides teeserva vastavalt koolimaja esisele asfaltplatsile kuni Kesktänav 20/2 hoone kirdenurgani. Edasi kulgeb piki Kesktänav 20/2 hoone põhja-lääne- ja lõunakülge kuni Kesktänav 20/1 ees oleva platsi servani ja sealt edasi Kesktänav 20/1 hoone loodenurgani; sealt edasi mööda Kesktänav 20/1 hoone läänekülje sihi pikendusena kuni Tiigi 2 kinnistu piiri kagunurga sihini ja sealt kinnistu nurganini, kust kulgeb piki kinnistu piiri edasi kuni Tiigi 2 kinnistu kirdenurgani ja sealt edasi läände mööda kinnistu piiri kuni Tiigi 4 sissesõiduteega paralleelselt Tiigi tn krundipiirini. Edasi kulgeb piir mööda Tiigi tn idapoolset krundi piiri kuni Tiigi 4 piirini põhja suunas, keerab Tiigi 4 piiril itta ning edasi kulgeb Tiigi 4 kinnistu piiri järgides põhja ja lääne suunas kuni Tiigi 6 kinnistu piirini. Tiigi 4 loodenurgast

keerab piir lõunasse mööda Tiigi 6 kinnistu piiri kuni Tiigi 6 hoone otsaseina mõttelise jooneni ning keerab sealt läände järgides Tiigi 6 otsaseina sihti kuni Tiigi tn teekatte servani. Sealt edasi keerab põhja järgides Tiigi tn teekatte serva kuni jõuab Tiigi-Pargi tn nurgani.

Skeem 13. Piirimuudatuse ettepanek. Oranžiga on näidatud piiriettepaneku alternatiiv A, oranži ja punasega piiriettepaneku alternatiiv B ja oranži (või oranži ja punasega) ning rohelisega alternatiiv C (aluskaart: Maa-ameti kaardiserver, 2023).

Alternatiiv A. Tuulemägi. Piir järgib Pargi 4 hoone loodenurgast u 15 m kauguselt Pargi tn teekatte serva kuni Pargi tn 2 suunas pöörava ristmikuni, kust pöörab lõunasse järgides kohaliku tee idaserva kuni Pargi 6 juurdepääsuteeni. Edasi kulgeb mööda pargi 6 juurdepääsutee põhjakülge u 40 m kagusse ja pöörab sealt põhjalooe suunas järgides puistu piiri u 160 m Pargi 4 hoone kagunurga sihis. Ligikaudu 10 m kaugusel Pargi 4 lõunaseinast keerab piir hoone otsaseinaga paralleelselt lääne suunas ja kulgeb järgides olevat kaitseala piiri u 25 m läände, pöörab siis loodesse, kulgedes u 15 m selles suunas ning edasi keerab põhja kulgedes Pargi 4 hoonega paralleelselt (hoonest u 15 m kaugusel) kuni Pargi tn servani.

Alternatiiv B. Pargiosa ja Tuulemägi. Kogu alternatiivi A kohane piirikirjeldus Tuulemäel ja pargiosas jääb samaks, va Tiigi 6 kinnistu, mis arvatakse terves ulatuses kaitsealalt välja; piir kulgeb mööda Tiigi 6 kinnistu ida- ja põhjapiiri ja Kesktänav 20/1 ümbrus, kus jääb kehtima praegune piir.

Alternatiiv C. Pargiosa ja Tuulemägi. Piirikirjeldus Tuulemäel ja pargiosas on vastavalt alternatiivile A või B, kuid lahustükid ühendatakse omavahel Pargi 5 lõunaosas u 60 m laiuse alaga, mis järgib lõunas Pargi 4 kinnistu piiri Pargi tänavast kuni Pargi tee 6 sissesõiduteeni ja kulgeb sealt piki tee põhjakülge kuni Tuulemäe kaitsealuse lahustüki piirini vastavalt alternatiivile A. Põhjas kulgeks kaitsealuseid lahustükke

ühendava maa-ala piir staadioni hooldatavast alast u 15 m põhja pool, ida-lääne suunaliselt (staadioni otsapiiriga paralleelselt). Pargiala piir võib olla sel juhul vastavalt alternatiivile A või B.

Pargi kaitseväärtusi ja elustiku toetamist arvestades oleks parim lahendus alternatiiv C, kusjuures pargiala piir seatakse vastavalt alternatiivile A (Skeem 13).

Pargiala lahustükkide piiri muutmise vastavalt alternatiivile A või B aitab käsitleda ajaloolist säilinud pargiala kompaktsemalt ning hoida paremini kaitsealuse linnuliigi elupaika. Tuulemäe piirimuudatus haarab endasse loodusliku puistuosa, mis sarnaneb olemuselt ülejäänud Tuulemäega ja aitab tugevdada Tuulemäe kooslusi kui elurikast massiivi.

Variandi C rakendamine võimaldaks kaks kaitsealust lahustükki muuta ühtseks tervikuks. Eeskätt suurendaks see Tuulemäe looduslikku-poollooduslikku massiivi ning tagaks lindudele, kahepaiksetele ja väikeloomadele kahe ala roheline ühenduse ka tulevikus. Pargi, kui rekreatsiooniala ja ajaloolise tervikruumi seisukohalt võimaldaks Alternatiiv C luua mitmeotstarbelise ühenduse kahe pargiosa vahel. Arvestades seda, et kahe praeguse lahustüki vahele jääv võimalik endine metsapargi ala hõlmab endas mitut avatud ala, saab sellele rajada pargi kaitseväärtusi toetavat kasutustaristut, mis ei sobi ajaloolisse pargiossa ning mille rajamine ei ole mõeldav Tuulemäe tihedasse puistusse.

Park on tähistatud hetkeseisus vaid märgiga kooliõuel. Et inimesi teavitada efektiivsemalt oleks otstarbekas kaitseala tähistavad märgid lisaks paigaldada Tuulemäele Pargi tn poolsesse külge (1 või 2 märki) ning pargialale Tiigi-Pargi tn nurgale (1 märk), samuti Tiigi-Kesk tänava nurgale (1 märk juhul, kui tehakse piirimuudatus). Samuti on soovitatav Tuulemäele ja koolimaja lähedale paigaldada kaitseala väärtusi ja loodusõpet tutvustavad/võimaldavad infotahvlid (miks mitte varustada pargiala ja Tuulemägi loodusõpet toetava taristuga).

Pargi hooldus- ja rekonstrueerimisvajadus võib olla vajalik lähiaastatel ümber vaadata seoses Muinsuskaitseameti ostustega II maailmasõjaegse haua ja sellele paigaldatud mälestusmärgi osas. Juhul, kui toimub ümbermatmine, on vajalik ümbermatmisega lõhutav pargiosa taastada ja vastavalt sellele korraldada ümber seotud ala hooldustegevus.

Piirimuudatuse alternatiive kaalub ja võimalusel algatab vastava menetluse ja viib läbi KeA. Pargi täiendava tähistamise otsustab KeA ja korraldab RMK.

3 Väärtused ja kaitse-eesmärgid

3.1 Vastse-Kuuste mõisa pargi väärtuste defineerimise lähtekohad

Tänane Vastse-Kuuste pargiruum on loodud XIX sajandi jooksul, pargiruumi säilinud iseloomulikud elemendid pärinevad 19. sajandi lõpult - 20. sajandi esimestest aastatest. Vastse-Kuuste mõisapark on Eesti mõisamaastikus ebatüüpilise ülesehitusega, peegeldades ühelt poolt klassitsistlike mõjusid kui 20. sajandi alguse juugendlike-historitsistlike tendentse. Tänu sellele, et pargiala ei ole selgelt esindusosaks ja pargialaks jaotuv, on Eesti pargikunsti loos tegemist suhteliselt unikaalse nähtusega. Kuigi ansambliga seotud hooned on suuresti kaotanud oma ajaloolise ilme on pargiruum säilinud terviklikult ja sellesse 20. sajandi algul planeeritud vaadete struktuur (stsenograafia) tänini aimatav.

Eelnevast lähtuvalt võib defineerida Vastse-Kuuste mõisapargi looduskaitseelised põhiväärtused (loend ei tähenda hierarhiat):

- ajalooliselt ja kultuurilooliselt oluline (täenduslik) koht mitte ainult Põlvamaal, vaid (pargiajaloolist konteksti arvestades) kogu Eestis;
- pargikunsti seisukohalt (Eesti kontekstis) tähelepanuväärne unikaalne pargiruum ja kompositsioon, üks historitsistlikest parkidest kompaktsemaid ja omanäolisemaid Eestis;
- mõisapark ja Tuulemägi on iseloomuliku miljööga maastikukooslus, mis on Vastse-Kuuste aleviku peamiseks maastikulise identiteedikandjaks;
- kaitsealuste liikide elupaik/kasvukoht;
- atraktiivne mõisa- ja loodusturismiobjekt Põlvamaal, puhkeala ja õppekeskkond.

Tuleb toonitada, et iga nimetatud väärtuse hoidmiseks ja edasikandmiseks on vajalik ka teiste nimetatud väärtuste säilimine. Kui mõni neist väärtustest transformeerub või kaob, hääbub ka see Vastse-Kuuste park, millena seda teadvustatakse, tuntakse ja tunnetatakse täna. Kuna mõisaansamblit defineeriv hoonekompleks on pöördumatult ümber ehitatud, siis oht pargi tähenduslikkuse kadumisele tulevikus (kaitseala kui mõisapark) on küllaltki suur juhul, kui pargi haldamisel ei pöörata tähelepanu kaitseala kui pargi hooldamise ja haldamise spetsiifikale (vajadus hoida, väärtustada ja kaitsta kaitseala eeskätt kui parki).

Pargi loodusväärtustega seotud kaitsetegevused on näidatud joonistel 3, 4.

3.2 Elustik

3.2.1 Kaitsealune linnustik

Käesoleva HK raames tehtud uuring kinnitas, et pargis elab tamme-kirjurähn ning park võib olla toitumispaigaks ka musträhnile ja hallpea-rähnile.

Kaitse-eesmärk

Pikaajaliseks kaitse-eesmärk:

Tamme-kirjurähni elupaik pargis; tagatud on sobivad toitumis- ja pesitsuspaigad.

HK perioodi kaitse-eesmärk:

Kuna HK koostamine toimus tamme-kirjurähni uurimiseks ebasobival perioodil, on soovitatav HK perioodil täpsustada liigi pesitsemisega seotud piirkonnad pargis ning kontrollida teiste rähniliikide pesitsemine-mittepesitsemine. Pargi hooldus- ja rekonstrueerimistööde käigus säilitatakse rähnidele sobivad pesa- ja toitumispuud vastavalt ptk 1.8.3 toodud juhistele.

Ohutegurid:

- vanade õõnsustega, toitumiseks ja pesitsemiseks sobivate puude raie (üksikpuude raie, metsaraie);
- hooldus- ja raie tööde tegemine pesitsusajal.

Meetmed:

- õõnsustega puude säilitamine (vt ka joonised 3, 4), arvestades ptk 1.8.3 toodud lisatingimusi;
- hooldus- ja raie tööde tegemine väljaspool lindude pesitsusaega.

3.2.2 Kaitsealused taimed

Keskkonnaregistri andmetel ei ole ühegi kaitsealust taime Vastse-Kuustes registrisse kantud. Välitöödel leiti III kategooria kaitsealune harilik sügislill (*Colchicum autumnale*; vt täpsemalt ptk 1.8.1) ja pargi lõunaosast ka III kaitsekategooria kaitsealune puuliik - künnapuu (*Ulmus laevis*). Viimane on istutatud u 60...80 a tagasi puurea koosseisus.

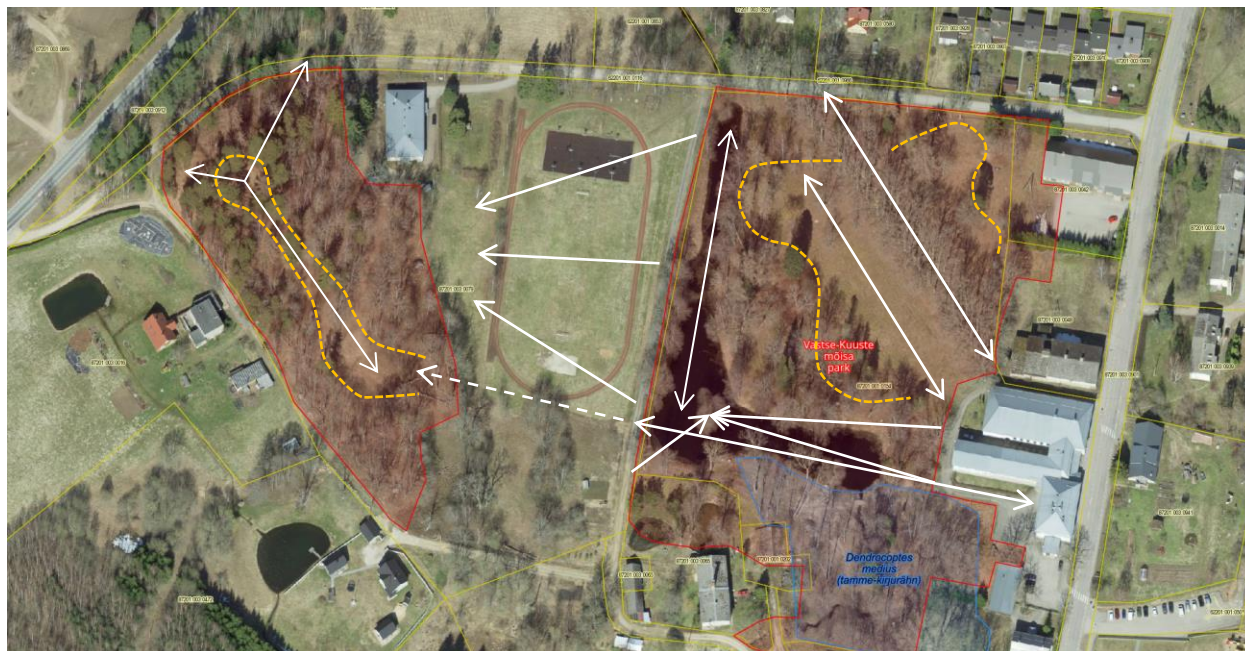
Kuna leitud kaitsealused taimed on inimtekkelised, nende kaitset eraldi korraldada ei ole vajalik. Kuna samas sügislillele tundub pargis kasvukoht sobivat, tuleks hooldustöödel seda säästa. Harilik sügislill on ohustatud kasvukohas tallamisest, korjamisest ja ümberistutamisest. Sügislille säilitamiseks ja tema kasvukoha edendamiseks tuleb ala niita sarnaselt muude pargi perifeersete aladega ning mitte niita augusti lõpul ja septembris.

Eelnevast tulenevalt kaitsealuste taimede kaitseks täiendavaid tegevusi ette ei nähta.

3.3 Vastse-Kuuste mõisa pargi kui ajalooline park

3.3.1 Pargiruum ja kompositsioon, vaated

Pargiruumi ülesehitust iseloomustavad üldjuhul kujundusstiil ja kompositsioon, sh avatud ja suletud alade vahetamine, vaatekoridorid pargi sees, ümbritsevast maastikust pargile ning pargist ümbritsevale alale, teedevõrgustik ja veekogude paiknemine. Vastse-Kuustes on säilinud pargiosas perimetraalse vabakujulise istutuskeemi ja keskse peahoonele orienteeritud avara pargiaasaga, mille poolitab tammeallee inglise stiili sugemetega pargiala (Skeem 14). Säilinud on peahoone, keskse pargiaasa ning tiigiga seotud tähtsamad vaated. Seejuures olulisem on terve vaatesuund alleelt pargiaasa lääne- ja kagupoolsele piirile, mille vabakujulist lehtpuudefronti ilmestavad ajalooliselt okaspuudegrupid ja põõsamassiivid.

Skeem 14. Tänapäevaks säilinud oletatavalt algupärase avatud alad ja vaatekoridorid (aluskaart: Maa-ameti kaardiserver, 2023).

Pargiruumi ohustab vanade puude hääbumine ja väljalangemine, põõsarinde kadumine ning pargiruumi mitteamestava dominantse kasutustaristu rajamine. Kasutustaristu rajamine on lubatav ainult tervikut arvestavate kooskõlastatud projektide alusel. Väljalangevate puude asendusistutuste tegemine on lubatav samast liigist istikuga (kui see patoloogiliselt on võimalik) ja samasse kohta istutamisel. Põõsarinde ja puugruppide taastamiseks on vajalik teha vähemalt pargiruumiga arvestav istutusjoonis.

Tuulemäel on säilinud parkmetsa oletatav ruumiline struktuur, kuid see on ohustatud võsastumisest ja patoloogilistest mõjuritest (kuuse kooreürask, haavataelik, vanadel vahtratel tüve- ja juuremädanikud) põhjustatud vana puurinde hääbumisest.

Kaitse-eesmärgid (pikaajalise kaitse ja HK perioodi eesmärgid on samad)

Pikaajalised kaitse-eesmärgid

Pargi raamkompositsioon ja põhivaated on säilinud. Kinnikasvamisohus või tähtsad kinnikasvanud vaated on hoitud avatuna. Avatud ja suletud alade vaherkord on säilinud. Pargi teedevõrk – allee tee pargiosas ja teed Tuulemäel - on loodussäästikke tehnoloogiad kasutades säilinud (osaliselt taastatud) ja hooldatud, loodud on jalutustee-rada pargist Tuulemäele. Eemaldatud on risustavad objektid, ehitatud on elementaarne kasutustaristu, tiigi veepeegel on säilinud olevas mahus. Säilinud on olevad elupaigad ja kaitsealune elustik. Park on pidevalt hooldatud vastavalt HK-le.

Ohutegurid:

- vanade puude rinde hääbumine, taastamis- ja asendusistutusi ei tehta, originaalne pargiruum kaob;
- pargi puistu jääb hooldamata, pargiruum hägustub, vaated kasvavad kinni;
- niidetavate alade hooldamatuse tõttu ja/või tiigi kinnikasvamise tõttu kasvavad kinni tänasel päeval avatud vaated (vaatekoridorid) ning avatud alade pindala väheneb;
- parki või vahetut pargi piiridele ehitatakse pargiruumi ebasobiv kasutustaristu vm rajatisi – originaalne pargiruum kaob või hägustub.

Meetmed:

- puistus viiakse läbi dendroloogilisel hindamisel põhinev hooldusraie; jätkatakse puistu regulaarse hooldusega; puistu hooldustööd tellitakse ajaloolise pargi restaureerimiskogemusega ettevõtelt, millel on püsiv lepinguline suhe arboristiga;
- jätkatakse pargi avatud alade jooksva hooldusega HK-s soovitatud hoolduspõhimõtteid järgides;
- parki tehakse HK-s viidatud asendusistutused; istutused tehakse pärast primaarsete raie- ja hooldustööde teostamist;
- pargi kasutustaristu (sh täiendavad püsikatendiga teed, sild ja truubiotsad) uuendamine nähakse ette pargi rekonstrueerimisprojektiga, mis tellitakse ajaloolise pargi restaureerimiskogemusega ettevõtelt; taristu rajatakse vastavalt projektile.

3.3.2 Veekogud

Vastse-Kuuste pargi tiik on pargi üks tähtsamaid maastikuelemente nii pargiruumi kui elustikku arvestades. Tiigiga on seotud tähtsaimad ajaloolised vaated nii peahoonele kui pargiruumi siseselt. Viinaköögi tiigid on olnud tehnilise tähtsusega ja visuaalselt pargiruumis tähtsust ei ole omanud.

Kaitse-eesmärk (pikaajaline ja HK perioodi kaitse-eesmärk on samad)

Tiigid on mudast puhastatud ja hoitud puhtad, tiigiservad hooldatud piires, mis tagab optimaalsed elutingimused kaldatimestikule. Samas on tiigi kaldal kohti, kus saavad pargikülastajad pääseda veepiirile. Tiigiga seotud rajatised (truubid, regulaatorid jms) on töökorras ja toimivad, ojasäng võimaldab nii suuremasse tiiki peale- kui äravoolu. Peahoonest tiigivaates asuv sild on rekonstrueeritud esteetiliselt pargiruumi sobiva sillaga. Tiigisaar on vaadeldav ja tajutav pargikompositsiooni täiendava elemendina.

Ohutegurid:

- peatiiki ei puhastata ja selle veepeegel võsastub ja kasvab ajapikku kinni;
- viinaköögi tiike ei puhastata ja need kasvavad kinni;
- peatiigi truupe ei rekonstrueerita, need lagunevad ja soodustavad tiigi kinni kasvamist; tiigi kinnikasvamisega muutub kasutuskõlbmatuks ka tuletõrje veevõtukoht;
- kinnikasvamisega hägustub ja kaob piir tiigisaare ja kalda vahel.

Meetmed:

- peatiiki puhastatakse ning hooldatakse jooksvalt vastavalt ptk-s 1.8.4 antud soovitudele;
- viinaköögi tiigid puhastatakse ning hooldatakse jooksvalt vastavalt ptk-s 1.8.4 antud soovitudele;
- truubid ja kaldakindlustused rekonstrueeritakse;
- tiigi saar säilitatakse, tiigi puhastamisel korrastatakse ja vajadusel profileeritakse saare kaldad; saarelt eemaldatakse peen (alla 8 cm jämedune) lehtpuude looduslik uuendus, millel puudub kasvuruum; tiigisaart niidetakse kord aastas.

3.3.3 Pargi muru- ja niidualad

Pargi niidu- ja murualad loovad ajaloolise kompositsiooni kohaselt kavandatud vahelduvuse ruumi sulgeva ja liigendava puittaimestikuga. Muru- ja niidualade taimestik täiendab ja loob elupaiku elustikule, mis eelistab rohumaid eluks või toitumiseks

Vastse-Kuuste pargiala peamised aasad kahel pool tammealleed on hästi säilinud. Samuti on säilinud avatuna endine vaatekoridor mööda tiigi lõunakallast. Väiksemad avatud alad pargi lõunosas on võsastumas ja kinni kasvamas. Tuulemäe avatud keskosa on säilinud avatuna, teekoridorid ja avatud endise peahoone suunaline vaate-teekoridor on hakanud kinni kasvama.

Kaitse-eesmärk (pikaajaline ja HK perioodi eesmärk on samad)

Pargiaasad on säilinud pargiaasadena, Tuulemäe avatud keskne ala ja avatud tee- ning vaatekoridorid on säilinud. Pargi aasade hooldus on diferentseeritud erinevatel aladel erineva hooldusintensiivsusega, et toetada aasataimestikku eluks vajavat elustikku. Botaanilisel inventuuril pargialalt leitud III kaitsekategooria taimeliigu, hariliku sügislille kasvukoht (ja arvukus) on säilinud.

Ohutegurid:

- niitmise lakkamisel hakkavad aasad võsastuma ja kinni kasvama, Tuulemäe koridorid ja avatud keskosa kaovad; võsastumine toob kaasa aasataimestikuga seotud elusrikkuse kao;
- pargiala liiga tiheda ja liiga madala niitmiskõrgusega kahjustatakse puittaimestikku, liiga tihe ja madal niitmine vaesestab ka rohttaimestiku liigilist mitmekesisust, samuti võib see ohustada kaitsealuse hariliku sügislille kasvukohta;
- võsastuvat pargiala lõunaosa (eeskätt Tiigi 2 ja Tiigi 4 ning neist ida poole jääv pargiala), ei hooldata ja sinna ladustatakse edasi oksid ja puulehti, mis omakorda soodustab võsastumist;
- tiigist välja voolava oja kaldaid ei hooldata ning need võsastuvad;
- niite ja puulehtede pideval koristamata jätmisel või kohapeal purustamisel rohttaimestiku liigiline koosseis vaesestub;
- diskgolfi radadel tekib rohttaimestiku tallamiskahjustus.

Meetmed:

- jätkatakse regulaarset niitmist nii pargialal kui Tuulemäe avatud aladel; niitmistihedus diferentseeritakse pargialal erinevates tsoonides alljärgnevalt (joonis 3, 4):

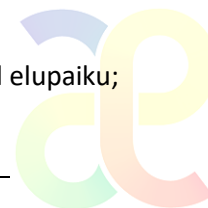
- pargiosa aasu niidetakse vegetatsiooniperioodil kuni 3 korda kuus, niitmiskõrgus mitte alla 7 cm;
- pargi perifeerseid, puudealuseid alasid ja Tuulemäe avatud alasid niidetakse kuni 3 korda hooajal, niitmiskõrgus mitte alla 10 cm;
- tiigi kallast ja oja kallast ning tiigi saart niidetakse 1 kord hooajal või üks kord üle kahe aasta juuli II-III dekaadis;
- niitmiskõrgust diferentseeritakse kohapõhiselt – puude juurestiku piirkonnas valitakse kõrgus, mis ei kahjusta puude juuri; lehtede purustamine tehakse juurtest eemal asuvatel pargiaasa osadel; kaitsealuse sügislille kasvupiirkonda jälgitakse ja ala ei niideta taime õitsemise ja viljumise ajal (august-september);
- lehtede ladustamiseks tuleb luua näiteks Pargi 2 ja Kesktänav 20 piirialal vm pargi lõunaosas, kus see ei häiri pargi kasutust ja vaateid, komposteerimisplats; lõpetada tuleb lehtede ja pargiprahi suvaline ladustamine lohkudesse ja ojasängi kaldale pargi lõunaosas; pargi lõunaosas tuleb teha võsaraie HK perioodi esimesel poolel, mille käigus eemaldatakse isetekkeline lehtpuude uuendus diameetriga kuni 20 cm, millel puudub kasvuruum, mis kasvab hoonete konstruktsioonidesse ning väärtuslikumate puude võradesse;
- tiigist välja voolava oja kaldaid niidetakse 1 kord hooajal juuli II-III dekaadis; niitmist võib teostada ka üle aasta;
- aladel, kus niidetakse harvem, kui kaks korda kuus, tuleb niide niitmise järel vähemalt juunis-juulis, kui niite kogus on suurem, koguda; niidet ei või pargialal põletada; lehti võib pargialal purustada avatud aladel, kuid soovitatav on lehtede purustamine teha üle aasta, et purustatud lehemass jõuaks kõduneda;
- diskgolfi radade piires võib niita raja sisse pargi murualadega sarnase tihedusega (3 korda kuus); juhul, kui ilmnevad tallamiskahjustused, tuleb vastava rada sulgeda kuni rohttaimestik on taastunud.

Juhul, kui tiik rekonstrueeritakse, tuleb kahjustatud niidualad taastada aasataimede pealekülvi teel. Taastamisel kasutada liigirikast poolvarju taluvat niiduseemnesegu. Niidet või puulehti kaitsealuses pargiosas ega Tuulemäel ei tohi põletada!

3.3.4 Pargipuistu

Pargipuistu loob ja defineerib pargi. Samuti loovad erinevas vanuses pargipuud elupaigad mitmesugusele elustikule. Tänu eelnevatel perioodidel valikuliselt raiumata jäetud looduslikule uuendusele ning ka juurdeistutustele on pargi puistu suhteliselt erivanuseline ja liigirikas, mis on pargi kestvuse üheks põhialuseks. Seetõttu on pargi maalilisust ja atraktiivust võimalik hoida ilma väga suuremahuliste maastikukujundustöödeta. Eelnevat kokku võttes võib välja tuua alljärgnevat puistu väärtused:

- võrdlemisi hästi säilinud ajalooline kavand, milles on eristatavad pargiruumi ajaloolised kihistused (19. sajand, 20. sajandi alguse ümberkujundused);
- erivanuseline ja mitmerindeline elujõuline puistu;
- suhteliselt liigirikas ja erinevas seisundis puittaimestik, mis pakub erinevaid elupaiku;
- väikese pargi erinevate osade visuaalne eriilmelisus, ilu.

Kaitse-eesmärgid

Pikaajalised kaitse-eesmärgid:

Säilinud on pargiosa elustiku mitmekesisus ja maastikuilme ning ajalooliselt kujunenud planeeringu, dendroloogia, kultuuriloo, ökoloogia, esteetika ja puhkemajanduse seisukohast väärtuslik puistu, sh keskne tammeallee. Tuulemägi on säilinud tervikliku loodusmetsa ilmeline elurikka puistuna. Loodud on pargiosa ja Tuulemäe „roheline“ ühendus (vt ptk 2.2).

HK perioodi kaitse-eesmärgid:

- pargiruumi terviklikkuse ja stilistikale omase vabakujulise liigendatuse säilimine;
- pargi puistus on regulaarselt läbi viidud võrahooldus ja hooldusraie vastavalt käesolevale HK-le; puud on heas seisundis (elujõulised ja hooldatud, heades valgustingimustes) ja küllastajatele ohutud;
- tagatud on puistu erivanuselisis kavakindlate hooldustöödega, milles säilitatakse perspektiivne järelkasv ning perspektiivsete uusistutustega;
- Tuulemäel on hoitud avatuna lagedad alad, eemaldatud kuivanud kuused ja vahtrad, vajadusel on rekonstrueeritud on eraldis 4.

Ohutegurid:

- hooldusele ette nähtud vahendite nappimisel pargi puistu seisundi halvenemine või hävimine (ka vaadete kinnikasvamine, ajaloolise pargistruktuuri hägustumine; võsastumine, pargi kompositsiooni seisukohalt oluliste puude hävimine hooldamatuse tagajärjel);
- puistu dendrooloogilise mitmekesisuse vähenemine seoses vanade puude väljalangemisega;
- dendropatoloogiliste mõjurite negatiivne mõju (võib ilmned valed hooldusvõtete rakendamisel või/ja ebasoodsate ilmastikuolude kokkulangemisel), millega kaasneb puistu nõrgenemine, liigirikkuse vähenemine jt probleemid;
- liiga madalalt niitmise ja lehepurustamisega kaasnev juurte kahjustamine, mis võib soodustada puittaimede seisundi halvenemist;
- põõsaste vananemise ja kadumisega põõsagruppide osakaalu vähenemine;
- raiutakse välja kõik vanad kuivanud ja õõnsustega puud, mis pakuvad võimalikku elupaika ja toitumispaiku kaitsealusele rähnile ja teistele rähniliikidele, kodukakule ning käsitiivalistele; raie tulemusel kaovad elupaigad erinevatele elustikurühmadele;
- pargipuistu hooldustöid tehakse lindude pesitsusperioodil, mis peletab ja häirib linde;
- raie- ja hooldustööde ajal tallatakse hariliku sügislille taimed.

Meetmed:

- jooksvaks hoolduseks vajalike vahendite järjepidev tagamine ja järjepidev jooksev hooldus, sh käesoleva HK ptk 1.8.2 välja toodud meetmed; võsatõrje tehakse iga-aastaselt juuli III-augusti II

dekaadil; nõrgestatud pude võrad vaadatakse üle igal aastal veebruaris ja vastavalt vajadusele tehakse võrahooldus;

- väljalangevate puude ja põõsagruppide asendamine jooksvate taastamisistutustega ning sobiva loodusliku järelkasvu säilitamine; istutused on soovitatav teha käesolevas HK-s näidatud mahtudes esimestel HK perioodi aastatel, kuid suuremamahulisem istutus on mõttekas teha peale tiigi puhastamist vastavasisulise komplekse pargi restaureerimise-rekonstrueerimise projekti alusel;
- õigete hooldusmeetmete kasutamine tagab puistu mitmekesisuse säilimise, vajadusel tuleb puistu hooldamisse kaasata dendrolooge ja/või arboriste, kes tunnevad hästi erinevaid liike ja nende vajadusi;
- niitmiskõrguse suurendamine; lehte purustamine vaaludes pargiaasadel, juurtest eemal;
- põõsarühmade juurde istutamine, olevatest põõsarühmadest isetekkelise põõsaste kasvu häiriva loodusliku uuenduse eemaldamine;
- pargiala perifeersetes osades säilitatakse ohutuks tehtult elustikupuid, mis sobivad toitumis- ja elustikupuudeks rähnidele;
- pargipuistu hooldus teostatakse väljaspool lindude pesitsemisaega;
- raiete ja hooldustööde ajaks tuleb sügislikele asukoht piirata ja kaitsta ajutiselt juhusliku tallamise vastu.

3.3.5 Teed

Kvaliteetse teedevõrgu olemasolu on pargi haldamise seisukohalt olulise tähtsusega. Optimaalne teedevõrk vähendab tallamiskoormust rohttaimestikule ja võimaldab küllastajate liikumise suunamist pargi vaatamisväärsuste juurde. Ajaloolisele sarnase teedevõrgu säilimine aitab hoida pargi ajaloolisi ja parkikunstiväärtusi (teedevõrk on ruumilise struktuuri üks kandjatest).

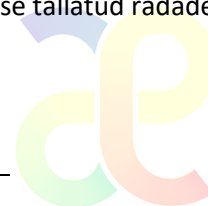
Ajalooline teedevõrk Vastse-Kuuste pargis on praktiliselt kadunud va diagonaalne allee-tee ja võimalik teesiht peahoonest Tuulemäe suunal. Pargi kasutust arvestades ei ole täiendavate teede suuremahuline rajamine vajalik, kaaluda võiks Tuulemäega ühenduse loomist (vt lähtekohad ptk 1.9.4 ja 2.2). Olev II ilmasõja mälestusmärgile orienteeritud plaattee on parki ebasobiv ja selle võib eemaldada.

Kaitse-eesmärk (pikaajaline ja HK perioodi eesmärk on samad)

Teedevõrk on säilinud praeguses mahus, teed tagavad pargiküllastajate mugava liikumise alleel, kooli ümber ja kooli juurest staadionile ning Tuulemäele. Park on hästi juurdepääsetav, jõudmine huviobjektideni on mugav ja turvaline. Teed on kvaliteetse kattega, teekate ja teedega seotud rajatised on esteetilise välimusega.

Ohutegurid:

- olevate teede kate amortiseerub üha enam, pargiteed muutuvad pigem sisse tallatud radadeks;
- alleealust teed ja staadionisuunalist teed ei rekonstrueerita;
- Tuulemäe avatud rajakoridorid võsastuvad ja kasvavad kinni;
- Tuulemäele ei looda üle Pargi 4 kinnistu täiendavat ühendust.

Meetmed:

- olemasoleva teedevõrgu säilitamine, eesmärgipärase jooksva hoolduse tagamine, katendiga teede jooksev remont; eelistada tuleb olemasolevate teede kvaliteedi parandamist ja teede käigushoidmist uute teede rajamisele; teekatete jooksev remont teha vastavalt vajadusele igaaastaselt mais;
- allee tee ja staadionile suunduva raja korrastamine läbi teekatete rekonstrueerimise – näiteks radade taastamine purustatud kruusaga; teed rekonstrueeritakse vastavasisulise komplekse pargi restaureerimise-rekonstrueerimise projekti alusel;
- Tuulemäe rajakoridorides jätkatakse regulaarset võsaraiet ja rajakoridoride niitmist vähemalt kaks korda aastas;
- Tuulemäele lisäühenduse loomine läbi Pargi 4 kinnistu markeeritud sisseniidetava rajana või kruusaga tugevdatud teena.

Teede rekonstrueerimine on otstarbekas teha peale tiigi puhastamist; eelkõige puudutab see teid tiigi lõunakaldal ja endise peahoone poolses osas. Kaitseala ja koolihoone ümbruse teid tuleb rekonstrueerimisel vaadelda ühtses tervikus: kaitseala ja kooli ümbruse teid ei pea rekonstrueerima samaaegselt, kuid teede ääristust, katet jm tuleks püüda parema visuaalse tulemuse huvides ühtlustada.

Tuulemäele viiva pargiga ühenduva raja mittetegemine pargi väärtusi ja kaitse-eesmärke otseselt ei mõjuta, kuid võimaldaks parki ja Tuulemäge ruumiliselt paremini siduda ja pargiküllastajatele esitleda.

Täiendava meetmena, mis otseselt pargi kaitseväärtusi ei mõjuta, on olemasoleva betoonplaatidest tee likvideerimine ning staadioni poole viiva tee silla rekonstrueerimine eesmärgiga saavutada esteetilisem ja park sobivam tarindi lahendus.

3.3.6 Arhitektuursed väikevormid ja kasutustaristu

Pargi arhitektuursed funktsionaalsed väikevormid, nagu näiteks pargimööbel, võimaldavad parki otstarbekamalt kasutada, reguleerida kasutuskoormust ning pakkuda enam võimalusi pargis viibimiseks. Esteetilised väikevormid, nagu näiteks skulptuurid, vaasid jm, markeerivad vaatekohti ja pakuvad silmailu.

Vastse-Kuuste pargis arhitektuursed väikevormid ja pargimööbel praktiliselt puuduvad. Tammealleel on 1 pink ja prügikast, koolihoone lähedal on muruplatsil vananenud jalgrattastatiivid, tammeallee ja Kesktänav 18 vahel asub katkine võimlemisvahend, tiigi kaldal, veevõtukohta lähedal kasutusesta kaevurake. Parki ja Tuulemäele on üles seatud 8 korviga diskgoofirada. Olev kaitsealale jääv prügikonteinerite hoiukoht ei sobi pargiruumi. Tiigi kaldal asub muinsuskaitsealune II ilmasõja mälestusmärk.

Kaitse-eesmärk (pikaajaline ja HK perioodi eesmärk on samad)

Funktsionaalsete väikevormide hulka on sihipäraselt ja otstarbekohaselt suurendatud, selle kasutus kvaliteet on hea ning tagab mugava ja säästliku kasutamise.

Ohutegurid:

- finantsvahendite nappuse tõttu olemasolevad napid arhitektuursed väikevormid amortiseeruvad, nende väärtus ja kasutus kvaliteet langeb;
- pargist ei eemaldata amortiseerunud väikevorme (eelkõige kaevurake ja lagunenu mänguvahend);
- prügikonteinereid ei koondata eraldi piiritletud kõva kattega alale ja need jäävad kahjustama rohttaimestikku ning jäävad risustama vaadet;
- kasutustaristu mitterajamisel pargi kasutus väheneb, parki teadvustatakse üha vähem puhkealana ja selle tähenduslikkus kaob;
- diskgolfi korvide ümber tekib tallamiskahjustus.

Meetmed:

- jätkata oleva kasutustaristu hooldust; jalgrataste statiivid paigutada ümber sillutatud/asfaltkattega alale;
- eemaldada amortiseerunud taristuelemendid; juhul, kui tiigiäärse kaevurakke on funktsioon, tuleb kaevurake kaanega sulgeda ja soovitatav on selle ette istutada põõsaid või kõrgeid kaldataimi selle varjamiseks vaates;
- prügikonteinereite ehitatakse väljaspoole kaitseala sobivasse kohta kooliõuel prügiaedik või varjualune;
- pargi kasutustaristu rekonstrueeritakse vastavasisulise komplekse pargi restaureerimise-rekonstrueerimise projekti alusel;
- diskgolfi korvide ja viskekohtade alasid ning ümbrust tuleb jälgida; tallamiskahjustuste tekkel tuleb rajad ajutiselt sulgeda kuni taimestiku taastumiseni.

Soovitatav on kooli õue, kaitseala piirist välja, paigaldada infotahvel diskgolfi radade plaaniga ning lisada teavitus, et hea tava kohaselt ei tohi visata diskgolfi ketast põrkega puutüvedelt – see kahjustab puid.

II maailmasõja aegse mälestusmärgi säilimise või mittesäilimise otsustab Muinsuskaitseamet. Juhul, kui sõjahaudade kalmistu teisaldatakse, võiks kaaluda selle asemele väliõppeklass-paviljoni vm arhitektuurse esteetilise väikevormi rajamist, kuna vaateliselt on tegu harjumuspärase kohaga, kus asub pilgupüüdja. Tee selleni tuleks lahendada pargiruumiga sobivas võtmes. Nii väikevorm kui tee tuleks rajada vastavasisulise komplekse pargi restaureerimise-rekonstrueerimise projekti alusel.

Foto 50. Olev prügikonteinerite hoiukoht (Sulev Nurme foto).

Arvestades seda, et tegemist on ka koolilaste õppe- ja mängualaga, on soovitatav kaaluda nii Tuulemäele kui pargialale kaitseala ja selle väärtusi tutvustavate infotahvlite paigaldamist või tagasihoidlikult tähistatud õpperaja loomist.

3.4 Vastse-Kuuste mõisa pargi väärtuste koondtabel

Alljärgnevas tabelis (Tabel 6) on esitatud käesolevas peatükis käsitletud kaitseväärtused kokkuvõtva tabelina. Tabelis esitatud ohutegurite ja meetmete täpsemaid kirjeldusi vt tabelis viidatud peatükkides.

Tabel 6. Vastse-Kuuste mõisa pargi väärtuste koondtabel

Ptk	Väärtus	Pikaajalise kaitse eesmärk (30 a)	Ohutegurid	Meetmed	Oodatavad tulemused (HK perioodil)
Elustik 3.3					
3.2.1	Kaitsealune linnustik	Tamme-kirjurähni elupaik pargis; tagatud on sobivad toitumis- ja pesitsuspaigad.	Vanade õõnsustega, toitumiseks ja pesitsemiseks sobivate puude raie (üksikpuude raie, metsaraie). Hooldus- ja raietööde tegemine pesitsusajal.	Õõnsustega puude säilitamine (vt ka joonised 3, 4), arvestades ptk 1.8.3 toodud lisatingimusi; Hooldus- ja raietööde tegemine väljaspool lindude pesitsusaega.	Tamme-kirjurähni elupaik on säilinud, olemas on sobilikud pesa- ja toitumispuid.
Vastse-Kuuste mõisapark 3.3					
3.3.1	Pargiruum ja kompositsioon, vaated	Pargi raamkompositsioon ja põhivaated on säilinud. Vaated on hoitud avatuna. Avatud ja suletud alade vahekord on säilinud. Pargi teedevõrk on säilinud ja hooldatud, loodud on kergliiklustee pargist Tuulemäele. Eemaldatud on risustavad objektid, ehitatud/uuendatud on kasutustaristu, tiik on puhastatud, tiigi veepeegel on säilinud olevas mahus. Säilinud on olevad elupaigad ja kaitsealune elustik. Park on pidevalt hooldatud.	Vanade puude rinde hääbumine, taastamis- ja asendusistutusi ei tehta, originaalne pargiruum kaob. Pargi puistu jääb hooldamata, pargiruum hägustub, vaated kasvavad kinni. Niidetavate alade hooldamatuse tõttu ja/või tiigi kinnikasvamise tõttu kasvavad kinni tänasel päeval avatud vaated (vaatekoridorid) ning avatud alade pindala väheneb. Parki või vahetut pargi piiridele ehitatakse pargiruumi ebasobiv kasutustaristu vm rajatise – originaalne pargiruum kaob või hägustub.	Puistus viiakse läbi hooldusraie; jätkatakse puistu regulaarse hooldusega. Jätkatakse pargi avatud alade jooksva hooldusega HK-s soovitatud hoolduspõhimõtteid järgides. Parki tehakse HK-s viidatud asendusistutused. Pargi kasutustaristu (sh täiendavad püsikatendiga teed, sild ja truubiotsad jm) uuendamine nähakse ette pargi rek. projektiga, mis tellitakse ajaloolise pargi restaureerimiskogemusega ettevõttelt; taristu rajatakse vastavalt projektile.	Pargi raamkompositsioon ja põhivaated on säilinud. Vaated on hoitud avatuna. Avatud ja suletud alade vahekord on säilinud. Pargi teedevõrk jm olev kasutustaristu on säilinud ja hooldatud. Säilinud on olevad elupaigad ja kaitsealune elustik.
3.3.2	Veekogud	Tiigid on mudast puhastatud ja hoitud puhtad, tiigiservad hooldatud piires, mis tagab optimaalsed elutingimused kaldatimestikule. Samas on tiigi	Peatiiki ei puhastata ja selle veepeegel võsastub ja kasvab ajapikku kinni. Viinaköögi tiike ei puhastata ja need kasvavad kinni.	Peatiiki puhastatakse ning hooldatakse jooksvalt vastavalt ptk-s 1.8.4 antud soovitustele. Viinaköögi tiigid puhastatakse ning hooldatakse jooksvalt	Vt pikaajalise kaitse eesmärgid.

<i>Ptk</i>	<i>Väärtus</i>	<i>Pikaajalise kaitse eesmärk (30 a)</i>	<i>Ohutegurid</i>	<i>Meetmed</i>	<i>Oodatavad tulemused (HK perioodil)</i>
		kaldal kohti, kus saavad pargikülastajad pääseda veepiirile. Tiigiga seotud rajatised (truubid, regulaatorid jms) on töökorras ja toimivad, ojasäng võimaldab nii suuremasse tiiki peale- kui äravoolu. Peahoonest tiigivaates asuv sild on rekonstrueeritud esteetiliselt pargiruumi sobiva sillaga. Tiigisaar on vaadeldav ja tajutav pargikompositsiooni täiendava elemendina.	peatiigi truupe ei rekonstrueerita, need lagunevad ja soodustavad tiigi kinni kasvamist; tiigi kinnikasvamisega muutub kasutuskõlbmatuks ka tuletõrje veevõtukoht. Kinnikasvamisega hägustub ja kaob piir tiigisaare ja kalda vahel.	vastavalt ptk-s 1.8.4 antud soovitudele. Truubid ja kaldakindlustused rekonstrueeritakse. Tiigi saar säilitatakse, tiigi puhastamisel korrastatakse ja vajadusel profileeritakse saare kaldad; saarelt eemaldatakse peen (alla 8 cm jämedune) lehtpuude looduslik uuendus, millel puudub kasvuruum; tiigisaart niidetakse kord aastas.	
3.3.3	Pargi muru- ja niidualad	Pargiaasad on säilinud pargiaasadena, Tuulemäe avatud keskne ala ja avatud tee- ning vaatekoridorid on säilinud. Pargi aasade hooldus on diferentseeritud erinevatel aladel erineva hooldusintensiivsusega, et toetada aasataimestikku eluks vajavat elustikku. Botaanilisel inventuuril pargialalt leitud III kaitsekategooria taimeliigi, hariliku sügislille kasvukoht (ja arvukus) on säilinud.	Niitmise lakkamisel hakkavad aasad võsastuma ja kinni kasvama, Tuulemäe koridorid ja avatud keskosa kaovad; võsastumine toob kaasa aasataimestikuga seotud elusrikkuse kao. Pargiala liiga tiheda ja liiga madala niitmiskõrgusega kahjustatakse puittaimestikku, liiga tihe ja madal niitmine vaesestab ka rohttaimestiku liigilist mitmekesisust, samuti võib see ohustada kaitsealuse hariliku sügislille kasvukohta. Võsastuvat pargiala lõunaosa (eeskätt Tiigi 2 ja Tiigi 4 ning neist ida poole jääv pargiala), ei hooldata ja sinna ladustatakse	Jätkatakse regulaarset niitmist nii pargialal kui Tuulemäe avatud aladel; niitmistihedus diferentseeritakse pargialal erinevates tsoonides Niitmiskõrgust diferentseeritakse kohapõhiselt. Sügislille kasvupiirkonda jälgitakse ja ala ei niideta taime õitsemise ja viljumise ajal (august-september). Lehtede ladustamiseks tuleb luua komposteerimisplats; lõpetada tuleb lehtede ja pargiprahi suvaline ladustamine lohkudesse ja ojasängi kaldale pargi lõunaosas.	Vt pikaajalise kaitse eesmärgid.

<i>Ptk</i>	<i>Väärtus</i>	<i>Pikaajalise kaitse eesmärk (30 a)</i>	<i>Ohutegurid</i>	<i>Meetmed</i>	<i>Oodatavad tulemused (HK perioodil)</i>
			<p>edasi oksa ja puulehti, mis soodustab võsastumist.</p> <p>Tiigist välja voolava oja kaldaid ei hooldata ning need võsastuvad.</p> <p>Niite ja puulehtede pideval koristada jätmisel või kohapeal purustamisel rohttaimestiku liigiline koosseis vaesestub.</p> <p>Diskgolfi radadel tekib rohttaimestiku tallamiskahjustus.</p>	<p>Pargi lõunaosas tuleb teha võsaraie HK perioodi esimesel poolel.</p> <p>Tiigist välja voolava oja kaldaid niidetakse 1 kord hooajal juuli II-III dekaadis; niitmist võib teostada ka üle aasta.</p> <p>Aladel, kus niidetakse harvem, kui kaks korda kuus, tuleb niide niitmise järel vähemalt juunis-juulis, koguda; niidet ei või pargialal põletada; lehti võib pargialal purustada avatud aladel.</p> <p>Diskgolfi radade piires võib niita raja sisse pargi murualadega sarnase tihedusega; juhul, kui ilmnevad tallamiskahjustused, tuleb vastava rada sulgeda kuni rohttaimestik on taastunud.</p>	
3.3.4	Pargipuistu	Säilinud on pargiosa elustiku mitmekesisus ja maastikuilme ning ajalooliselt kujunenud planeeringu, dendroloogia, kultuuriloo, ökoloogia, esteetika ja puhkemajanduse seisukohast väärtuslik puistu, sh keskne tammeallee. Tuulemägi on säilinud tervikliku loodusmetsa ilmelise elurikka puistuna. Loodud on pargiosa ja Tuulemäe „roheline“ ühendus (vt ptk 2.2).	<p>Hooldusvahendite nappimisel pargi puistu seisundi halvenemine või hävimine.</p> <p>Puistu dendroloogilise mitmekesisuse vähenemine seoses vanade puude väljalangemisega.</p> <p>Dendropatoloogiliste mõjurite negatiivne mõju, millega kaasneb puistu nõrgenemine, liigirikkuse vähenemine jt probleemid.</p>	<p>Jooksvaks hoolduseks vajalike vahendite järjepidev tagamine ja järjepidev jooksev hooldus.</p> <p>Väljalangevate puude ja põõsagruppide asendamine jooksvalt ning sobiva loodusliku järelkasvu säilitamine.</p> <p>Õigete hooldusmeetmete kasutamine tagab puistu mitmekesisuse säilimise, vajadusel tuleb puistu hooldamisse kaasata arboriste,</p>	Säilinud on heas seisundis mitmerindelise pargipuistu. Tuulemägi on säilinud tervikliku loodusmetsa ilmelise elurikka puistuna

<i>Ptk</i>	<i>Väärtus</i>	<i>Pikaajalise kaitse eesmärk (30 a)</i>	<i>Ohutegurid</i>	<i>Meetmed</i>	<i>Oodatavad tulemused (HK perioodil)</i>
			<p>Liiga madalalt niitmiseega kaasnev juurte kahjustamine, mis võib soodustada puittaimede seisundi halvenemist.</p> <p>Põõsaste vananemise ja kadumisega põõsagruppide osakaalu vähenemine.</p> <p>Raiutakse välja kõik vanad kuivanud puud, mis pakuvad elupaika ja toitumispaidu kaitsealusele rähnile ja teistele rähniliikidele; raie tulemusel kaob rähni elupaik.</p> <p>Pargipuistu hooldustöid tehakse lindude pesitsusperioodil, mis peletab ja häirib linde.</p> <p>Raie- ja hooldustööde ajal tallatakse hariliku sügislille taimed.</p>	<p>kes tunnevad hästi erinevaid liike ja nende vajadusi.</p> <p>Niitmiskõrguse suurendamine; lehte purustamine vaaludes pargiaasadel, juurtest eemal.</p> <p>Põõsarühmade juurde istutamine, olevatest põõsarühmadest isetekkelise põõsaste kasvu häiriva loodusliku uuenduse eemaldamine.</p> <p>Pargiala perifeersetes osades säilitatakse ohutuks tehtult elustikupuid, mis sobivad toitumis- ja elustikupuudeks rähnidele.</p> <p>Pargipuistu hooldus teostatakse väljaspool lindude pesitsemisaega.</p> <p>Raiete ja hooldustööde ajaks tuleb sügislille asukoht piirata ja kaitsta ajutiselt juhusliku tallamise vastu.</p>	
3.3.5	Teed	Teedevõrk on säilinud praeguses mahus, teed tagavad pargiküllastajate mugava liikumise alleel, kooli ümber ja kooli juurest staadionile ning Tuulemäele. Park on hästi juurdepääsetav, jõudmine huviobjektideni on mugav ja turvaline. Teed on kvaliteetse kattega, teekate ja	<p>Olevate teede kate amortiseerub üha enam, pargiteed muutuvad pigem sisse tallatud radadeks.</p> <p>Alleealust teed ja staadionisuunalist teed ei rekonstrueerita.</p> <p>Tuulemäe avatud rajakoridorid võsastuvad ja kasvavad kinni.</p>	<p>Olemasoleva teedevõrgu säilitamine, eesmärgipärase jooksva hoolduse tagamine, katendiga teede jooksev remont; eelistada tuleb olemasolevate teede kvaliteedi parandamist ja teede käigushoidmist uute teede rajamisele; teekatte jooksev remont teha vastavalt vajadusele iga-aastaselt mais.</p>	Vt pikaajalise kaitse eesmärgid.

<i>Ptk</i>	<i>Väärtus</i>	<i>Pikaajalise kaitse eesmärk (30 a)</i>	<i>Ohutegurid</i>	<i>Meetmed</i>	<i>Oodatavad tulemused (HK perioodil)</i>
		teedega seotud rajatised on esteetilise välimusega.	Tuulemäele ei looda üle Pargi 4 kinnistu täiendavat ühendust.	Allee tee ja staadionile suunduva raja korrastamine läbi teekatte. Teed rekonstrueeritakse vastavasisulise komplekse pargi restaureerimise- rekonstrueerimise projekti alusel. Tuulemäe rajakoridorides jätkatakse regulaarset võsaraiet ja rajakoridoride niitmist vähemalt 2kak korda aastas. Tuulemäele lisaühenduse loomine läbi Pargi 4 kinnistu markeeritud ja sisseniidetava rajana.	
3.3.6	Arhitektuursed väikevormid	Funktsionaalsete väikevormide hulka on sihipäraselt ja otstarbekohaselt suurendatud, selle kasutusvaliteet on hea ning tagab mugava ja säästliku kasutamise.	Hooldusvahendite nappuse tõttu olemasolevad napid arhitektuursed väikevormid amortiseeruvad, nende väärtus ja kasutusvaliteet langeb. Pargist ei eemaldata amortiseerunud väikevorme (eelkõige kaevurake ja lagununud mänguvahend); Prügikonteinereid ei koondata eraldi piiritletud kõva katttega alale ja need jäävad kahjustama rohttaimestikku ning jäävad risustama vaadet. Kasutustaristu mitterajamisel pargi kasutus väheneb, parki teadvustatakse üha vähem	Jätkata oleva kasutustaristu hooldust; jalgrataste statiivid paigutada ümber sillutatud/asfaltkatttega alale. Eemaldada amortiseerunud taristuelemendid; juhul, kui tiigiäärsel kaevurakel on funktsioon, tuleb kaevurake kaanega sulgeda ja soovitav on selle ette istutada põõsaid või kõrgeid kaldataimi selle varjamiseks vaates; Prügikonteineritele ehitatakse väljaspoole kaitseala sobivasse kohta kooliõuel prügiaedik või varjualune.	Vt pikaajalise kaitse eesmärgid.

<i>Ptk</i>	<i>Väärtus</i>	<i>Pikaajalise kaitse eesmärk (30 a)</i>	<i>Ohutegurid</i>	<i>Meetmed</i>	<i>Oodatavad tulemused (HK perioodil)</i>
			<p>puhkealana ja selle tähenduslikkus kaob.</p> <p>Diskgolfi korvide ümber tekib tallamiskahjustus.</p>	<p>Pargi kasutustaristu rekonstrueeritakse vastavasisulise komplekse pargi restaureerimise-rekonstrueerimise projekti alusel.</p> <p>Diskgolfi raja ümbrust tuleb jälgida; tallamiskahjustuste tekkel tuleb rajad ajutiselt sulgeda kuni taimestiku taastumiseni.</p>	
Rekreatiivsed väärtused 4					
4.2	Loodusõpe	Parki on paigaldatud pargi väärtusi ning loodusõpet edendav taristu.	Finantsvahendite nappuse tõttu ei saa taristut paigaldada.	Leitakse rahastusallikad vajaliku taristu ehitamiseks; kuna tegemist on ühekordse tööga, on võimalik selleks taotleda vahendeid ka toetusfondidest.	Vt pikaajalise kaitse eesmärgid.

4 Kaitseala ja selle väärtuste tutvustamine ning külastuskorraldus

4.1 Visioon ja eesmärk

Vastse-Kuuste mõisapargis ja Tuulemäel kasutustaristu on napp ja amortiseerunud. Samas kaitseala külastamine on asukoha tõttu (kooliga vahetult piirnev) kerge ligipääsetavuse tõttu Vastse-Kuuste keskusest küllaltki atraktiivne. Kuigi kaitseala külastajate arvu pole seiratud, võib arvata, et vähemalt mõisapargi osas kooliaastal on see suhteliselt arvukas. Külastusi suurendavad mõningal määral diskgolfi harrastajad. Tuulemäe külastamine on tagasihoidlikum, seal käiakse peasjalikult diskgolfi rada külastades. Ka talvel kasutavad parki kooli õpilased. Eelnevalt lähtuvalt võib eeldada, et elementaarse pargitaristu (istumiskohad) ning loodusõppevõimaluste arendamine aitaks ühelt poolt reguleerida kasutuskooormust ja teisalt ka tutvustada parki ning selle väärtusi pargi külastajatele.

Kasutustaristu edendamisega suureneb arvatavasti mõnevõrra pargi külastamine. Külastajate arv praeguses mahus ei ole probleemne ja kaitseala kaitseväärtusi ei ohusta. Arvestades Vastse-Kuuste pargi ning Tuulemäe üldist atraktiivsust, selle ajaloolise ansambli ruumi autentsust (eelkõige hooneid arvestades) ning tuntust, ei ole põhjust arvata, et külastuste arv ka kasutustaristu paranedes hüppeliselt suureneb, samas võib just tänu ilusale pargiruumile, kus saab meeldivalt aega veeta suurenda külastuste arv suveperioodil koolivälisel ajal.

Pargis on üks pink, jalgrattahoidjad on amortiseerunud ning praktiliselt muu pargimööbel puudub. Istumisvõimaluste puudumine komplitseerib vanurite ja vaegliikujate liikumist nii pargis kui Tuulemäel (arvestades Tuulemäe reljeefi, on see oluliseks teguriks viimase külastamisel). Peale diskgolfi puuduvad pargis ka muud rajatised, mis võiksid huvi pakkuda laiemale kasutajaskonnale ja parki kasutavatele koolilastele. Kooli vajadusi arvestades tuntakse puudust väliõppeklassist ja turnimisrajast-seiklusrajast. Arvestades seda, et pargi olemuslikuks osaks on inimene, on vajalik selle tähenduslikkuse hoidmiseks ja väärtuste teadvustamiseks luua pargi külastamiseks soodsamaid võimalusi.

Pargis asuv teedevõrk katab praeguse külastuskooormuse vajadused, kuigi nii pargiosa kui Tuulemäe teedevõrk vajab korrastamist. Vajalik ei ole massiivse uue teedevõrgu ehitamine, kuid kaasa aitaks alleelaluse tee ja koolihoone juurest Pargi tänavale viiva teekatte rekonstrueerimine ning esteetiline ja mugav kokku viimine koolihoone ümbruse teedega. Samuti aitaks Tuulemäe pargiga paremini integreerida juba mitmeid kordi eelpoolviidatud Tuulemäe ja pargisuunaline ühendus – mis ei pea olema muud kui sisseniidetav rada - läbi Pargi 4 kinnistu. Pargis orienteerumise lihtsustamiseks võib kaaluda viidapostide paigaldamist tähtsamate huvipunktidega.

Eelnevat kokkuvõttes võib öelda, et külastuskorralduslikult on Vastse-Kuuste pargis ja Tuulemäel soovitatav edendada külastustaristut, eelkõige korrastada peamised teed ning luua istumiskohti.

4.2 Loodusõpe

Vastse-Kuuste parki kasutavad loodusõppeks eelkõige kohaliku kooli õpilased, kuid tänu mitmetele tähelepanuväärsetele puittaimedele ning huvipakkuvatele rohttaimeliikidele pakub ala huvi ilmselt ka loodusturistidele ja mõisahuvilistele. Eelnevast lähtuvalt on otstarbekas:

- paigaldada suurem infotahvel (nt A0 või 2xA0 suuruses) Vastse-Kuuste mõisa ja parki ning pargiala elustikku tutvustava infoga koolimaja lähedale (Skeem 16); eeskujuks võiks olla näiteks DEVEPARKi projekti raames loodud pargi elustikku tutvustav tahvel;
- paigaldada suurem (nt A0 või 2xA0 suuruses) infotahvel Tuulemäele, pargipoolse teetsa lähedusse;
- paigaldada väikesed infotahvlid (nt A4...A3 suuruses) pargialale ja Tuulemäele huvipakkuvate objektide või nähtuste tutvustamiseks;
- rajada väliõppeklass kooliõuega seotud platsile või juhul, kui mälestusmärk likvideeritakse ja toimub ümbermatmine, ligikaudu oleva mälestusmärgi asemele; väliõppeklassi stilistikas lähtuda ajaloolisest pargimiljöösse sobivast vormikõnest.

Skeem 15. DEVEPARK programmi raames välja töötatud infotahvli näidis Puurmani mõisapargist.

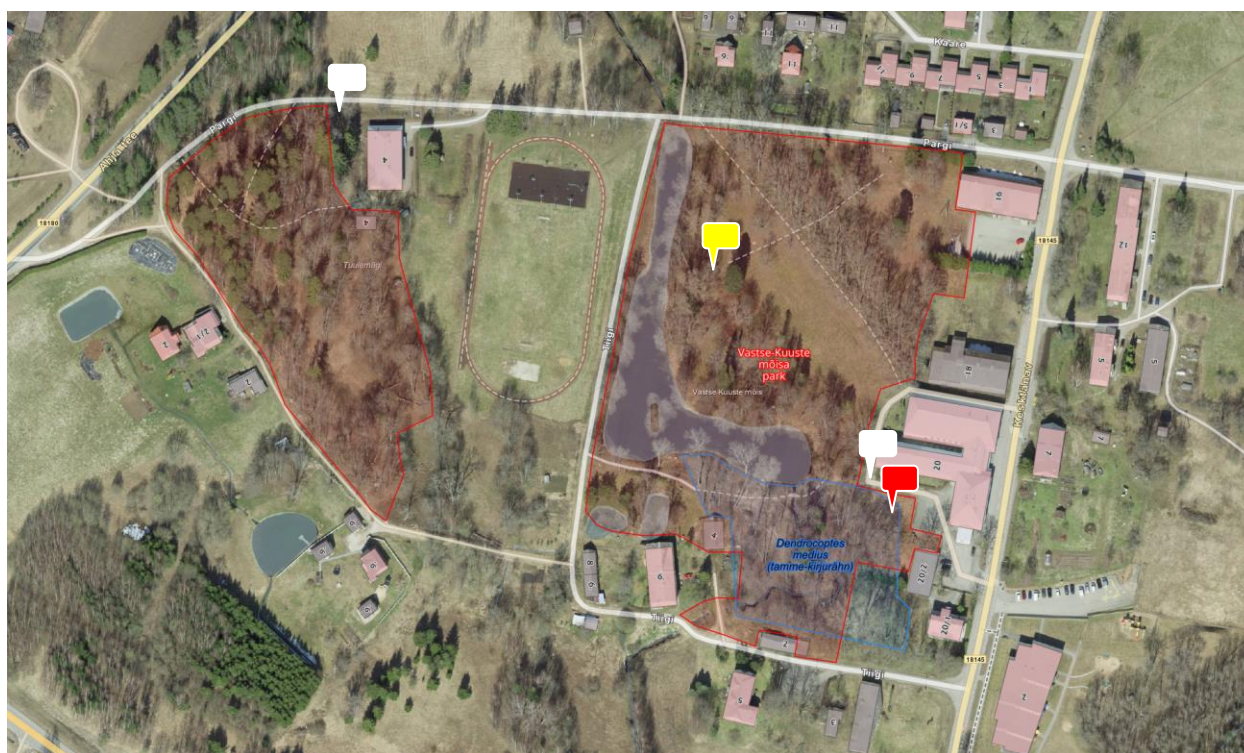

Kokku on otstarbekas paigaldada 3 suurt infotahvlit ning väiksemaid, loodusõppele orienteeritud tahvleid vastavalt vajadusele 10...20 tk.

Väliklass ja infotahvlid tuleb lahendada projektiga, soovitatavalt muu pargi rekonstrueerimisprojekti koosseisus.

Arvestades pargi väärtusi, on võimalik tutvustada lisaks ajaloo- ja mõisatemaatikale dendrooloogilisi väärtusi nagu vanad tammed ja tammeallee, vanad lehised, serbia kuused, seedermand, punane tamm, mandžuuria pähklipuu, vanad pärnad, vanad sanglepad, vanad saared. Aga tutvustada saab ka pargile iseloomulikke tüüpilist rohttaimestikku. Seoses kaitsealuse linnuliigiga saab tutvustada tamme-kirjurähni (aga ka teisi ränilike). Rähni pesitsemisega seoses saab ent ka tutvustada elustikupuude ja lamapuidu ning ka puuseente olulisust. Samuti pakub tiik võimaluse tutvustada ajast parkidega seotud tiigelustikku. Tuulemäel on kindlasti uhkemateks eksponaatideks vanad männid, kuid Tuulemägi ise võimaldab tutvustada tänu reljeefile erinevate kasvukohatüüpide vaheldust suktsessiooni ja ka metsataimestikku üldiselt.

Loodusõppega seotud kasutustaristu projekteerimise ja rajamise korraldab Põlva VV (KOV) koostöös KeA-ga. Tegemist on II prioriteetsusastmega tööga.

Skeem 16. Soovitatavad suurte infotahvlite asukohad (valgega), võimalikud väliõppeklassile sobivad kohad (punasega). Kollasega on tähistatud võimalik väliõppeklassi asukoht juhul, kui II ilmasõja monument eemaldatakse ja toimub ümbermatmine (aluskaart: Maa-ameti kaardiserver, 2023).

5 Kavandatavad kaitsekorralduslikud tegevused ja eelarve

5.1 Kavandatud hooldustöödest üldiselt

Vastse-Kuuste parki on hooldatud järjepidevalt. Kaitseala säilimise tagab järjepideva otstarbekohase hoolduse jätkumine - asjakohane hooldus tagab kaitse-eesmärgiks seatud eesmärkide täitmise. Kaitseala territoorium jaguneb vastavalt alade iseloomule kaheks erinevat hooldusspetsiifikat vajavaks alaks:

- mõisapark – ala on oluline pargi- ja aiakunsti seisukohalt ning vajab vastavate väärtuste säilitamiseks pidevat pargispetsiifilist hooldust professionaalsete aednike poolt;
- Tuulemägi – ala on kujunenud pigem looduslikuks, mitmekesiseid elupaiku pakkuvaks alaks, mille väärtuste säilitamiseks on vajalik looduslike protsesse, taimede ja loomade elutsüklit arvestav hooldus, mis tagab avatud - suletud alade konfiguratsiooni ja elupaikade säilimise.

Hooldustööde läbiviimisel mõisapargi alal, eeskätt võrahoolduse ja raietööd, tuleb kasutada ajaloolise pargi hoolduse kogemusega arboristi. Rohttaimestiku hooldamisel tuleb kasutada vana pargi hooldamise kogemusega spetsialisti. Vältida tuleb ülehooldamist.

Pargi hooldamisel tuleb kasutada kergeid murule sobivate madala mustriga rehvidega masinaid (täiskaaluga mitte üle 1t), mis ei kahjusta murupinda ning ei tekita pinnasekahjustusi (rööpaid). Hooldustöid ei tohi pargis läbi viia kui maapind on pehme (suurte vihmade järgselt, kevadel peale lume sulamist jne). Suurte kuivanud puude ja jämeda lamapuidu käitlemiseks on lubatud kasutada külmunud pinnasega raskemaid masinaid.

Suuri puid ei tohi jalalt langetada, kuna see võib kahjustada kõrval asetsevaid säilitatavaid puid ja muud elustikku. Puittaimede raie- ja hooldustööd, samuti kõik muud ehitus- jm tööd, mis tekitavad tolmu ja tugevat müra või mille puhul tuleb kasutada suuri masinaid tuleb teostada ajavahemikus 15. juulist 30. märtsini väljaspool lindude pesitsusperioodi.

Jääkide (puulehed, niide, raiejäägid) põletamine pargis (eriti puude juurte piirkonnas ja puude võrade all; viimast tuleb arvestada ka väljaspool kaitsealuse pargi piire) on keelatud.

Ehitustööd võib teostada selleks eelnevalt koostatud ja kaitseala valitsejaga kooskõlastatud projekti alusel. Puittaimede raie võib teostada KOV KeA loal.

5.2 Inventuurid, seired, uuringud

5.2.1 Riiklik seire

Teadaolevalt ei teostata kaitsealal riiklikku seiret - vt. ptk. 1.7, seetõttu ei käsitleta seda ka HK-s ettenähtud tegevuste loetelus.

5.2.2 Täiendavad inventuurid ja uuringud

Täiendavad lisauuringud, mis puudutavad rohttaimestikku ja puistut, pole lähiaastatel vajalikud. Botaanilist inventuuri võib olla vajalik täpsustada tiigi puhastamisel-rekonstrueerimisel, samuti juhul, kui

otsustatakse ümber matta II ilmasõjas langenud ning teisaldada mälestusmärk. Sel juhul tuleb täpsustada hariliku sügislike kasvukoht, et vältida taimede juhuslikku tallamist. Uus eraldiseisev botaaniline inventuur on soovitatav teha käesoleva HK perioodi viimasel aastal.

Puittaimestiku seisukorda pargialal on soovitatav kontrollida jooksvalt, uus dendroloogiline inventuur on otstarbekas teha käesoleva HK perioodi viimasel aastal.

Käesoleva HK raames tehtud ornitoloogiline uuring kinnitas kaitsealuse tamme-kirjurähni elutsemist pargis, samuti tema eluks soodsate tingimuste olemasolu. Täiendavat uuringut käesolevatele andmetele tuginedes teha lähiajal ei ole vajalik, küll tasuks uurida muusträhni ja hallpea-rähni esinemist Tuulemäel. PlutoF andmebaasi andmetel⁴⁹ on samuti on piirkonnas kohatud suur-kirjurähni ning hiireviud. Uus eraldiseisev kaitsealuse linnuliigi kontroll on otstarbekas teha HK perioodi viimasel aastal.

Juhul, kui otsustatakse tiik puhastada / rekonstrueerida, tuleb tööde eelselt uurida tiigi elustikku vältimaks kaitsealuste või haruldaste liikide (eeskätt kahepaiksed, aga ka muud) hävitamist. Arvestades ka suhteliselt soodsaid olusid nahkhiirte esinemiseks on soovitatav enne raietöid ja tiikide puhastamist uurida nahkhiirte võimalikku pesitsemist (suevokoloonia olemasolu) pargis. Uuringu võib korraldada ka pargi haldaja (KOV).

Täiendava elustiku vm keskkonna uuringute vajaduse, sh ka võimaliku pargi rekonstrueerimise ja tiigi puhastamise mõju hindamise pargi kaitseväärtustele otsustab KeA.

Pargi taristu ja puistu rekonstrueerimiseks on otstarbekas koostada eraldiseisev rekonstrueerimisprojekt, mis on mõistlik koostada koos tiigi projektiga.

Arvestades pargi hoolduse nappi eelarvet tuleb vajalike uuringute ning kindlasti kõigi võimalike lisauuringute rahastamiseks leida eraldi sihtotstarbelised rahastusvõimalused.

Tegemist on III prioriteedi/tähtsusklassi töödega. Tööde teostajaks KOV/KeA.

5.3 Taimestiku hooldus

5.3.1 Puistu hooldus

Puistu inventeerimistulemustele tuginedes võib öelda, et Vastse-Kuuste pargi puistu majandamisel on vajalik tegeleda pigem puistu jooksvate hooldustöödega ja vähem puistu taastamistöödega. Tuulemäel on vajalik ka osaliselt puistu harvendamine ja uuendamine loodusliku uuendusega (uuendamine antud juhul ei tähenda lageraiet).

Kogu HK perioodil on puistus jooksvate hooldusöödena vajalik kindlasti läbi viia perioodiliselt alljärgnevad hooldustööd:

1. sanitaarraie jalal kuivanud, rippes ja murdumisohtlike puude raie või ohutustamine;

⁴⁹ Vaadatud 20.01.2023

2. hooldusraie - perspektiivsete puude võradesse kasvavate isetekkeliste puude eemaldamine;
3. probleemsete puude võrade erihooldus: võrade vähendamine, tasakaalustamine ja ohutustamine (vajadusel ka veteraniseerimine);
4. võrade regulaarne ülevaatus, vajadusel murdunud harude, kuivanud põhiokste ja harude, rippes okste jm eemaldamine;
5. võsa ja ebaperspektiivse loodusliku uuenduse eemaldamine, tihedate puistuosade harvendamine (pargiala lõunaosas ja Tuulemäel praktiliselt ülepinnaalset);
6. põõsarühmade hooldamine: isetekkelise lehtpuude uuenduse rühmadest eemaldamine, vajadusel rühmade välispiiri korrigeerimine (piiramine);
7. perspektiivsetele istutatud või isetekkelistele puudele kasvuruumi tagamiseks vajalikud hooldustööd: naabruskonnast nende kasvu takistava noore uuenduse eemaldamine, võraaluse konkureeriva uuenduse eemaldamine, naaberpuude võrade kujundamine kasvuruumi loomiseks.

Valikulised ühekordsed hooldus-taastamistööd, tehakse võimalusel HK perioodi II poolel:

1. parkikujundusraie Pargi 4 kinnistul Tuulemäe ja pargiala vaheliste vaadete avamiseks ja avatud alade piiritlemiseks-liigendamiseks;
2. taastamisistutused käesolevas HK-s ettenähtud kohtadesse (vt joonis 3).

Võrade hooldus pargialal tuleb läbi viia jooksvalt igal kevadel; esimesel HK perioodi kevadel võib lähtuda HK raames tehtud dendroloogilises hinnangus näidatust, järgnevatel kevadatel vastavalt kujunenud olukorrale. Sanitaarraie ja hooldusraie tehakse ptk-s 1.1.1.2-s ja ptk-s 1.8.2.2 toodud arvestades. Pargi ja staadioni vahelisel Tiigi tn äärsetel puudel on vajalik lõigata teeruumi ulatuvaid oksid, et vältida rebendite teket teel liikuvate teenindussõidukite poolt.

Tabel 7. Hooldustööde ja raietööde mahud pargiosas

Töö nimetus	Ühik	Arv
võrahooldus	tk	158
Tiigi tn äärsete puude võrade tõstmine teeruumis	tk	11
erihooldus: õõnespuude ohutustamine, võrade vähendamine jms	tk	16
sanitaarraie	tk	4
hooldusraie	tk	56
võraaluse puhastamine	tk	29
põõsagruppide hooldus	m2	650

Tabel 8. Hooldustööde ja raie tööde mahud Tuulemäel

Töö nimetus	Ühik	Arv
Eemaldada jalal kuivanud/kuivavaid kuuski (eraldis 1)	tk	20
Ohutustada või eemaldada jalal kuivanud või ohtlikke lehtpuid ülepinnaalset orienteeruvalt	tk	20
perspektiivitu uuenduse raie eraldises 1	m ²	4040
perspektiivitu uuenduse raie eraldises 2	m ²	2794
perspektiivitu uuenduse raie eraldises 3	m ²	2276
sanitaar- ja hooldusraie, perspektiivitu uuenduse raie eraldises 4	m ²	1882
harvendusraie eraldises 5 (kuni 50% puudest)*	m ²	1154
eraldistesse 6 ja 7 raieid mitte ette näha, eemaldada vajadusel rajakordiori kasvav perspektiivitu looduslik uuendus	vastavalt vajadusele	

*Tähelepanu! Eraldis 5 jääb praegustest kaitseala piiridest välja, kuid selle käsitlemine on vajalik Tuulemäe kaitseväärtuste säilitamisel.

Raied on otstarbekas läbi viia etapiviisiliselt. Raieetapid pargialal (raied vt joonised 3, 4):

1. etapp: kogu pargialal eemaldatakse jalal kuivanud ja kuivavad, potentsiaalselt pargis viibijatele ohtlikud puud; ohustatuna säilitatakse valik õõnsustega puud (vt joonised 3, 4);
2. etapp: pargi lõunaosa harvendatakse, eemaldatakse isetekkeline perspektiivitu uuendus;
3. kogu pargialal eemaldatakse väärtuslike/perspektiivsete puude võrdesse kasvavad mitteperspektiivsed puud.

Raieetapid Tuulemäel (vt ka joonised 3, 4):

1. etapp: eemaldatakse kolletena kuivanud kuused; eemaldatakse rajakoridore, sh diskgolfi radade kõrvalt ohtlikud jalal kuivanud ja kuivavad puud kummalt poolt rajakoridor u 25 m ulatuses; ohustatuna säilitatakse võimalikult palju vanu õõnsustega lehtpuid;
2. etapp: hooldusraie tehakse ptk-s 1.8.2.2 viidatud eraldistes ja viidatud ptk-s näidatud printsiipidel.

Üldjuhul sanitaarraiel tuleb eemaldada eelkõige need puud, mis ohustavad teedel liikujaid. Tuulemäel puistu siseosades ja servadel olevaid kuivanud puud võib likvideerida teises järjekorras. Jämedatüvelised üksikud maalilised ning rähniliistele sobivaid elu- ja toitumisvõimalusi pakkuvad kuivanud puud tuleb ohutuks tehtult säilitada. Seejuures on mõistlik püsti jätta eelkõige lehtpuude jämedad õõnsustega eksemplarid, mille on juba pargi- või looduskaitse seisukohalt lisaks potentsiaalile lindude pesitsemist soodustavate puudena, asustanud mõni väärtuslik eluvorm. Jämedat lamapuitu võib pargi perifeersetes osades ja tiigi kallastel säilitada, Tuulemäel võib üle 30cm jämeduse lamapuidu säilitada ülepinnaalset igal pool ja avatud alad ja teekoridorid.

Hooldusraiesse kuuluvad väheväärtuslikud isetekkelised puud, mis halvendavad väärtuslike puude kasvutingimusi (väärtuslike puude võrdesse kasvavad isendid, väärtuslike isendite valgustingimusi kahandavad isendid, pöösamassiividesse kasvavad teiseliigilised isendid jms). Hooldusraiate tagajärjel ei tohi Tuulemäel puistu täius langeda kusagil alla 60% (puistu tihedus ca 300-500 puud/ha).

Lageraie on keelatud, erandjuhul häiludena kuivanud kuuskede eemaldamiseks eraldises 1 või ohtlike vahtrate eemaldamiseks eraldises 4 tuleb häiludes tagada sobiva olemasoleva perspektiivse loodusliku uuenduse kasvamine (eelistada juba kasvavat harilikku tamme, harilikku vahtra uuendust, aga säilitada-edendada häiludes võib ka alusmetsa põõsaid.

Üldised soovitused raietöödele Vastse-Kuuste pargis ja Tuulemäel

1. Puistu, sh pargipuistu, on jätkusuutlik siis, kui selles säilib rindelisis, st. leidub erinevas vanuses puid-põõsaid ning iseloomulik liigirikas alustaimestik. Seepärast tuleb raietel ja hooldustöödel säilitada puistu vanuseline varieeruvus, sh põõsad ning puhmaid.
2. Raiete kavandamisel tuleb vältida tuuleheite ohu vähendamiseks pikalt tihedas liituses kasvanud puistuosade ulatuslikku avamist, samuti ulatuslike häilude teket Tuulemäe nõlvadel, mis võivad kaasa tuua erosiooniprobleemi ja tuulemurru.
3. Tihedas liituses kasvanud gruppides raiete tegemisel tuleb vältida alles jäävate puude võrade jäämist ühepoolseks, st. sellisel puhul tuleb lähtuda grupist, kui visuaalsest tervikust. Okaspuugruppides tuleb arvestada sellega, et okaspuud üldjuhul ei taasta kuivanud külgoksi.
4. Perspektiivsete isetekkeliste puude säilitamisel tuleb arvestada järgnevate asjaoludega:
  - alles jäävad puud peavad sobima kujunduslikult pargi kompositsiooniga;
  - alles jäävad puud peavad sobima liigiliselt ümbritsevate puudega;
  - alles jäävad puud ei tohi pärssida väärtuslikemate puude kasvu;
  - alles jäävatele puudele peab olema tagatud normaalset kasvu ja arengut võimaldav kasvuruum ilma naaberpuude raie ja võrade suuremahulise hoolduseta;
  - isetekkelistest puittaimedest perspektiivsemad on üldjuhul pikaealised lehtpuud ja okaspuud, kui need ei ole ohustatud kohapeal levinud haigustest ja kahjuritest.
5. Noored perspektiivsed isetekkelised puud (harilik tamm, harilik vaher, lehised, männid jms), millel on liigiomane võra ja tüvi, kuid mille asukoht ei sobi kompositsiooni, on soovitatav raie asemel võimalusel istutada ümber.

Nõuded raietööde teostamisele

1. Raietööd võib teostada vaid kvalifitseeritud puuhooldaja ehk arborist.
2. Raiete teostamiseks tuleb puud ette märkida arvestades esmaraietel käesolevas HK-s näidatud raieid (joonised 3, 4).
3. Raietööd tuleb teostada talvel, soovitatavalt perioodil veebruar-märts (vt ka ptk-s 1.8.3 nõudeid raierahule rahnide elutsükli arvestades); puude raie, okste lõikus jms lärmi ning lokaalseid elupaiga muutusi tingivad tööd tuleb lõpetada üldiselt enne 15. märtsi, kui linnud ja nahkhiired pole alustanud pesitsemisega.
4. Puud võib langetada jalalt ainult juhul, kui on tagatud puu vaba langemissuund ilma teistele puudele või taristule kukkumata ning võra ei ole liitunud naaberpuudega.
5. Raiejääkide väljavedu teha jäätunud maapinnaga, mis suudab kanda vastavaid masinaid. Masinatega pargiala murupindadel liikumist tuleb võimalikult vältida.

6. Kände ei juurita; kändud lõigatakse maapinnaga tasa võimalikult maapinna lähedalt. Mõisapargi keskosas võib tihedamini külastatavates osades kändud freesida.

Puistu hooldustööd on I prioriteedi/tähtsusklassi tööd. Töö teostajaks-korraldajaks on KOV.

5.3.2 Asendusistutused

Asendusistutuste-täiendistutuste tegemine on vajalik pargipuistu elujõulisuse tagamiseks. Käesolevas HK-s on tehtud ettepanekud primaarsete asendusistutuste tegemiseks mõisapargi alale eeskätt suure pargiaasa stiilikohase liigendatuse tagamiseks ning põõsarinde täiendamiseks. Istutuste plaan on vajalik kindlasti üle vaadata juhul, kui tiik rekonstrueeritakse. Suuremamahuliste rekonstrueerimisistutuste tegemiseks (ja ka tiigi rekonstrueerimisel) tuleb koostada vastavasisuline projekt.

HK-ga nähakse ette asendusistutused alljärgnevatel printsiipidel:

- vanade puude väljalangemisel võib raiutud puu asendada samal kohal või minimaalsel võimalikul kaugusel kändust (kändust suunas, kus on tagatud maksimaalne kasvuruum) sama liiki puuga või patoloogilistel põhjustest tulenevalt asendada järgnevate liikidega:
  - harilik saar – harilik tamm või harilik vaher;
  - harilik jalakas – harilik vaher, harilik tamm, harilik pärn või läänepärn;
  - harilik pärn – harilik pärn, läänepärn või suurelehine pärn;
  - paplid, haavad – harilik vaher, harilik tamm, harilik pärn või läänepärn;
- juhul, kui raiutud puu lähedal (5m raadiuses) kasvab liigiliselt sama suurusjärgu haiguskindel isetekkeline puu, mis on kahjustamata, liigiomase normaalse võra ja tüvega, säilitada olemasolev noor puu ja mitte asendada vana samal kasvukohal;
- alla 60 cm puud asendatakse samal kohal juhul, kui tegemist on hariliku tamme, hariliku vahtra, hariliku pärnaga ja on selge, et tegemist on kavakindlalt istutatud puuga; otsustatakse iga puu kohta eraldi, vajadusel konsulteerida HK koostajaga;
- põõsarühmad vananemisel ja kuivamisel juurida ning asendada sama liigiga samas mahus samal kasvukohal, uusi põõsarühmi võib pargiaasade servaaladele istutada kohtadesse, kus need ei sulge vaateid ega muuda ajaloolist pargikompositsiooni konsulteerides HK koostajaga;
- Tiigi tärne puurida raiuda ja asendada juhul, kui praegu (2023 kevadtalv) püsti olevatest puudest on säilinud vähem kui 75%; rida asendada hariliku vahtraga;
- põõsagruppide istutamiseks pargi alale kasutada soovitatavalt järgmisi liike:
  - harilik ebajasmiiin (poolvarju, varju);
  - harilik lumimari (poolvarju, varju);
  - siberi kontpuu (väikesema kasvulised aedvormid, tiigi kaldale, niiskematele aladele);
  - punapaju 'Nana' (tiigi kaldale, niiskematele aladele);
  - näärlehine roos (päikeselisse kasvukohta);
  - hariliku sireli sordid (päikeselisse kasvukohta);
  - harilik kuslapuu (poolvarju, varju);
  - magesõstar (poolvarju, varju).

HK-s on soovitatud pargialale juurde istutada põõsagruppe pargiaasa serva ja tiigi kaldal (erinevad liigid) ja okaspuugruppe (serbia kuusk), samuti on tehtud ettepanek Tiigi tn servas taastada oleva puurea häbumisel uus puurida. Puurida taastada hariliku vahraga, istutusvahe 7...8m. Alljärgnevas tabelis esitatud põõsaistutuste istutusosalade mahte võib suurendada, konsulteerida HK koostajaga.

Tabel 9. Asendus- ja täiendistutused (tabel ei sisalda võimalike jooksvalt välja langevate puude asendamiseks tehtavaid istutusi).

<i>Istutus</i>	<i>Ühik</i>	<i>Hulk</i>
serbia kuusk, gruppide	tk	10
harilik vaher, rida (tingimuslik istutamine)	tk	5
põõsagrupid	m2	180

Soovituslikud asendusistutused on näidatud joonisel 3. Asendusistutused on II prioriteedi/tähtsusklassi tööd. Töö teostajaks-korraldajaks on KOV.

5.3.3 Muru ja aastataimestiku hooldus, Tuulemäe avatud alade hooldus

Vastse-Kuuste mõisapargi ala ja Tuulemäe rohttaimestikuga alasid hooldatakse hetkeseisus pargialal peaaegu kogu alal ühesuguse hooldustihedusega, va lõunaosa, mida hooldatakse juhuslikult. Samuti on Tuulemäe hooldus 2022. a sügise seisuga pigem juhuslik või puudub.

Vastse-Kuuste mõisapark on jaotatud HK-s soovituslikust niitmistihedusest lähtuvalt (hooldusintensiivsuse ettepanekul on arvestatud maa-ala vaadeldavust, asukohta, taimestikutüübi eripära jm) 4 erinevasse klassi (vt joonis 3) alljärgnevalt:

1. igakuiselt hooajal kuni 3 korda aastas niidetavad alad (intensiivse kasutusega pargialad ja diskgolfi korvide ümbrus);
2. 3 korda hooajal niidetavad alad (pargiala kirdeosa);
3. 1 kord aastas niidetavad alad (perifeersed ja suurte puudegruppide alused pargialad);
4. 1 kord kahe aasta jooksul niidetavad alad (võsastumise vältimiseks niidetavad tiigi ja ojakaldad kaldanõlvadel veepiirist nõlva ülemise servani).

Tabel 10. Vastse-Kuuste pargiala niitmisalad vastavalt niitmistihedusele.

<i>Alad niitmistiheduse järgi</i>	<i>Ühik</i>	<i>Hulk</i>
3 korda kuus niidetavad alad	m2	12789
3 korda hooajal niidetavad alad	m2	4599
1 kord hooajal niidetavad alad	m2	6880
1 kord kahe aasta jooksul niidetavad alad	m2	1343
diskgolfi võrkude ümbrused, vastavalt vajadusele (arvestuslikult 3...4m raadiuses korvi ümber)	m2	251

Juhul, kui harvemini niidetavatel aladel hakkavad vohama teisi rohttaimi lämmatavad umbrohud (naat, kõrvenõges jms), tuleb probleemseid alasid niita tihedamalt.

Tiigi 6 kinnistule jääv rohttaimestiku hooldus – kuna tegemist on valdavalt tihedalt niidetud õuemaaga, mis pargi kaitseväärtusi oluliselt ei mõjuta on Tiigi 6 elanike korraldada.

Pargi kaitseväärtuste tagamiseks on vaja niita kaitsealaga vahetult piirnevaid ja ala muru/niidualadega otse liituvaid naaberalasid kaitseala piirkondliku hooldusalaga samadel põhimõtetel. Selliste, kaitsealalt väljas olevate ja sarnast hooldust vajavate alade suurus on 2107m² (joonis 3).

Tuulemäe avatud alad niidetakse üks kord hooajal; teekoridore (joonis 4) on soovitatav niita kord kuus; diskgolfi korvide ümbrusi niidetakse vastavalt vajadusele. Tuulemäe metsaalust üheski eraldises, va eraldis 5, väljaspool avatud alasid (käiguteede koridorid ja diskgolfi radade koridorid) ei niideta.

Tabel 11. Tuulemäe niitmisalad vastavalt niitmistihedusele.

<i>Alad niitmistiheduse järgi</i>	<i>Ühik</i>	<i>Hulk</i>
3 korda kuus niidetavad alad – rajakoridorid	m ²	791
1 kord hooajal niidetavad alad	m ²	4800
diskgolfi võrkude ümbrused, vastavalt vajadusele (arvestuslikult 3...4m raadiuses korvi ümber)	m ²	150

Järgnevalt on välja toodud muru- ja niidualade hooldamise üldised põhimõtted:

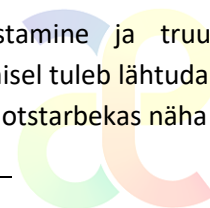
1. erineva niitmistihedusega alade vaheline niitmisjoon niita looklevalt;
2. niitmissagedus vastavalt joonisel 3, 4 näidatud skeemile; minimaalne niite kõrgus 5 cm, maksimaalne lõikekõrgus 1/3 olemasolevast heintaimede kõrgusest;
3. murule langenud lehed tuleb riisuda 1-2 korda lehtede langemise ajal; üle aasta võib lehed vaalutada pargiaasadele ja purustada kohapeal, üle aasta tuleb lehed ära vedada;
4. puude tüvede ümbruse niitmisel tuleb trimmerdamisel jätta puu ümber 20 cm ulatuses niitmata;
5. 1...2 korda hooajal niidetavate alade niide tuleb jätta kuivama 1-2 nädalaks, siis kokku korjata, et seemned variseks ja ära vedada;
6. tiigi kallaste ja oja nõlvade niitmisel tuleb säilitada kohati kasvavad põõsastikud kui puhmastena kasvavad kaldataimed (nt tarnad, kollased iirised jms);
7. tiigikaldaid ja teede ääri tuleb niita nii, et niide ei satuks teekattele ega vette;
8. diskgolfi korvide ümbruses 3...4 m raadiuses niita vastavalt vajadusele, soovitatavalt 3 korda kuus.

Niidualade ja muru hooldus on I prioriteedi töö, hoolduse korraldab KOV.

5.3.4 Tiigi hooldamine, truupide hooldamine

Tiigi kallaste ja tiigipõhja puhastamine vette langenud puudest ning mudast on vajalik Vastse-Kuuste pargi MKA kaitse-eesmärkidest lähtudes. Tiigi kaldaid ja tiigi saart peab niitma regulaarselt mitte enam kui 1-2 korda aastas ning mitte harvemini kui kord iga kahe aasta tagant. Tiigi veepeeglist tuleb eemaldada sinna sattunud olmepraht jooksvalt. Veepiiril ja veepeeglist tuleb iga-aastaselt eemaldada sinna tekkiv kiirekasvuliste lehtpuude (eeskätt sanglepp) looduslik uuendus. Naadi leviku ja domineerimise vältimiseks võib vajadusel tiigi kaldaid niita käesolevas HK-s näidatust tihedamalt. Tiigi kaldal mitte niita puhmaste või kolooniatena veepiiril kasvavaid looduslikke kalda- ja veetaimi.

Pikaajalisi kaitse-eesmärke silmas pidades on vajalik tiigi mudast puhastamine ja truupide rekonstrueerimine. Tiigi mudast puhastamisel ning truupide ja silla rekonstrueerimisel tuleb lähtuda ptk-s 1.8.4.3, 3.3.2 ja 5.2.2 välja toodud aspektidest. Koos tiigi rekonstrueerimisega on otstarbekas näha ette

lahendus ka pargi kasutustaristu rekonstrueerimiseks ja puistu uuendamiseks. Tiigi ja truupe (kokku tiigisüsteemiga seotud truupe on 4) korrastamiseks, sh võimalike töömahtude määramiseks, tuleb tellida vastavasisuline projekt.

Viinaköögi tiikide puhastamine on soovituslik, teha võib seostud kinnistuste omanike nõusolekul vastavasisulise projekti alusel. Kuna viinaköögi tiikidele on laotud osaliselt ajalooline kaldakindlustus, tuleb see tiigitöödel autentsel kujul säilitada ja võimalusel restaureerida.

Tiigi ja tiigikallaste jooksev hooldus on HK perioodil I prioriteedi töö. Tiigi mudast puhastamine ning truupe rekonstrueerimine HK perioodil on I prioriteedi töö. Tiigi hoolduse ja puhastamise korraldab KOV.

5.3.5 Vaatekoridoride hooldus

Vastse-Kuuste mõisapargis on olulised tiigisuunalised vaated piki tiike (Skeem 14) ning vaated üle pargiaasa. Üldiselt hetkeseisus on vaated säilinud va oletuslik vaade Tuulemäele pargist ja vastupidi, mille avamine on võimalik praeguselt kaitsealalt välja jääva Pargi tn 4 puistu harvendamis- kujundamisega. Vaatekoridoride hooldusel tuleb likvideerida jooksvalt vaateid varjavad isetekkelised puittaimed ja vaadet varjavad oksad, tiigi ääres kasvab rikkalikult sangleppa, mis niitmise lakates võin kiiresti loodusliku uuenduse ja juurevõsuga täita ulatuslikke alasid. Vaatesuunad tuleb üle vaadata hooajaliselt jooksvalt, kuid mitte harvemini kui kord aastas (soovitavalt juuli, kui looduslik uuendus on jõudnud kasvama hakata) ning ette näha vajalikud hooldustööd (kas okste lõikus ja/või segavate isendite eemaldamine).

Vaatekoridoride lahti hoidmine on I prioriteedi töö, töö korraldab KOV.

5.4 Taristu

5.4.1 Pargi tähistamine

Pargis on üks tähis koolimaja siseõue lähedal pargi piiril. Soovitatav on paigaldada lisatähised mõisapargi osale Pargi ja Tiigi tn äärde (vt Skeem 17) ning Tuulemäele Pargi tn ja Tiigi tn äärde (vt Skeem 17). Kokku on soovitatav paigaldada 4 kaitseala lisatähist.

Kaitseala tähistamine on II prioriteedi töö. Tähiste paigaldamise ja hooldamise korraldab RMK.

Foto 51. Olemasolev kaitseala tähis kooliõue kõrval (Sulev Nurme foto).

Skeem 17. Soovitavad uute kaitseala tähiste asukohad. Punasega on näidatud oleva kaitseala tähise asukoht (aluskaart: Maameti kaardiserver, 2023).

5.4.2 Teede hooldamine ja rekonstrueerimine

Kuna kaitseala kasutavad valdavalt enamuse aastast lapsed, tuleb peamised liikumisteed hoida jooksvalt läbitavana nii lumeta kui lumega perioodil. Langenud lehed tuleb eemaldada vastavalt vajadusele 1-4

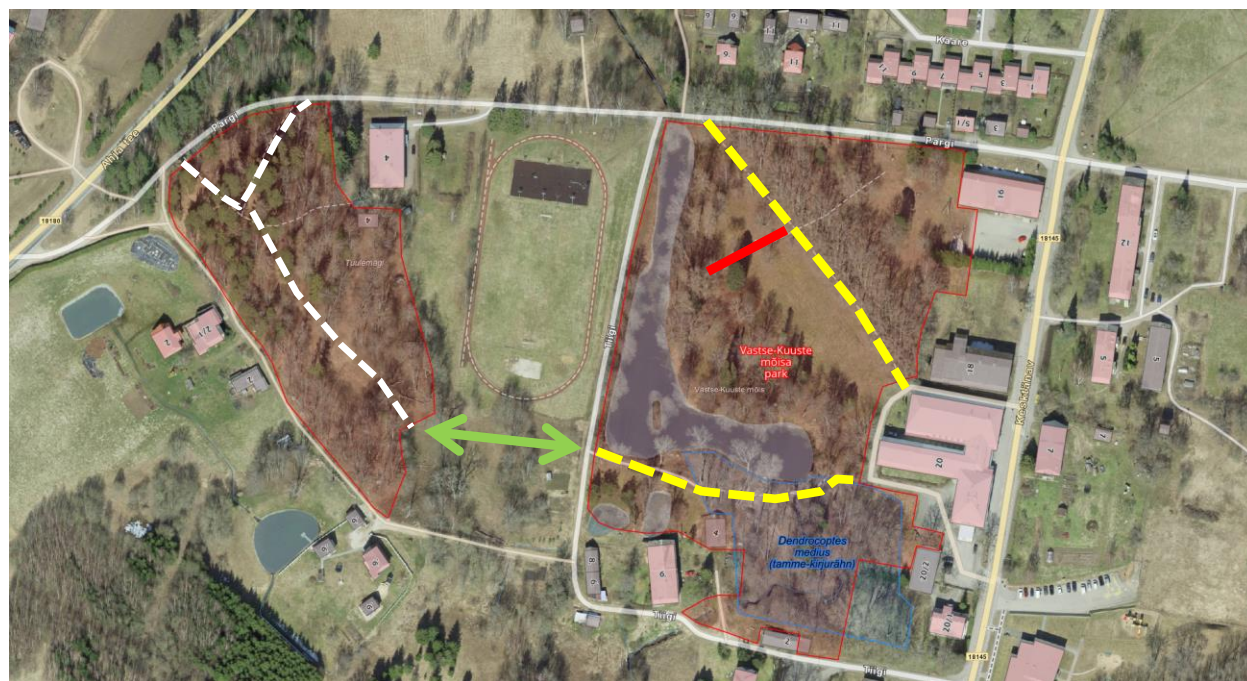
korda hooajal. Teepinna remont (aukude täitmine) tuleb teha 1 kord hooajal, aprillis-mais. Jalgteed tuleb hoida lumest puhastatuna (jalakäijatele mugavalt ja ohutult läbitavatena). Teede liivatamine pidevalt ei ole oluline, liivatada (vm viisil teha libedusetõrje) tuleb siis kui teed muutuvad sula tagajärjel jäisteks. Hooldustööde sagedus sõltub ilmastikuoludest.

Pargi ümbruse kohaliku liiklusskeemi korraldamisel oleks mõistlik tiigi ja staadioni vaheline Tiigi tn lõik muuta kergliiklusteeks.

Tuulemäe rajad võib pinnata koorepuruga, arvestades olemasolevat pinnast on pindamine kaitsekorralduslikult oluline vaid künka jalamil, Tuulemäe pargipoolses servas, kus pinnas võib märjal aastaajal olla porisem.

Tabel 12. Hooldatavad kaitseala jalgteed

Tee	Pikkus (m)	Pindala (m ²)
Alleaalune jalgteed	163	165
Kooli õuelt Tiigi tn-le kulgev tee	135	203
Mälestusmärgini viiv jalgteed (tuleb hooldada kuni eemaldamiseni)	46	37
Sisseniidetavad teed Tuulemäel ja Tuulemäe keskosa	ligikaudu 290	ligikaudu 791

Skeem 18. Vastse-Kuuste mõisapargi teedevõrk: kollasega on näidatud pargiala jooksvalt hooldatavad ja võimalusel rekonstrueeritavad teed, punasega jooksvalt hooldatavad ja võimalusel likvideeritavad teed. Valgega on näidatud Tuulemäe olemasolevad ja edasiseks käigus hoidmiseks sisse niidetavad rajad. Rohelisega on näidatud soovitatav ühendustee pargiosast Tuulemäele (aluskaart: Maa-ameti kaardiserver, 2023).

Kasutusmugavuse ja pargi külastuskorralduse paremaks organiseerimiseks on otstarbekas rajada sisseniidetav või kruusakattega tee pargialalt Tuulemäele läbi Pargi 4 kinnistu (Skeem 18). Rajatava teelõigu pikkus on orienteeruvalt 90 m.

Teede jooksev hooldus on I prioriteedi töö, teede rekonstrueerimine II-III prioriteedi töö. Pargi teede hoolduse ja rekonstrueerimise korraldab KOV.

5.4.3 Arhitektuursete väikevormide ja inventari hooldamine ja rekonstrueerimine

Pargialalt on vajalik likvideerida lagunenuid mänguvahend ja kaevurake (juhul, kui kaev on funktsionaalselt vajalik, tuleb see kaanega sulgeda) (joonis 3). Muid väikevorme ja inventari (pingid, prügikastid, lipumastid jne) tuleb regulaarselt kontrollida mitte harvem, kui 2 korda aastas. Ilmnenuid veid väikevormidega (purunenud detailid, värvikahjustused, vandalism jne) tuleb remontida jooksvalt 1 nädala kuni 1 kuu jooksul teavituse saamisest ilmnenuid probleemist (reageerimise kiirus vastavalt probleemi ohtlikkusele) või väikevorm kasutamiseks sulgeda kuni probleemi lahendamiseni.

Diskgolfi raja võib säilitada oleval kujul, tarindeid tuleb remontida ja hooldada vastavalt rajaelementide tootja juhiste, uuendada tuleb kõigi korvide tähistust (olevad tähistused on lagunenuid). Kokku vajalik uuendada 9 tähist.

Arvestades pargi kasutust vajab kasutustaristu, eelkõige pargimööbel ja pargiinventar olulist täiendamist. Elementaarse kasutamise soodustamiseks on vajalik pargialale tekitada istumiskohti (vt joonis 3). Prügikaste ei pea parki igale poole panema. Oluline on paigutada 1...2 prügikasti kohtadesse, kus potentsiaalselt on ette näha prügistamist, eelkõige alleetee koolipoolne ots. Tuulemäele prügikastide paigaldamine ei ole vajalik. Prügikaste peab kontrollima külastuse kõige aktiivsemal ajal vähemalt üks kord nädalas.

Koolilastel napib turnimis- ja mänguvõimalusi. Seepärast tasub kaaluda madalseiklusraja, parkuuri või turnimisväljaku loomist ning kasutajate soovil ka 1-2 mitmekohalise kiige paigaldamist. Skeem 19 on näidatud võimalikud kohad mänguväljakute rajamiseks. Madalseiklusrada ei tohi ehitada elusate puude tüvede külge. Esimese eelistusena tuleks kaaluda täiendavate spordi- ja mängurajatiste ehitamist kaitsealast väljapoole, Pargi 4 kinnistule, staadioni lähedale. Teise eelistusena võib kaaluda muruala Kesktänav 16 kinnistu piiri lähedal. Viimane asukoht asub keskusele lähemal ja häirib pargi kaitseväärtusi vähe.

Skeem 19. Soovitavad spordi- ja mänguvahenditele sobivad alad (sinisega). Valgega on tähistatud Tuulemäe nõlv, mida kasutatakse kelgunõlvana. Kollasega on näidatud võimalik väliõppeklassi asukoht, mis väljaspool õppetööd võib toimida paviljonina; vt ka Skeem 16 (aluskaart: Maa-ameti kaardiserver, 2023).

Pargi ja Tuulemäe kasutajad tegid HK avakoosolekul ettepaneku rajada valgustus tammeallee aluse tee äärde ja ühe mastiga valgustus Tuulemäele kelgunõlva valgustamiseks. Valgustuse rajamine parki ei kahjusta selle kaitseväärtusi, kui alleeruumis tuuakse kaablid mastide juurte kaitseala väliselt risti alleega. Kuna enamus pargialast jääb valgustamata, ei mõjuta valgustus oluliselt muid alasid. Valgustuse võib ka planeerida selliselt et see lülitub teatud ajal välja (nt keskööl). Tuulemäele võib kelgunõlva valgustamiseks 1-2 valgustit, kui kaabel tuuakse mööda olevaid radu ja valgustid programmeeritakse töötama õhtusel aja hämardumisest kuni 22:00...23:00-ni õhtul. Öine valgustuse välja lülitamise ajalise pikkuse reguleerimisvõimalus on väga oluline nahkhiirte ja kakkude seisukohalt ja peaks kindlasti olema lahendatud projektis.

Kasutustaristu (pargimööbel, inventar ja mänguvahendid) uuendamine, sh mahud ja täpsed elemendid tuleb teha vastavasisulise projektiga, soovitatavalt komplekselt kogu parki hõlmava rekonstrueerimisprojektiga.

Tegemist on III prioriteedi tööga, tööd korraldab KOV.

5.5 Kava vahehindamine ja uuendamine

Hoolduskava eesmärgid on seatud kümneks aastaks. Järgmist hoolduskava tuleb ette valmistada pidevalt käesoleva kava täitmise ajal. Järgmiseks HK perioodiks on aastad 2033 – 2042 ning uus kava tuleb koostada 2032. aastal. Uue kava koostamise aluseks on käesoleva kava täitmise analüüs, sisaldades järgnevalt

punkte: kava alusel tehtud tööde dokumentatsioon; teostatud tööde tulemuslikkuse analüüs, lisaks eesmärkide seadmine järgmiseks HK perioodiks.

Soovitav on läbi viia ka vahehindamine. Vahehindamine on oluline, kuna tegevuskava ja eelarve planeerimine 10 aasta pikkuseks perioodiks 2023. a on keerulist rahvusvahelist ja majanduslikku olukorda arvestades keeruline. Kaitse tulemuslikkuse lõplik hindamine kaitseala valitseja poolt toimub HK perioodi lõpus vastavalt tulemuslikkuse hindamise kriteeriumitele (vt. ptk. 6).

Töö tellijaks on KOV. Tegemist on I prioriteedi tööga.

5.6 Tegevuskava

Tegevuskava tabelisse on koondatud eelnevalt seletuskirjas välja toodud tööd, mis on täitmiseks käesoleva hoolduskavaga ettenähtud perioodi jooksul. Allolevas tabelis on tegevused jaotatud vastavalt tegevuse olulisusele järgmistesse prioriteetsusklassidesse:

- esimene prioriteet (tabelis tähistatud - I) – hädavajalik tegevus, milleta kaitse-eesmärkide täitmine HK perioodil on võimatu, see on väärtuste säilimisele ja toimiva ohuteguri kõrvaldamisele suunatud tegevus; kaitsekorralduse tulemuslikkuse hindamiseks vajalik tegevus;
- teine prioriteet (tabelis tähistatud - II) – vajalik tegevus, mis on suunatud väärtuste taastamisele, eksponeerimisele ja potentsiaalsete ohutegurite kõrvaldamisele;
- kolmas prioriteet (tabelis tähistatud - III) – soovituslik tegevus ehk tegevus, mis aitab kaudselt kaasa väärtuste säilimisele ja taastamisele ning ohutegurite kõrvaldamisele.

HK-s ette nähtud kaitsekorralduslike tegevuste prioriteetsus võib HK kehtivusaajal muutuda. Kui HK perioodil viiakse ellu parki tervikuna või mõnd selle osa muutev tegevus (rekonstrueerimistööd, ehitustööd), tuleb käesolev tegevuskava ümber vaadata. Tänu maailma majanduse ebastabiilsele olukorrale lähiaastatel, ei ole võimalik kaitsekorralduslike tegevuste hindasid HK perioodiks prognoosida. Seetõttu pole tegevuskavas kajastatud tegevusi hinnastatud.

Tabelis kasutatud lühendid: KeA – Keskkonnaamet; KOV – Põlva vallavalitsus; RMK – Riigimetsa Majandamise Keskus.

Tabel 13. Tegevuskava HK 2023-2032 perioodiks

Jrk, ptk nr	Tegevuse nimetus	Tegevuse tüüp	Korraldaja	Prioriteet	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	
Uuringud, projektid															
5.2	Kompleksne pargi rekonstrueerimisprojekt, mis hõlmab tiigi (tiikide) puhastamist ja tiigi ning ojaga seotud truupeide rekonstrueerimist; pargi kasutustaristu projekteerimist ja pargipuistu rekonstrueerimist	projekt	KOV	III	x										
5.2	Tamme-kirjurähni jm linnustiku (teiste rähnaliste) uuring	uuring	KOV/KeA	vastavalt vajadusele										x	
5.2	Taimestiku kontroll-uuring (dendroloogiline ja botaaniline uuring)	uuring	KOV												x
5.2	Muud elustiku uuringud, vajadus määratakse jooksvalt seoses pargis toimuva ehitustegevuse vm	uuring	KeA												

Jrk, ptk nr	Tegevuse nimetus	Tegevuse tüüp	Korraldaja	Prioriteet	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032	
	pargi kaitseväärtusi mõjutava tegevusega (nt II ilmasõjas langenute ümbermatmine)														
Jooksvad perioodilised hooldustööd, muru ja niidualade hooldus															
5.3.3	Pargiosa avatud alade hooldamine, 3 x kuus hooldatavad alad, 12789m2	Hooldamine	KOV	I	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	
	Pargiosa avatud alade hooldamine, 3 x hooajal, 4599m2														
	Pargiosa avatud alade hooldamine, 1 x hooajal, 680m2														
	Pargiala diskgolfi korviümbruste hooldamine; niitmistiheus vastavalt vajadusele (arvest. 3 x kuus), 256m2														
5.3.3	Tiigi ja ojaservade hooldamine hooldamine, 1 x hooajal kuni 1x 2 aasta jooksul, 1343m2	Hooldamine	KOV	I	X		X		X		X		X		
5.3.3	Tuulemäe sisseniidetavad rajakoridorid, arvest. min 3x kuus, 791m2	Hooldamine	KOV	I	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	
	Tuulemäe avatud alade niitmine 1x hooajal, 4800m2														
	Tuulemäe diskgolfi korviümbruste hooldamine; niitmistiheus vastavalt vajadusele (arvest. 3 x kuus), 150m2														
Jooksvad perioodilised hooldustööd, puistu hooldus pargiosas															
5.3.1	Puittaimede võrahooldus pargiosas, 158 puud, ohtlike kuivanud okste eemaldamine jooksvalt, sh 11 puu võrahooldus (teeruumi ulatuvate okste lõikus) Tiigi tn ääres	Hooldamine	KOV	I		X	X	X	X	X	X	X	X	X	
	Puittaimede erihooldus (ohutustamine võrade tasakaalustamine jne), 16 puud														
	Sanitaarraie, 4 puud; uus ülevaatus hiljemalt 5 aasta pärast; ohtlikuks muutunud puud ohutustada esimesel võimalusel jooksvalt														

Jrk, ptk nr	Tegevuse nimetus	Tegevuse tüüp	Korraldaja	Prioriteet	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032		
	Hooldusraie, 56 puud; uus ülevaatus hiljemalt 5 aasta pärast			I		X				X				X		
	Võraaluste puhastamine looduslikust uuendusest, juurevõsu eemaldamine			I		X		X		X		X		X		
	Põõsagruppide hooldus, piiramine, lehtpuude loodusliku uuenduse eemaldamine jms			I	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X		
Jooksvad perioodilised puistu hooldustööd Tuulemäel																
5.3.1	Kuivanud kuuskede eemaldamine, orienteeruvalt 20 puud, arv täpsustada enne tööde alustamist; teha vajadusel igal kevadel jooksvalt	Hooldamine	KOV	I	X	X	X									
	Ohtlike lehtpuude eemaldamine (valdavalt eraldis 4), 20 puud, raiet vajavate puude arv ja erihooldust vajavate puude arv hinnata koostöös arboristiga; uus ülevaatus hiljemalt 5 aasta pärast; ohtlikuks muutunud puud ohustada esimesel võimalusel jooksvalt			I		X					X				X	
	Perspektiivitu uuenduse raie eraldistes 1, 2, 3, kokku 0,91 ha			I		X					X				X	
	Hooldusraie (sanitaarraie+ harvendamine) eraldises 4, 0, 19ha			I		X					X				X	
5.3.1	Hooldusraie (harvendamine kuni 50% täiusest) eraldises 5	Hooldus, maastiku-kujundus	KOV	I-II		X				X				X		
	Eraldiste 6 ja 7 idaservast võsa raie; maht hinnata vajadusel, töö jooksvalt vastavalt vajadusele	Hooldus		vastavalt vajadusele												
Asendusistutused																
5.3.2	HK kohaste asendusistutuse tegemine; 10 serbia kuuske, 180 m2 põõsaistutusi	Taastamine, maastiku-kujundamine	KOV	II			X									
	Vahtrarea istutamine, 5 puud Pargi tn äärde; istutust teha, kui tänaväärsetest puudest langev välja veel vähemalt kaks puud			I	tingimuslikult võimalusel											

Jrk, ptk nr	Tegevuse nimetus	Tegevuse tüüp	Korraldaja	Prioriteet	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032		
	Jooksvalt välja langevate puude asendamine vastavalt vajadusele			I-II		X	X	X	X	X	X	X	X	X		
Tiigi hooldus																
5.3.4	Tiigi veepeegli puhastamine tiiki langenud okstest ja tüvedest ning olmeprahist, vastavalt vajadusele, jooksvalt; 4335 m2	Hooldus	KOV	I	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X		
	Tiigi, truupide ja ojasängi rekonstrueerimise projekteerimine, uuringud ja projekt, sh viinavabriku tiigid	Projekt		I		X										
	Tiigi puhastamine mudast, truupide ja kaldakindlustuste rekonstrueerimine (4 truupi; u 24 jm kaldakindlustusi; 130 jm ojasängi)	Taastamine, rekonstrueerimine		I			X									
	Viinavabriku tiikide puhastamine (lahendada koos peatiigi projektiga)			I			X									
5.4.3	Eemaldada või kaanega sulgeda betoonkaev tiigi idaotsas	lammutamine, remont		I	X											
Vaatekoridoride hooldus																
5.3.5	Üle tiigi vaadetes ja keskse pargiaasa vaadetes eemaldada juhuslikult tekkinud looduslik uuendus; eemaldada jooksvalt	Hooldus	KOV	I	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X		
Külasteristu																
5.4.1	Paigaldada täiendavaid kaitseala tähiseid, kokku 4 tähist	Kaitsekorraldus	RMK	II	X											
	Olevate tähiste hooldamine (puhastamine), teha kord aastas, ilma juurde paigaldavate tähisteta 1 tähis	Kaitsekorraldus		I-II	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	
4.1, 4.2	Paigaldada kaitseala tutvustavaid suuri infotahvleid, kokku 2...3, võimalusel HK perioodi I poolel; tahvlite lahendus anda rek. projekti koosseisus või eraldi projektiga	Kaitsekorraldus, loodusõpe	KOV koostöös RMK-ga	III		X	X	X	X							
	Paigaldada loodusõpet toetavaid väikeseid infotahvleid, kokku u 20, võimalusel HK perioodi I					X	X	X	X							

Jrk, ptk nr	Tegevuse nimetus	Tegevuse tüüp	Korraldaja	Prioriteet	2023	2024	2025	2026	2027	2028	2029	2030	2031	2032		
	poolel; tahvlite lahendus anda rek. projekti koosseisus või eraldi projektiga															
5.4.2	Olevate teede jooksev hooldus, kokku 403 m ² /344 jm (koos mälestusmärgi betoonplaatidest teega)	Hooldus	KOV	I	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X		
	Betoonplaatidest mälestusmärgini viiva tee lammutamine, u 46 m ² , ülesvõetud teeküna täitmine ja murustamine pealekülviga	Lammutamine, taastamine		II	X											
	Teekoridoride sissenitmine Tuulemäel ja Tuulemäe keskosa niitmine; 290 jm/735m ²	Hooldus		I	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	
	Tee projekteerimine ja rajamine pargialt Tuulemäele läbi Pargi 4 kinnistu (Skeem 17). Teelõigu pikkus u 90 m; kruusakattega tee tuleb lahendada projektiga; teha võimalusel HK perioodi I poolel	Maastiku-kujundamine		II-III			X	X	X	X						
5.4.3	Lagunenud mänguvahendi lammutamine	Lammutamine, taastamine	KOV	I	X											
	Oleva pingi lammutamine, teha, kui paigaldatakse uued pingid	Lammutamine, taastamine	KOV	II-III	tingimuslik tegevus											
	Paigaldada uusi pinke, 7...10 tk (vastavalt HK-s soovitatud asukohtadele); paigaldada rattahoidjad (vajalik kohtade arv täpsustada kooliga) koolimaja juurde kaitseala piirist välja; soovitatavalt HK perioodi I poolel	Taastamine, rekonstrueerimine	KOV	II-III			X	X	X	X						
	Rajada väliõppeklass (vajalik projekt), soovitatavalt HK perioodi I pooles	Ehitamine	KOV	III		X	X	X	X							
	Rajada prügikonteinerite aedik/varjualune (vajalik projekt); soovitatavalt HK perioodi esimestel aastatel	Ehitamine, kaitsekorraldus	KOV	II-III		X	X									
	Rajada kompostimisplats; soovitatavalt HK perioodi esimestel aastatel	Ehitamine, kaitsekorraldus	KOV	I		X	X									
	Rajada turnimisväljak/ madalseiklusrada, rajada 1...2 mitmekohalist kiike; võib rajada HK perioodi II pooles	Ehitamine	KOV	III								X	X	X	X	

<i>Jrk, ptk nr</i>	<i>Tegevuse nimetus</i>	<i>Tegevuse tüüp</i>	<i>Korraldaja</i>	<i>Priori- teet</i>	<i>2023</i>	<i>2024</i>	<i>2025</i>	<i>2026</i>	<i>2027</i>	<i>2028</i>	<i>2029</i>	<i>2030</i>	<i>2031</i>	<i>2032</i>	
	Koos asula valgustuse rekonstrueerimisega võib paigaldada valgustid allee tee äärde ja Tuulemäele kelgunõlva valgustamiseks; eeldab vastavasisulist projekti.	Ehitamine	KOV	III							X	X	X	X	
	Tuulemäe kelgunõlva hooldus (võsa eemaldamine vastavalt vajadusele olevas, lahti hoitavas rajakoridoris)	Hooldus	KOV	I-II	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	
	Diskgolfi radade hooldus (9 rada)	Hooldus	KOV	I-II	X	X	X	X	X	X	X	X	X	X	
Kavad, eeskirjad															
2.2	Kaitseala välispiiri korrigeerimine; teostada soovitatavalt HK perioodi I poolel	Kaitsekorraldus	KeA	I	X	X	X	X							
5.5	Kava vahehindamine ja uuendamine	Tegevuskava vahehindamine	KeA / KOV	I				X							
	Uue kava koostamine		KOV	I										X	

6 Kaitsekorralduse tulemuslikkuse hindamine

Alljärgnevalt on esitatud üldised põhimõtted, mida Vastse-Kuuste mõisapargi kaitse korraldamise tegevuse tulemuslikkuse hindamisel arvestada.

- Tulemuslikkuse hindamise käigus analüüsitakse saavutatud tulemust kavandatud tegevuse osas.
- Ohustatud liikide kaitse eesmärgil tehtavate tegevuste tulemuslikkust saab hinnata kaitstavate liikide ja tunnusliikide seisundi järgi (arvukuse muutused, sigimisedukus, elujõulise populatsiooni säilimine jne).
- Pargiruumi säilimine.
- Tulemuslikkuse hindamisel tuleb analüüsida, kas tegevus aitas kaasa eesmärgi saavutamisele ja kui edukalt see toimus. Analüüs peab sisaldama hinnangut tehtud kulutuse ja saavutatud tulemuste suhtes.
- Kogu kava analüüsitakse HK perioodi lõpus ja sellest lähtudes koostatakse uus hoolduskava perioodiks aastatel 2033-2043.

Kaitsekorraldus loetakse tulemuslikuks, kui HK perioodi lõpus 2033. aastal on:

- säilinud on Vastse-Kuuste mõisapargi ja Tuulemäe maastikuilme ning ajalooliselt kujunenud väärtuslik puistu, sh pargiala vanade okaspuude grupid ja tammeallee;
- tehtud on hooldus- ja sanitaarraied, jooksvalt on teostatud puistu, muru ja niidualade hooldust;
- Tuulemäe hooldustase on paranenud, Tuulemäe avatud alad on hoitud võsastumast;
- säilinud on tamme-kirjurähni elupaik, tamme-kirjurähnid elavad pargis;
- säilinud on sügislille kasvukoht pargis, sügislillede arvukus on suurenenud;
- tiik on puhastatud, tiigi truubid ja truubiotsad on rekonstrueeritud.

HK tulemuslikkuse hindamine 2013-2022 HK perioodi kohta on esitatud alljärgnevas tabelis (Tabel 14).

Tabel 14. HK tulemuslikkuse hindamine 2013-2022 HK perioodi kohta

Jrk	Väärtus	Indikaator	Kriteerium	Tulemus	Selgitus
3.3	Ajalooline pargiruum	Pargiosa	Olevad pargiala määratlevad loogilised piirid (Kesktänav, Pargi tänav, Tiigi tänav). Tammeallee, pargiruumi defineeriv vabakujuline istutuskeem, milles rütmiliselt korduvad okaspuudegrupid. Vaated üle tiigi veepeegli ida-lääne ja põhja-lõunasuunaliselt.	Pargiala piir on korrigeeritud vastavalt ajaloolisele ruumiloogikale. Tammeallee on säilinud, vabakujuline pargi servaalsid markeeriv istutusjoon ühes rütmiliselt korduvate okaspuugruppidega on säilinud, okaspuugruppe on lisatud/taastatud. Vaated üle tiigi on säilinud.	Pargistruktuur kujuneb avatud ja suletud alade vaheldumisest ning on pargis ringi liikudes tajutav.
		Tuulemägi	Metsailmeline, looklevate teeradadega parkmetsaala, u 36% sellest moodustavad avatud alad (teekoridorid, keskne avatud plats, häilud).	Säilinud on metsailmeline looklevate radadega parkmets, millest avatud alad moodustavad 30...40%.	
3.3.2	Veekogud	Tiik, truubid, ojasäng	Tiigi veepeegli pindala on 4335 m ² . Tiigil on sisse ja väljavoolul truup koos kaldakindlustustega. Väljavool suubub ojasse, mis on omakorda seotud 2 truubiga.	Tiigi veepeegli pindala on 4330...4400 m ² . Tiik (sh viinaköögi jahutustiigid) on mudast puhastatud. Säilinud 2 truupi sisse- ja väljavoolul, truubid on rekonstrueeritud, kaldakindlustused rekonstrueeritud, ojasäng puhastatud, ojaga seotud truubid puhastatud ja vajadusel remonditud.	Tiik Vastse-Kuuste pargis on üks olulisemaid pargi kujunduselemente – üle tiigi avanevad vaated on olnud ajalooliselt pargi tähtsaimad.
3.3.4	Pargipuistu, rohustu	Pargiosa	Pargiosa puistu puude ja põõsastike üldarv 450...500 ühikut. Liigirikkus 50...55 taksonit. 20% puistust moodustavad vanad, üle	Puistu puude ja põõsastike üldarv on min 450 ühikut või rohkem, liigirikkus üle 50 taksoni, 20 % moodustavad vanad, üle 60 cm	Pargipuistu on pargi tähtsaim osa nii pargiruumi visuaalsel

			60 cm jämedused puud, põõsagruppide üldpindala on 650...700m2.	jämedused puud; põõsagruppide üldpindala on üle 700 m2.	defineerimisel kui elupaikade loomisel.
		Tuulemägi	Looduslik, mitmerindeline metsailmeline puistu. u 36% alast on avatud (teekoridorid, keskosa). Kolletena jalal kuivanud kuuski, tihe lehtpuuliikidest alusmets ja järelkasvurinne. Eraldiste 6 ja 7 ürgmetsa- „džungli“- ilmeline, sh ohtralt jämedat lamapuitu.	Looduslik mitmerindeline metsailmeline puistu. Säilinud on avatud alade osakaal 30...40%. Jalal kuivanud kuusekolded on eemaldatud, järelkasvu rinne harvendatud, lamapuit ja eraldiste 6 ning 7 ürgmetsa- „džungli“- ilmeline säilinud.	
3.2	Kaitsealune elustik	Tamme-kirjurähni elupaik, teiste rähniliikide esinemine pargis	Rähni elupaigaks ja toitumiseks sobivad puud on 2022. sügise seisuga kaardistatud, nende arv on 12, mis moodustab pargipuudest u 2,5%.	Rähni elupaigaks ja toitumiseks sobivate puude osakaal pargipuudest u 2,5% on säilinud, pargis on tamme-kirjurähni olemasolu vaatlustega kinnitatud.	Tamme-kirjurähni elukoht pargis on teada, linnu esinemine kontrollitud; perioodi lõpul saab kontrollida linnu pesitsemist pargis. Teiste rähniliikide vm haruldaste linnuliikide (aga ka nt nahkhiirte) esinemist pargis tuleks kontrollida HK perioodi algul.

7 Kasutatud allikmaterjalid

Kirjandusallikad

- Abner, O. jt. 2012. Eesti pargid 2. Keskkonnaministeerium, Muinsuskaitseamet; 235
- Feldmann, H. 1985. Baltisches historisches Ortslexikon: Estland (einschliesslich Nordlivland), Böhlau Verlag, Köln; 279
- Külm, L. 1977. Vastse-Kuuste mõis. Inventariseerimine; ERA.T-76.1.15781; Ranniku, V. 1978. Eesti NSV mõisate esialgne ülevaade. Põlva rajoon. V. Ranniku. Tallinn 1977. P-3267; ERA.T-76.1.3141
- Lutsar, B. 1973. Põlva Rahu kolhoosi keskasula 8-krt. elamu project nr. 72057-D köide III. Ehitusgeoloogilised uurimustööd. <https://www.maaamet.ee/egf/index.php?lht=aru&id=7497>
- Maiste, J. 2005. Eesti mõisad. Kust, Tallinn; 299
- Nurme, S. 2008. Ajaloolise haljasala puistu inventeerimine. Parkide restaureerimine (Nutt, N, toim) TTÜ Tartu Kolledž, Tartu; 285-306.
- Nutt, N. 2011. Pargi hoolduskava koostamise juhend. Keskkonnaamet
- Nutt, N; Nurme, S; Hiob, M; Salmistu, S; Kotval, Z. 2013. Restoring manor parks: exploring and specifying original design and character through the study of dendrologous plants in Estonian historical manor park. Baltic Forestry, 1 - 16.
- Ploompuu, T. 2021. Vastse-Kuuste tuletõrjeverustuse ehitusprojekt. Safest, Tallinn; töö nr 2101
- Praust, V. 2008. Tartumaa mõisad. Tänapäev, Tallinn; 314-315
- Ranniku, V. 1978. Eesti NSV mõisate esialgne ülevaade. Põlva rajoon. V. Ranniku. Tallinn 1977. P-3267; ERA.T-76.1.3141
- Sinijärv, U., 2012, Elurikkuse säilitamine ja suurendamine parkide taastamisel ja hooldamisel. Eesti parkide almanahh 3, Keskkonnaministeerium & Muinsuskaitseamet
- Tappo, E. 1967. Pargimetsad ja nende kujundamine raietega. Tehnilise Ökonoomika Uurimise Laboratoorium. Tallinn
- Vastse-Kuuste valla ÜP KSH aruanne. Hendrikson&Ko, Tartu 2009

Internetiallikad

- Looduskaitseesadus; <https://www.riigiteataja.ee/akt/129062022007>
- Kaitsealuste parkide, arboreetumite ja puistute kaitse-eeskiri; <https://www.riigiteataja.ee/akt/1001100>
- Põlva maakonna kaitsealuste parkide ja puistute piirid; <https://www.riigiteataja.ee/akt/12818992>
- Kaitsekorralduskava koostamise ja kinnitamise kord ning kaitsekorralduskava kinnitaja määramine; <https://www.riigiteataja.ee/akt/104112022001>
- Keskkonnaportaali, Vastse-Kuuste mõisa park (<https://register.keskkonnaportaali.ee/register/protected-nature-object/7352568>)

Kultuurimälestiste register, 4211 II maailmasõjas hukkunute ühishaud

(<https://register.muinas.ee/public.php?menuID=monument&action=view&id=4211>)

Muinsuskaitseamet, Sõjahaudade topeltkaitse lõpetamise eelnõu;

<https://www.muinsuskaitseamet.ee/et/sojahaudade-topeltkaitse-lopetamise-eelnou>

Keskonnaseire; <https://keskkonnaagentuur.ee/keskkonnaseire-ja-analuusid/keskkonnaseire>;

Keskonnaseire kaardirakendus;

<https://storymaps.arcgis.com/stories/2fc7f74485ca45858dabd933ffc6443e>

ICOMOS Eesti seisukoht Muinsuskaitseameti 13. juulil avaldatud käskkirja eelnõule, mis käsitleb 275 ajaloo- ja kunstimälestise kaitse lõpetamist;

<https://estonia.icomos.org/index.php/2022/08/08/275malestist/>

PlutoF andmebaas; <https://plutof.ut.ee/>

E-elurikkuse andmebaas; <https://elurikkus.ee/>

Dictionary of Estonian Place names; <http://www.eki.ee/dict/knr/index.cgi?Q=kuuste>

Vastse-Kuuste kooli ajalugu; <https://www.vkuuste.edu.ee/et/kooli-ajalugu/>

Vastse-Kuuste kool; http://www.moisakoolid.ee/et/manor_schools/vastse-kuuste-kool

Vastse-Kuuste diskolfirada;

<https://www.dgcoursereview.com/mobile/media.php?id=9456&mode=media>

http://www.eha.ee/fondiloend/frames/fond_prop.php?id=3143

Kohapärimuse andmebaas KOOBAS;

<http://galerii.kirmus.ee/koobas/index.php?id=34068&jrk=267&module=300&op=2>

Rahvusarhiivi kaardirakendus; <https://www.ra.ee/kaardid/>

Maa-ameti kaardirakendused; <https://xgis.maaamet.ee/xgis2/>

Lisad

Lisa 1. KOV lähteülesanne

Lisa 2 KeA lähteülesanne

Lisa 3 . Botaaniline inventuur. Liiginimekiri

Lisa 4. Dendroloogiline inventuur. Puistu inventeerimisandmete koondtabelid

Lisa 5. KeA kiri 17.03.2023 nr 7-16/23/4469-2

Lisa 6. Kogukonna tagasiside

Lisad on digiversioonis esitatud käesolevast dokumendist eraldiseisvate failidena.

Joonised

Joonis...

Joonised on digiversioonis esitatud käesolevast dokumendist eraldiseisvate failidena.